

Duayenlerimiz: Prof. Dr. Metin YURDAGÜR ile Söyleşi

“Yurdagür, Metin. “Duayenlerimiz: Prof. Dr. Metin YURDAGÜR ile Söyleşi”
(Yusuf KOÇAK). Kader 20/2 (Aralık 2022), 751-794.”

Yusuf KOÇAK

Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kastamonu/Türkiye
Assistant Professor Dr., Kastamonu University, Faculty of Theology, Kastamonu/Türkiye
ykocak@kastamonu.edu.tr | orcid.org/0000-0001-6553-4677 | ror.org/015scty35

Makale Bilgisi	Article Information
Makale Türü	Article Type
Söyleşi	Interview
Söyleşi Tarihi	Interview Date
15 Aralık 2022	15 December 2022
Yayın Tarihi	Date Published
31 Aralık 2022	31 December 2022

Öz

2003 yılında yayın hayatına başlayan KADER Dergisi'nin 2022 Haziran sayısından itibaren kelâm alanında duayen hocalarımızla yaptığımız röportajlara da yer veriyoruz. Bu kapsamda ikincisini gerçekleştirdiğimiz bu seride Kelam alanının emektar hocalarından Prof. Dr. Metin YÜRDAGÜR'e misafir olduk. Aslen Kırım kökenli bir ailenin çocuğu olan hocamız İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İmam Hatip Okulundan sonra İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde öğrenim görmüş ve 1973 yılında mezun olmuştur. Sonra sırasıyla MEB, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Yükseköğretimde çeşitli görevler bulunmuştur. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nin Örnek Fasikülü'nden başlayıp ek ciltlerine kadar devam eden süreçte, İSAM'da aktif şekilde görev almıştır. Halen Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanlığı vazifesini yürütmekte olan Metin hocamıza bu yoğun gündemine rağmen bize vakit ayırdığı için çok teşekkür ederiz.

Anahtar Kelimeler: Kelâm, Türkiye'de dinî düşünce, Kelâm Anabilim Dalı, Öncü kelâmcılar, Metin Yurdağür.

Abstract

Since the 2022 July issue of KADER Journal, which began publishing in 2003, we have included interviews with doyen scholars in the field of kalâm. Within this scope, for the second interview of our interview series, we will be accompanied by Prof. Dr. Metin Yurdağür. Originally from a family of Crimean origin, he was born in Istanbul. Upon having graduated from Imam Hatip School, he began to study in Istanbul High Islam Institute and graduated in 1973. Then, he worked in, in the given order, The Ministry of National Education, The Presidency of Religious Affairs and various universities. He participated, under ISAM, in publication of TDV Encyclopedia of Islam from the very beginning till supplementary fascicules. We would like to thank him, who is currently holding the position of dean in Theology Faculty of Kastamonu University, for kindly accepting our interview request.

Anahtar Kelimeler: Kalâm, Religious thought in Turkey, Department of Kalam, Pioneer theologians, Metin Yurdağür.

KADER: Değerli Hocam! Sizin Kırım kökenli bir ailenin evlâdı olarak İstanbul'da dünyaya geldiğinizi ve orada yetişip büyüdüğünüzü biliyoruz. Bu anlamda sizin, kendinizin gözüyle, “Metin Yurdağür kimdir?” Nasıl bir ailede yetişmiştir? Çocukluğu ve gençliği nerelerde geçmiştir?

Metin YURDAGÜR: Efendim bendeniz İstanbul doğumluyum. “İstanbul doğumlu” deyince tabii hemen “ailenizin menşei nerelidir?” sorusu ile karşılaşsınız. Doğrusu bu konu daha çok benim talebelik yıllarımda henüz İmam Hatip Okulu'nda iken gündeme gelirdi. Biliyorsunuz, ilk derslerde hocalar öğrencilerine nereli olduğunu sorarlar. Öyle bir tanışma gerçekleşir. İstanbul İmam Hatip Okulu'nda öğrenci iken bana “nerelisin?” sorusu sorulduğunda, sınıfın hâkim yapısı dolayısıyla “İstanbulluyum” cevabını vermekten utanıyordum. Enteresandır. Çünkü okulda bir Anadolu hâkimiyeti vardı. Sınıfın çoğunluğu taşradan gelmiş arkadaşlardan oluşuyordu. İstanbul aileleri, İmam Hatip Okulu'na çocuklarını emânet etmekten âdetâ kaygı duyuyorlar veya bu okula iltifat etmiyorlardı. Ben de, bazı akrabalarım Balıkesir'de bulunduğu için kendimi hocalara “Balıkesirli” olarak tanıyordum. Böylelikle, sınıfın Anadolu hâkimiyetine ben de dahil olmuş oluyordum. Ancak bir müddet sonra bunun doğru olmadığını, menşeimin, ailemin kökenimin ne olduğunu açıklayarak ifade etmek zorunda kaldım. Bugün de sizinle bu hususu konuşurken ailemin, dedelerimin, annemin ve babamın da çocuk yaşta Kırım'dan göç ederek İstanbul'a gelmiş olduklarını söylemeliyim. Her iki aile de İstanbul'un Fatih semtine yerleşmiştir. Anne tarafım Şehremini'ye, baba tarafımda daha çok Fatih Camii ve çevresinde bulunmuşlardır. Ben ise, babamın ve annemin bana anlattıklarına göre, evlendiklerinde oturdukları o günkü şartlarda dar gelirli ailelerin yararlandığı çok odalı konaklar vardı. İşte ben, böyle bir konakta, İstanbul'un Fatih semtinin Et Meydanı muhitinde İskender Paşa'ya yakın bir yerde bulunan bir ikametgahta dünyaya gelmişim. Babamın çalıştığı bakkaliye dükkânının sahibinin mülkiyetinde olan böyle bir Konak'ta dünyaya gelmişim. Bu Konak'ta tabii bir çok kiracı aile var. Her odayı bir aile paylaşıyor. Ancak bekârlar yok, sadece aileler var. Mutfakları, affedersiniz tuvaletleri gibi ortak mekânlar var. Bu odalar, İstanbul'un o günkü şartlarında dar gelirli ailelerin kira sistemiyle barındıkları basit ve sade yerler. Annem ve babam da evlendikten sonra, rahmetli annem işte öyle imkânsızlıklar içindeki küçük bir odaya gelin gitmişti. Bu yüzden: “Ben, bir Konak'ta dünyaya geldim!” diye cümleye başlıyorum, ama bu Konak'ta ifadesinin hemen yanında (!) ünlem işareti vardır. Konak, bize ait bir şey değil! Konak, o kadar mükemmel bir yer değil. Ama çok sıcak bir ortam, komşuluk ilişkileri bugün ile hiç mukayese kabul etmeyecek kadar sıkı, sağlıklı ve sıcak. Orada yaşayan her aile birbirini tanıyor, birbirinin yardımına koşuyor. O günkü şartlarda “doğum”, bugünkü modern hastanelerin imkânlarıyla gerçekleşmiyor. Hâmile hanımlar, mahalle ebelerinin kontrolü altındalar. Beni, işte o Konak'ta bir ebe hanımın yardımı ve desteğiyle dünyaya getirmiş. Böylelikle ben, İstanbul'un Fatih semtinin İskender Paşa Mahallesi'nde Et Meydanı semtinde böyle bir ortamda dünyaya gelmişim.

Yukarıda ifade ettiğim gibi, baba tarafım da anne tarafım da Kırım'dan göç etmişler. İstanbul'a daha önce gelen yakınlarının delâletiyle anne tarafım Şehremini'ne; baba tarafım ise Fatih'e yerleşmiştir. Ben, her iki ailenin büyüklerini de görme şansına eriştim. Dedelerim ile sohbet etme, onlara hizmet etme imkânı da buldum. Çok ileri yaşlara kadar, yani 20'li 25'li yaşlara kadar her iki dedemi, anneannemi ve babaannemi görme şansını elde ettim. Onların bize olan sevgilerine muhatap oldum. Babam, yukarıda da ifade ettiğim gibi İstanbul'un Fatih Camii'nin çıkışındaki

Malta Çarşısı'nda bir Bakkaliye dükkânında tezgâhtardı. Bu çarşı balıkçıların, sebzeçilerin, manavların, fırınların ve kasapların bulunduğu çok geniş bir alışveriş alanıdır. Malta Çarşısı, camiden çıkan cemâatin ihtiyaçlarını kolaylıkla gördüğü bir ortamdır. Burası o günkü İstanbul şartlarında çok meşhur bir çarşıdır Malta Çarşısı. Bugün hâla devam ediyor o gelenek. Ancak o eski esnaf kültürü, bugün herhalde ilişkiler açısından aynı şekilde değildir. Malta Çarşısı'nda, o semtin en büyük Bakkaliyesi, yani bakkal dükkânı olan, bugünkü tabirle her türlü kuru gıda ve şarküteri malzemelerinin satıldığı bu büyük bakkaliyede, bugünkü tabirlerle söylüyorum peynir, zeytin ve diğer kahvaltılık malzemelerin, yani şarküteri işlerinin yürütüldüğü birimde tezgâhtardı. Babam ilkokul mezunu bile olmayan bir zât idi. Ancak müthiş bir matematik kafası vardı ve eli de hassas terazi gibiydi. Meselâ bir müşteri gelip kendisinden 250 gram peynir istese, peynir kalıbını tam 250 gram olarak keserdi. Öyle bir yeteneği, istidâdı vardı. Matematik kafasını da şuradan biliyorum. Meselâ küsûratlı bir tartım ile 255 gram peynirin fiyatını hemen zihinden hesaplardı. Fakat elinde herhangi bir diploması falan yoktu. Sevilen ve tanınan bir tezgâhtardı. Güler yüzlü bir insandı. Allah gani gani rahmet eylesin. Fatih Cami'nin cemâatinin içinde idi. Babam ve onun babası, yani dedem de Fatih Camii'ne devam eden insanlardı.

Fatih Camii ve onun avlusu bir çocuk parkı gibidir. Fatih Camii'nin avlusunda, Akdeniz Medreselerinin bulunduğu bir köşede o günkü şartlarda Askerlik Şubesi vardı. Şimdi aynı yerde Fatih Müftülüğü bulunuyor. Avlunun Karadeniz Medreseleri köşesinde ise, çok iyi hatırlıyorum, bisiklet kiralanıyordu. Bugünkü çocukların her birinin kendisine ait birer bisikleti var. Çocuklar, biraz büyüdükleri zaman bisiklet arzusu duyar. Siz de şahitsinizdir buna. Bugünkü şartlarda herkes kendi bütçesini göre çocuğuna bisiklet alabiliyor veya almaya gayret ediyor. O günlerde ise, Fatih Camii'nin avlusunda kiralama usûlü ile bisiklete binilirdi. Babam, pazar günleri tatil günü olduğundan çalışmadığı bu günde beni Fatih Camii'nin avlusuna götürürdü. Ben de orada bisiklet hasretimi böyle 10 15 dakikalık sürelerle kiralama sûretiyle giderirdim. Çocukluk döneminde bu Caminin avlusundaki bisiklet turlarım hiç hatırımdan çıkmaz. Ben, biraz üzerine titrenen bir çocuktum. O yüzden rahmetli annem de babam da, bu bisiklet turu işini bizzat kendilerinin nezaretiyle gerçekleştirirlerdi. Bisikletten düşme tehlikesi falan vardı. Bu yüzden ben, genellikle üç tekerlekli bisiklete binerdim. Hâlen de, şunu itiraf edeyim iki tekerlekli bisikletleri doğru düzgün kullanamam. Bunu, anne ve babamın bana yönelik bu titiz ve korumacı uygulamalarının sonucunda zihinde oluşmuş olan bir korku (fobi) olarak değerlendirebilirsiniz. Bu yüzden Fatih Camii'nin avlusu benim zihnimde çok önemli bir yer işgal eder. Benim çocukluk hatıralarım içinde bu avlu, içinde koşuşturduğum, zaman zaman top oynadığım, zaman zaman da bisiklete bindirildiğim müstesnâ bir alandır.

Şimdi çocukluğumun ve İmam Hatip Okulu'na başlangıç döneminin, ilkokulu bitiriş sonrası günlerini gündeme getirecek olursak, Fatih Camii benim için önemli bir mekteptir. Bu Cami ve çevresi, benim çocukluk ve ilk gençlik hâtıralarımda önemli yer tutar. Dediğim gibi Malta Çarşısında bulunan esnafın birbiriyle olan güzel münasebetlerinin gereği olarak, o dönemde, genellikle aileler çocuklarını yaz tatillerinde veya sömestr tatillerinde bir esnafın yanına veya bir sanatkârın yanına çırak olarak verirlerdi. Bu çırak verme işleminin, bugün gündemden kalktığını görüyorum. Ancak, insanın hayatında, yetişmesinde, sosyalleşmesinde bu faaliyetin, bu geleneğin çok önemli bir yer tuttuğuna inanıyorum. Nitekim babam beni kendisinin çalıştığı dükkânın

yanında “Fatih Kardeşler Kasabı” diye mârûf, Çarşı içinde en nezîh kasap dükkânı olan ve iki kardeş tarafından yürütülen bir iş yerine çırak olarak verdi. Dolayısıyla çocukluk yıllarımda, ilkokulu bitirdikten sonraki yıllarda ve İmam Hatip Okulu'nun ilk sınıflarında ben işte o kasap dükkânın yanında bıçak kullanmayı, kemik sıyırmayı öğrendim. Bu “kemik sıyırma” tabiri kasaplıkta çok önemlidir. İstanbul'da etler genellikle kemiksiz satılır. Kasaplar, kemikte kalan etin zâyi olmaması için, çıraklarına ince cerrâhî müdahalelerle temizletirlerdi. Sonra o eti sıyrılmış kemikler kemik toplayıcıları tarafından alınır ve değerlendirilirdi. Zira, kemik çok önemli bir yan üründür. Ama kasabın da derdi, kemikte et kalmamasına özen gösterilmesidir. Bunun için kasap çırağının ilk işi kemik sıyırmadır. Çırağın diğer işi, sabahları erkenden o dükkânı temizlemek ardından da sabah kahvaltısını hazırlamaktır. Ustalara her zaman saygı göstermek ve evlere servis yapmakta diğer önemli görevdir. O günkü şartlarda siparişler bildirilir. Fatih'in seçkin evlerine ben, elimde bir sepet epeyce et dağıtımında bulundum. Yani siparişleri evlere götürür ve oradan aldığım bahşişlerle de okul harçlığımı çıkarırdım. Ayrıca doğal olarak ustalarımın bana verdiği haftalıklar da vardı. Sabah işleri biraz düzene koyduktan sonra, ustalarımın birlikte yaptığımız kahvaltılar da, benim için unutulmazdır. Çok enteresandır. Mükellef bir kahvaltı sofrası hazırlanır, dükkânın arka tarafında. Müşteriler orayı görmez. Biz orada ustalarla beraber kahvaltı ederdik. Ustalarım çok mütedeyyin ve çevrelerine çok saygılı insanlardı. Meselâ: “Efendim Allah'a emânet olun!”, “Güle güle efendim!”, “Allah, bereket versin”, “Hayra karşı gidiniz”, “yine bekleriz efendim”, “Arz ve hürmet ederiz efendim” gibi ifadeleri ben, daha çocukluk çağında, o eskinin İstanbul diyaloglarını kendi sözcüklerim arasına, daha ilk gençlik yıllarımdan itibaren ezberleyip dahil etmişimdir. Bulduğumuz ortamda sürekli tekrarlanan bu ifadelerin, insanlar arasındaki münasebetler de çok olumlu neticeler doğurduğu kanaatindeyim. İlerleyen dönemlerde, ustalarım doğal olarak gerçekleştirdikleri, bu beşerî münasebetlerle insanlarla olumlu diyalogun nasıl kurulacağını güzel örneklerini, bizzat yaşayarak ve uygulayarak aslında hiç de böyle bir gayeleri olmadığı halde, bana öğretmişlerdi.

O yıllarda bu kasap dükkânında tatil dönemlerini değerlendirirken, benim ilkokul çağlarında “elifbâ” dan başlayan ve Kur'ân-ı Kerîm'i yüzünden okuma yönünde gelişen dini eğitim faaliyetim, hep Fatih Camii çevresinde gerçekleşmiştir. Oradaki müezzinler, imamlar babamın ve dedemin tanıdığı insanlardı. O sebeple, orada biz onlara emânet edilmiştik. Onlar, bu Kur'ân eğitiminin ilk basamaklarında benim zihnimde ve gönül dünyamda önemli yeri olan insanlardır. Hepsini rahmetle anıyorum. Bu arada kasap ustalarım da, benim çocukluk ve gençlik çağında önemli bir yer tutuyor. Onlar da çok mükemmel, mütedeyyin, saygılı ve sevgili insanlardı. Allah cümlesine rahmet eylesin.

Aile içinde rahmetli annemin önemli bir yeri var benim hayatımda. Tabii bu dar gelirliliği veya fakru zarûreti o günkü şartlarda herkes yaşıyordu. Benim ailemde de çok büyük bir mâlî imkân söz konusu değildi. Babam, çalıştığı bakkal dükkânından aldığı maaşla o günkü şartlarda bizi yetiştirmeye çalıştı. Ben, ilkokulu İskender Paşa ilkokulu'nda tamamladım. Talebelerini bir anne şefkatiyle seven öğretmenim Münevver Taluy'un ismini hiç unutmamışım. Bu hanımefendinin okuttuğu 60 kişilik bir sınıftaki arkadaşlarımı da çok iyi hatırlıyorum. Bir örnek olsun diye söylüyorum, Hoca Hanım'ın ifadesine göre bendeniz sınıfın “üç as”ından biriydim. Bu arkadaşların isimlerini de unutmuyorum: Mehmet Öztopuz, Feridun Gülerçin ve Metin Yurdagür.

Bu üç ismi, Münevver hoca çeşitli vesilelerle hep öne çıkarırdı. Veli toplantılarında, okulun genel toplantılarında, kendi sınıfının önde gelen bu çalışkan öğrencilerini zikrederken onun sınıfın “üç asi” tabirini kullandığını hatırlıyorum. Bizi şefkatle kucaklar, bağrına basardı. Diplomalarımızı verdiği gün bizi sarmalayıp kucakladığını ve hüngür hüngür ağladığını hatırlıyorum. Allah kendisine rahmet eylesin. Bizim yetişmemizde çok büyük katkısı vardır. Fakat mezuniyetimin sonrasında hangi okula gideceğimi sorduğunda, benim: “İmam Hatip Okulu’na” cevabından hiç memnun olmadığını, bu yüzden de babam üzerinde büyük baskılar yaptığını hatırlarım.

İmam Hatip Okulu onlar için, herhalde tam anlaşılmayan ve mâhiyeti bilinmeyen bir yerdi. O günkü şartlarda, bugünkü kolej vesâire yarışı yo, ama, onların gözüyle ifade ediyorum, kendileri benim İmam Hatip Okulu’na gittiğim takdirde zâyi olacağım kanaatini taşıyordu. Öğretmenim ve çevresindeki beni tanıyan diğer öğretmenler, durumu rahmeti babama aktarmışlar. Bunlar, babamın dükkânından alışveriş ediyorlar ve babamı da oradan tanıyorlar. Babama: “Bu çocuğu liseye ver, oraya ver, buraya ver, ama İmam Hatip Okulu’na aslâ!” demişlerdi. Babam onlara fazla direnemedi sanıyorum. Bu konu, evde konuşulur hâle gelince, rahmetli annem benim ilk hocam konumundadır onu ifade etmeliyim, Allah kendisine rahmet eylesin. O bir yandan kendi ev işlerini yaparken, çamaşır ve bulaşık yıkarken, Kur’ân’la iletişimi güçlü bir hanım olduğundan benim ezberlerimi o günkü şartlarda Kur’ân’ın ilk eğitimi sırasında, ezberlemem gereken sûreleri dinlerdi. Yüzünden okumalarımı takip edip yanlışlarımı düzeltirdi. Bir yandan da kendi işini yapardı. Babam, Kur’ân-ı Kerîm konusunda annem ile farklı yerlerde idi. Annem, bu konuda daha yetişkin ve daha bilgili bir hanımefendi idi. Dolayısıyla benim İmam Hatip Okulu’na gitmeme karşı çıkanlara karşı çıkmayı o, çok büyük bir zevk ve heyecanla yapmıştır. Onun da etkilendiği bir kuzeni vardı. Bizim ailede, İmam Hatip Okulu’na gidip oradan mezun olan ve İstanbul’un Fatih ilçesinde Bâli Paşa camii’nde görev yapan anne tarafından çok yakın akrabamız olduğu için benim kendisine “dayı” dediğim Fevzi Bektaş rahmetli vardır. Fevzi Bektaş daha sonra çeşitli yerlerde öğretmenlik yaptı. Bakırköy İmam Hatip Lisesi’nin kurucu müdürü idi. Maalesef o yıllarda yaşanan anarşi döneminde, Beşiktaş’ta birkaç İmam Hatip Lisesi müdürü ile birlikte vapur beklerken, iskelenin yanındaki bir kafede kış şartlarında bir çay içelim demişler. Oturdukları masanın altına meğer bir bomba konmuş. İşte o bombanın infilâkı sonucunda diğerleri yaralandılar. Ancak benim dayım, İmam Hatip Okulu’na gitmeme önderlik eden kişi, maalesef orada şehit oldu. Allah rahmet etsin. 50 yaşlarındaydı. Kıdemli bir öğretmendi. Ben, kendisinden çok çekinirdim, hatta korkardım demek daha doğru bir ifade. Çünkü, bizim evimizin çok yakınında onun vazife yaptığı okul. Annemle de akrabalık münasebetleri var. Anneme sık sık “kaynana” diye hitap ederdi. Evimize aşağı yukarı iki günde bir gelirdi. Benim ‘Amme cüzünden ezberlerimi dinlerdi. Çok otoriter bir yapıya sahipti. Ben titrerdim âdetâ; ona dersimi yanlış vereceğim korkusunu onu gördüğüm her zaman yaşardım. Ancak yıllar sonra, İmam Hatip Okulu’u bitirişim, Yüksek İslâm Enstitüsü’nden mezuniyetimden sonra, meslektaş olduk. Hattâ onun görev yaptığı okulda ben bir süre ücretli öğretmenlik bile yaptım. Meslektaş olduktan sonra, aslında onun çok tatlı bir insan olduğunu anladım. Fakat çocukluk korkusu benim üzerimde mânevi bir otoritesi vardı. Allah cümlesine rahmet eylesin.

KADER: Hocam aslında KADER'in başlattığı bu "Duâyenlerimiz" serisinin bir amacının da, M. Saim Yeprem, Hüseyin Atay gibi hâlen hayatta olan hocalarımızın hatıralarının unutulmaması ve bunların da yeni nesillere aktarılması olduğunu düşünüyorum.

Metin YURDAGÜR: Evet haklısınız. Bazı hususlar herhalde mülâkatımızın ilerleyen kısımlarında da ele alacağız. Sizin gibi genç arkadaşlara bizlerin bazı anlatımları, "acaba bu neydi, nasıl bir şeydir?" sorusunu sorduracak türden şeylerdir. Bu mülâkatların gerçekleştirilmesinde ben şunun hemen altını çizeyim, bizim ülkemizde İlahiyat Fakültelerinde hâlen çok kıymetli hocalarımız var, geçmişte de vardı. Allah hepsine rahmet eylesin. Ben de onlardan biriyim. Emeklilik dolayısıyla yaşı kanunların öngördüğü 67 sınırını aşmış şu anda 72 yaşında olan bir insan, "yaş almış" kıdemli hoca olarak düşünülüğüm için, bu girişimde bulunan ve sizi bu güzel vazife ile tavzîf eden KADER ekibine müteşekkirim. Allah râzî olsun. Ama ben, bu Batı dillerinden bize intikal etmiş sözcüklerin bizim kavramlarımızı, bizim geçmişimizi ifade etmede yeterli olmadığı kanaatindeyim. "Duâyen" de bunlardan biridir. Bilindiği üzere bu kelime bize Batı dillerinden intikal etmiştir. Anlamı itibarıyla "meslekte, meşgul olduğu alanda, kıdem kazanmış; tecrübesi diğerlerin göre biraz daha fazlaca olan insanlar" için kullanılıyor bu tâbir. Ama şunu ifade edeyim, yaşadığımız zaman süreci içinde Cenâb-ı Hak, bizi bu alanda mütekaddiminden biri olmayı nasip etti. Ben, sözünüzü bu anlamda alıyorum. "Zaman bakımından öncelik". Aynı mazhariyete, eğer bu bir mazhariyetse, ki kanaatimce öyledir, siz de ulaşacaksınız Allah izin verirse. Bizden sonraki nesiller için de inşaallah ileride siz de hatıralarından yararlanılmaya namzet olan arkadaşlarımızdansınız. Bu anlamda "duâyen" kelimesini, ben bir iltifât olarak kabul ediyorum. Ancak bunun yerine, bir başka kelimenin kullanılmasının gerekli olduğunu düşünüyorum. Şu anda bir karşılıklı hatırıma gelmiyor. Ama, "meslekte kıdem almış, yeni arkadaşlarımıza göre tecrübesi biraz daha farklı ve tecrübelerinin aktarımı ile zaman kazanacağımız isimler" gibi düşünülebilir.

KADER: Ben bir göz attım hocam. Duâyen kelimesinin bizim kültürümüzdeki karşılığının "Aksakal" olduğunu gördüm.

Metin YURDAGÜR: Evet, bu gerçekten çok güzel! Yani bu beğendiğim kelimenin muhâtabı olmak bendeniz için çok büyük mazhariyet! Ancak bir an düşününce o da bana çok ağır geliyor! "Aksakal", Müslüman Türk dünyasının önemli kavramlarından biridir. Keşke olabilsek. Meselâ bizim alan için yaşayan "Aksakal" Hüseyin Atay Hocamızdır. Bizim Kelâm sahası için rahmete gönderdiğimiz hocalar arasında, benim ulaşabildiğim ifade ettiğim isimler arasında: Muhammed Tâvî et-Tancî hocamız vardı. Bekir Topaloğlu Bey'in de hocası. Benim de lisansta fiilen hocam olmuştur. Tabii Bekir Bey'in, biraz sonra belki konuşuruz, benim hayatımda çok önemli nirengi ve etki noktalarından biri olduğunu belirtmeliyim. Bu gibi isimlerin yanında, bizim esâmemiz bile okunmaz!

KADER: Hocam, az önce ilk Kur'ân-ı Kerîm hocanızın merhûme annenizin olduğunu söylediniz. Bu konudan biraz bahseder misiniz? Yani İmam Hatip Okulu ve oradan da, o dönemdeki adıyla Yüksek İslâm Enstitüsü'nde okumanızda rahmetli annenizin hassasiyetinin bir etkisi olmuş mudur?

Metin YURDAGÜR: Bu husus yukarıda biraz değinmiştik. Şimdi bana bunu açma fırsatı verdiğiniz için teşekkür ederim. İlerleyen dönemde doğduğum o Konak'tan terfi ettik. Konak'tan nasıl terfi

edilir? Yani müstakil ve bahçeli bir eve taşındık. Bakın size adres veriyorum: Fatih'te Akdeniz Caddesi ve Halıcılar Caddesi olmak üzere Vatan Caddesi'ne inen iki büyük Cadde vardır. Yani Fatih İstanbul'un sur içinin en mûtenâ semti. İstanbul'da doğanlara “şehrî” denir. Yani “şehirli” manasında. Şehir deyince de “Sur içi” kastedilir. Ama bugün İstanbul'un neredeyse bir ucu, Edirne'ye diğer ucu da İzmit'e kadar uzandı. Nerede oturuyorsun? “İstanbul'da oturuyorum” diyor. İstanbul Darıca'da oturuyor, ama “İstanbul'da oturuyorum” diyor. Aynı şekilde Silivri'de oturan da kendisini İstanbul'da oturuyor farz ediyor. Halbuki İstanbul'da oturmak başka bir şeydi o günlerde. “Şehre inmek” tabiri var. Üsküdar'dan “karşıya geçmeye” de “şehre inmek” diyorlardı. O yüzden İstanbul “Sur içi bölgesi” ile sınırlıdır. Sur içinin dışına taşmamayı tercih ederlerdi eskiden İstanbullular. İstanbul'un sur dışı kısmı “taşradır” onlar için.

Bir de yukarıda da söylediğim gibi İstanbul'da “karşıya geçmek” diye bir tabir vardır. Bu tabir, Eminönü'nden Üsküdar'a geçmeyi ifade eder. Yani İstanbul'un fethini gören Üsküdar Yahyâ Kemâl'in tabiriyle, Orası da İstanbul ama ayrı bir yer. Sadece Feth-i Mübîn'i görmüş eski-kâdim bir semtlerden biri. O yüzden Fatih, Eyüp ve Eminönü Sur içi mıntıkasıdır. Bunların içinde Fatih'in önemli bir yeri vardır. Buradaki iki büyük caddeden söz ettim. Fatih medreselerinin biri Karadeniz'e bakan tarafı var, bir de Akdeniz'e bakan tarafı vardır. Ortada Fatih Camii yer alır. Fatih Camii'nin etrafını Akdeniz Medreseler ve Karadeniz Medreseleri diye iki medrese grubu çevreler. Edirnekapı ile Bahçekapı (Eminönü) arasında eskiden Tramvay çalışırdı. Peyami Safâ *Fatih-Harbiye* diye bir romanı vardır, bu eser o tramvay hattını konu edinir. İşte bu Tramvay Caddesi'ne “Macar Kardeşler Caddesi” denir. Bugünkü Şehzade Başından (Vezneciler) Saraçhane'ye oradan da Edirnekapı'ya kadar uzanır. Saraçhane'nin ilerisi eski Direklerarası'dır. Şimdi yukarıda evimizi tarif ederken söz ettiğim o iki büyük caddeye dönüyorum, o caddelerin aşağı inen kısımda Akdeniz Caddesi ve Halıcılar Caddesi vardır. Bu iki caddenin arasında yer alan mahallenin adı ise, Hasan Halife Mahallesi'dir. Bu mahalle, Mehmed Akif'in doğduğu semte tekabül ediyor. Hemen yukarıda, herkesin bildiği İskender Paşa Camii vardır. Orası da bir merkezdir. Birbaşka cenâhta Hırka-i Şerîf Camii var. Orası da önemli bir merkezdir. Çarşamba semtinde ve Yavuz Sultan Selim Camii var. Tabii Şehzadebaşı Camii de var. Yani Fatih tam bir camiler mıntıkası, mütedeyyin bir topluluk.

Bu topluluğun içinde mahalle kültürünün hâkim olduğu bir sokakta oturmaya başladık biz. Şunu özellikle söylemek istiyorum. Yaz aylarında bu semtte akşam yemeklerinden sonra evlerin önünde oturulur. Aileler birbirleriyle sohbet eder, çocuklar da kendi akranlarıyla oynarlardı. O zaman televizyon kültürü yok. İnsanlar birbirleriyle çok yakın bir iletişim halinde. Sabah kahvaltılarında da hanımlar bir araya gelirlerdi genellikle. Şimdi annemden söz edeceğiz. Bizim oturduğumuz ev Halıcılar Caddesi ile Akdeniz Caddesi arasında Yârân Sokak'ta. Bildiğiniz üzere Yârân, “dostlar” demektir. İşte böyle bir sokakta biz bir numaralı bahçeli bir evde oturuyoruz. O bahçede hanımlar, sabahları kahvaltı ediyorlar. Ben de ilkokul çağında bir çocuk olarak onların arasında haşır neşir oluyorum. Komşu hanımlar birbiriyle görüşüp, konuşuyorlar, birbirlerine ikrâmda bulunuyorlar.

Bu arada babam, âilesini daha üst düzey bir gelire kavuşturabilmek için, ikinci bir ek iş yapıyor. İkinci işi neydi biliyor musunuz? Patronunun yani o bahsettiğim bakkaliye dükkânının sahibinin bir de Düğün Salonu var. Bu Düğün salonunun adı “Kamer Düğün Salonu”. İki katlı bir salon. Bu Salonun alt katı var, orası daha büyük, bir de üst katı var, ancak daha küçük. Buralarda düğünler, nişanlar, sünnet düğünleri yapılıyor. İstanbul'da o günlerde böyle yeni bir modern hayat

başlamıştı. Salonun bir büfesi var. Biliyorsunuz, düğünlerde misafirlere pasta ve limonata ikrâm edilir. O büfenin çalışanı ise babam. Fakat o işten geç çıkıyor. Kendisi gelene kadar o büfede de ben ona vekalet ediyorum. Babamın işinin ön hazırlıklarını yapıyorum. Pastaları, bardakları ve tabakları hazırlıyorum. Meselâ tabağa altışarlı pasta koymak lâzım, onları ve kurabiyelerini koyuyorum, limonata bardaklarını dolduruyorum. Babam gelince, hemen üstünü çıkarıyor, servise hazır hale geliyorlar. Servis, tabii hemen başlamıyor Düğünler, genelde akşam sekizde başlar, gece 12'de biter. Ama sekizde hemen servis başlamaz. Biraz davetlilerin oturması beklenir. İşte benim kasap cıvırlığı yanında İmam Hatip Okulu'nda hatta daha önce ilkokuldayken başlayan garsonluk serüvenim, babamın bu işi dolayısıyla. Babam gece 12'lere kadar da çalışıyordu. Bu bir ek iştir.

Düğün salonunda masalar var. Bu masaların bembeyaz örtüleri var. Rahmetli annem de, o masaların örtülerini yıkayıp ütölüyerek tertemiz pırıl pırıl yapardı. Her bir masa örtüsü için de, bir ücret alırdı. Ne aldığını hatırlamıyorum. Ama şimdi sizin bilmediğiniz, bugünkü neslin hiç bilmediği o dönemde kullanılan bir bozuk para var. O bozuk para ortası delik iki buçuk kuruşlardı. Ona "100 para" denirdi. Bu 2,5'luk kuruşların, yani 100 paraların ortası delik olduğu için, ipe dizilmesi kolaydı. Rahmetli, altın gibi ipe diziyo o bozuk paraları. Kazandığı bu paraları, o ipe dizdiği bu paraları biriktirmiş, bir süre sonra babama vermiş ve bizim kendimize ait bir evin yapımı için bir arsa alınmış. Ancak artık sur dışındayız. Şirinevler diye bir yerde bizim ailenin bir arsa edinmesinde annemin o yıkadığı, ütölediği masa örtülerinden kazanıp ipe dizdiği paraların büyük desteği olmuştur. Bu hanım, "hoca hanım" diyeceğim kendisine, bir yanda, leğende masa örtüsü yıkıyor. O zaman makine yok Yusuf Bey kardeşim çamaşır makinesi yok. Onları leğende yıkıyor. Fakat hepsi sakız gibi oluyor. Hani "sakız gibi yıkamış" diye tabir edilir. Sonra o örtüleri özenle ütölüyor ve salona yolluyor. Bu bir tevâli eden iş, ama bu iş sırasında benim Kur'ân-ı Kerîm okumalarındaki yanlışlarımı da söylüyor. Ben, onun yanında oturuyorum bir yanda onun yıkayışını seyrediyorum, bir yanda da beni dinleyişini tadıyorum. Netice itibariyle, benim İmam Hatip Okulu'na gitmem konusunda ısrarlı olan ve beni bu yönde teşvik eden, daha sonraki aşamalarda da başarılarımla övünen bir insan olarak anneciğimi rahmetle anıyorum. Hattâ yazmam nasip olan kitaplarımın büyük bir kısmında onun adını rahmetle zikretmiş, onları kendisine ithâf etmişimdir. Babam da tabii bu çift çalışma, çift mesâiler sebebiyle çok büyük gayret ve hizmetler etmiştir. Allah her ikisinden de râzî olsun. Bütün geçmişlerimize rahmet olsun!

KADER: Kıymetli hocam, Yüksek İslâm Enstitüsü yıllarınızda sadece bu kurumdaki hocalarınızla yetinmeyip Enstitü dışında da kendinizi geliştirmeye gayret ettiğinizi biliyoruz. Bizlere biraz o yıllarınızdan bahseder misiniz?

Metin YURDAGÜR: Efendim, önce İmam Hatip Okulu'na başlangıcımı tekrarlayayım. Biraz detaya inmek istiyorum. "İmam Hatip Okulu" sözü dikkatinizi çekmiş olmalıdır. O yıllarda bu okullar ilkokuldan sonra öğrenci alan ve Lise eğitimini tamamlayana kadar devam eden dört artı üç şeklinde, yani dört yılı ortaokul, üç yılı lise eğitimi olmak üzere ve lise eğitimine denk eğitim-öğretim veren kurumlardı. Fakat oradan alınan diploma ile sadece ve sadece Yüksek İslam Enstitüsü'ne kayıt yaptırabileceğiniz bir kurumdan söz ediyoruz. Burası Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olup dört yıl ortaokul, üç yılı lise eğitimi veriyor. Meslek dersleri var. Arapça, Kur'ân-ı Kerîm ve diğer meslek dersleri. Bunun yanında, bizim "kültür dersleri" dediğimiz, normal ortaokul ve

lisede alınan derslerin eğitimi veriliyordu. Böyle bir okuldan söz ediyoruz. Burası, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir Meslek Okuludur.

Tabii Türkiye'de "İmam Hatip Okulları" denilince zihnimize hemen geliveren isimleri de, tarihe not düşmek bâbında rahmetle anmamız lazım. Celâlettin Ökten, bizim câmiamız onu "Celâl Hoca" olarak bilir. Celâl Hoca, müthiş bir hoca; yani kendisini tanıyan ve öğrencisi olan nesiller içinde, yakın çevresinde büyük bir saygı hâlesi oluşturan çok değerli bir hoca. Herkes tarafından çok iyi tanınıyor ve İmam Hatip Okullarının Türkiye'de açılması yönünde çok büyük gayretleri olan dönemin Milli Eğitim Bakanı merhûm Tevfik İleri ile yakın münasebeti olan, hatta onun da hocalığını yaptığı bilinmektedir. Dolayısıyla kendisi, bu hocalık inisiyatifini de kullanmak suretiyle, o zâtın da bu yöndeki gayretleriyle, merhûm Başbakan Adnan Menderes'in de destekleriyle, Türkiye'de İmam Hatip Okulları kuruldu. İşte ben, bu kurulmuş olan İmam Hatip Okullarının, İstanbul'da ki tek okuluna kaydolmuş olanlardan biriyim. Bu gün elhamdulillah, her ilde şu kadar İmam Hatip Ortaokulu ve Lisesi var. Fakat o günkü şartlarda İstanbul'da sadece Fatih-Çarşamba'sının Fethiye semtinde, Rum Erkek Lisesi ve Patrikhane'nin tam karşısında, ikisi farklı tepelerde bulunan öyle bir muazzam bir binaya sahip ki İstanbul İmam Hatip, işte ben bu okula 1962 yılında kaydedildim.

Sınavla alınıyordu. Okula çok büyük rağbet var. Ancak İstanbul içinden kaydolan öğrenci sayısı, oldukça az. Yani "eben 'an ced" (doğma büyüme, anadan babadan) İstanbullu olan aileler bu okula pek iltifat etmiyorlar nedense. Ama, yakın illerimizden ve yetişmiş olarak yani hâfızlık yapmış, Arapça eğitimi almış olarak pek çok öğrenci geliyordu. Benim gibi yaşça ilkokuldan mezun olduktan hemen sonra, İmam Hatip Okulu'na başlayan öğrencilerin sayısı çok azdı. Sınıfın yaşça en küçüğü, belki boyca da en küçüğü bendim. O yüzden "tıfıl" tabir edilir sınıfın tıfillarındandım. Giriş imtihanında başarılı olarak, bahsettiğim şehit olan Fevzi Bektaş adlı dayımın da delaletiyle, İstanbul İmam Hatip Okulu'na kaydedildim. Numaram da 22 idi. Okulun 1-B sınıfının öğrencisiyim. Sınıf arkadaşlarımızın hayatta olanlarıyla münasebetimiz hâlen devam ediyor. Enteresandır. Bu İmam Hatip Okulları, liseleri Türkiye'deki eğitimin nâdide örneklerindedir. Oradaki arkadaşlıklar, hoca-talebe münasebetleri anlatılmaz, ifadesi çok güç bir birlikteliktir, bir idealdir. Bir üst sınıfa her zaman "ağabey" denir gelenek olarak. Onlar da tabii ağabeyliklerini yaparlar. Bir üst sınıf dersliğine, teneffüste bile onların izni olmadan giremezsiniz. "Acaba girsem mi girmesem mi?" diye tereddüt geçirdiğinizde "Ne arıyorsun burada?" şeklinde bir hitâba muhatap olursunuz. Hakikaten ağabeylerimiz, ilişkilerde mesafe koyabilen, o çağda bunu becerebilen nesillerdi. Bu hiyerarşinin tabii sonucu olarak birbirine bağlılık, karşılıklı saygı ve sevgi esası hayat boyunca devam etmiştir. Bir de sınıf arkadaşlığı var. Meselâ biz, burada göreve başlamadan önceki Ramazanda 50. yılımızı idrak ettik. Aşağı yukarı 20-30 yıldır, zamanını tam söyleyemeyeceğim ama, her sene Ramazan ayının ile ikinci Cumartesi günü İstanbul'da bir iftarda buluşuruz. Hayatta olan hocalarımızı da çağırırız ve onlarla hasret gideririz. Bu davetlerde kendileriyle yıllar sonra ilk defa karşılaşabildiğimiz arkadaşlar da oluyor. Yaşları epey ilerlemiş, hattâ eşleri, çocukları ve torunlarıyla katılanlar da olmaktadır. Böylece güzel bir birliktelik yaşanıyor, anılar tazeleniyor.

İstanbul İmam Hatip Okulu'nda iken benim zihnimde önemli izler bırakmış olan birkaç isimden söz etmek istiyorum. Bunlardan biri merhûm Mahmut Bayram'dır. İsmi duymuş olmanız lâzım. Mahmut Bayram, az önce bahsettiğim, benim doğduğum Et Meydanı semtinde tarif için

söylüyorum, İstanbul İlahiyat Fakültesi'nin yanından inen Sofular Caddesi'nde bulunan Kızıl Minare diye bilinen küçük bir mahalle mescidinin yıllarca imamlığını yapmış, emekli olmuş, daha sonra da İskender Paşa Camii'nin hemen bitişiğindeki bir evde ikamet etmiş eski bir Hoca Efendi'dir. 10-15 yıl kadar oluyor vefat edeli. Bu hoca, şimdi bakın bahsettiğim o caminin imamı. Kendisi Hüseyin Hoca diye bilinen dönemin önemli bir hocasından ders almıştır. O günlerde medrese geleneğine göre dışarıdan eğitim görmüş, Arapçası ve kitâbiyât bilgisi oldukça yüksek bir hoca. O günkü şartlarda meslek dersleri hocası bulmakta güçlük çeken İmam Hatip Okulları, bu gibi yetişkin hoca efendileri ücretli hoca statüsünde İmam Hatip Okulu'nda istihdam ediyorlar. Tabii biz o gün kim esas hocadır, kim ücretli hocadır bilmiyoruz. Hoca, hocadır.

Meselâ yine Hüseyin Karagözoğlu diye bir hocamız vardı. Hüseyin Karagöz Hoca, Fatih'in Küçük Mustafa Paşa semtindeki Gül caminin imâmıydı. “*Sîmâhüm fi vücûhihim min eseri's-sücûd*” (onların alınlarında secde izleri vardır) ayet var ya, bu hocamızın alnında da böyle nasırlanmış bir iz vardı. Benim zihnimdeki Hüseyin Karagözoğlu Hoca, işte o kadar çok secde etmiş ki alnı âdetâ nasırlanmış hissini uyandırırdaydı baktığın zaman. Çok sevimli sakallı mübarek bir zâttı. Aynı zamanda da çok da iyi bir Hattattı. Hoca yazılı sorularını sorar, ancak onlar klasik Hoca Medrese geleneğinde bu tür yazılı sınavların modern eğitimin gereklerine çok fazla önem vermezlerdi, seccâdesini sınıfa serer soruları sorduktan sonra, namaza dururdu. Ancak, burası çok önemli: “hiç kimse kopyaya teşebbüs etmezdi”. Yani hoca namaz kılıyor sizin birbirinizden yararlanmanız falan, katiyen böyle bir şey söz konusu değildi. Ben, onun aslâ böyle bir suiistimâle uğradığı kanaatinde değilim.

Mahmut Bayram Hoca, o günlerde herhalde benim bugünkü yaşlarımda idi bize derse geldiğinde. 1960 İhtilali yeni olmuş. Milli Birlik Komitesi yönetiyor. Başta Cemal Gürsel Paşa var. Ne zaman bir askerî hareket olsa projektörler İmam Hatip Okullarına çevrilir. Müfettişler, okula gelip gidiyor, ancak o zaman biz öğrenci olarak hiçbir şeyin tam farkında değiliz. Ama hoca, her şeyin farkında kendilerine ikaz gelmiş. Demişler ki: Arapça eğitimi, Türk dilinin grameri ile mukayeseli olarak okutulmalı. Böyle bir uyarı var. Bu uyarıya en çok riâyet edenlerden biri de Mahmut Bayram Hoca idi. Nereden anlıyorum bunu? Hoca, derslerde işte izâfet terkibi, sıfat, mevsuf gibi tabirlerin yani Arapça grameri ifadelerinin Türkçe karşılıklarını söyleyerek ders anlatıyor. İşte fiil kalıpları söylüyor. “Ğazâ- Yeğzû” “ramâ-yermi” gibi bir takım kalıplar. Bir müddet sonra baktık ki Hoca, Türk Dil Bilgisi terimlerini kullanmaya başladı. Meselâ bir izâfet terkibi örneği veriyor, arkasından “çocuklar dikkat edin hâ, bu *zincirleme* isim tamlamasıdır” diyor. Kendisi “*zincirleme* isim tamlaması” diyemiyor mübârek.

O yıllarda sınıflarda kara tahta var, bugünkü modern beyaz tahtalar yok. Kara tahtada tebeşir ve silgi kullanılıyor. Hoca, silgi ararken vakit kaybetmemek için, ceketinin yenini kullanırdı silgi olarak. Silgi aradığı zaman birkaç saniye kaybedecek, bu kadar vakte riâyetkâr bir insandı. Nitekim karlı bir kış gününde, Hocanın derse geç kaldım endişesiyle koşarken okul yollarında düşüp kolunu kırdığını biliyorum. Bu kadar öğrencisine, dersine ve vaktine riâyetkâr bir hoca tipi az görülür. İşte biz hu hoca tipi çerçevesinde yetiştik.

Biz, orta ikinci sınıfa geçtiğimizde İstanbul İmam Hatip Okulu'nda unutulmaz bir güzellik yaşandı. Bu güzelliği sergileyen isimler şunlar: Hayrettin Karaman, Bekir Topaloğlu, Ahmet Kahraman,

Mehmet Ali Sarı, Muhammet Eroğlu ve Tayyar Altıkulaç gibi hocalarımız. Bu isimler, ki bugün de pek çoğu hayatta, bir kısmı da ahirete irtihâl etti, Allah rahmet eylesin. Bu hocalar, İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nden mezun olup İstanbul İmam Hatip Okulu'na meslek dersleri öğretmenleri olarak tayin edildiler. Okulumuzda ilk öğretmenliklerini yaşıyorlardı. Gencecik pırıl pırıl idealist hocalar. Bunlar, daha sonra İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde hocamız olacaklardır. Ben İstanbul İmam Hatip Okulu'nda bu zevâtın öğrencisi olma şerefine erişmekle iftihar ediyorum.

Bu hocalar, ilk iş olarak okulda aşağı-yukarı hiç olmayan “ders kitapları” konusuna eğildiler. Çünkü okulda meslek derslerinin kitabı yok. O zaman “teksîr” diye bir kavram var. Mumlu kâğıda daktilo ediliyor ve sonra çoğaltılıyor. Zaten mâlûm teksîr “çoğaltmak” demektir. Çoğaltılan metinler yapraklar halinde ve üçüncü hamur kâğıda basılıyor. Nerede o bugün elimizdeki modern kuşe birinci hamur kaymak kâğıtlar. Bu saman kâğıtlar da yazılar çok zor okunuyor. Ders araçları 10 sayfalık, 20 sayfalık kısa ders notları şeklinde bu teksirler. İşte hocalarımız İmam Hatip Okulu'nda eğitim-öğretim aracı olarak, bu öğrencilerin kitaba ihtiyacı var demişler, ilk iş olarak da İmam Hatip Okulu meslek dersleri alanındaki Hadis Usûlü, Fıkıh Usulü ve Dinler Tarihi gibi alanlarda kitap yazmaya başlamışlardı. Sonra Bekir Topaloğlu ile Hayrettin Karaman hocamızın bu konuda müşterek çalışmaları var. Arap dili ve gramerini “sarf-nahiv” kitabı olarak hazırladılar. Sonra seçme Arapça metinlerden bir okuma kitabı oluşturdular.

Bütün bunlardan sonra yaptıkları bir iş daha var ki, o dillere destan olmuştur. O da bir “Öğrenci Sözlüğü” hazırlamak. Ortada sözlük yok. Bir *Kâmûs* oluşturmak lazım. Acak o gün bilgisayar imkânları, matbaa imkânları çok sınırlı olduğundan, eski Arapça gazeteler, eski Arapça kitaplar ve yıpranmış, tedâvülden çıkarılmış bir kenarda muhafaza edilen fersûde Mushaflar, hocaların bu hususta birer kullanım malzemesi olmuştur. Onlar, keserek ve yapıştırarak, harfleri teker teker keserek ve yapıştırarak bir öğrenci sözlük oluşturmuşlardır. Bu, çok zor ve çok sıkıntılı bir işti. Sıkıldıkları zaman, ben bunu huzurlarında da anlatım ve pek çok yerde de söyledim: “iş bu kitâb-ı müstetâb kes Bekir, yapıştır Hayrettin metodu ile hazırlanmıştır” derlerdi bu *Kâmûs* için. Bu öğrenci *Kâmûs*u hâlâ var. Belki 40'ıncı baskısını yapmıştır. Bunu nasıl hazırlıyorlar? Bir beyaz kâğıt alıyor, bir yapıştırıcı ve bir de makas. Şimdi itina ile kesme işi Bekir Bey'e ait. Harfi kesiyor, o harfler bitiştirerek Arapça yazı oluşturuluyor. Çünkü Arapça dizgi yok. Yoruldukları zaman: “Kes Bekirciğim” diyor Hayrettin Bey. O da: “yapıştır Hayrettin” diyor. Böylece onların arasında, bu tekerleme zuhûr etmiş: “Kes Bekir, yapıştır Hayrettin”. Ben burada (Kastamonu) yakında bu yılın Muhammed İhsan Oğuz Ödülleri Töreni'ne teşrif ettiklerinde Hayrettin Hocamın huzurunda bunu bir anı olarak anlattım. Bazı ilavelerde bulundu Hayrettin Bey hocamız. Dediler ki: “evet bu söylediğiniz doğru”. Şaka ile karışık: “İbrahim Tatlıses'in Urfa'da Oxford vardı da biz mi gitmedik?” dediği gibi, o günkü şartlarda Arapça dizgi vardı da, biz mi kullanmadık” dediler. Bugünkü nesil, İmam-Hatip Liselerinde okuyan kardeşlerimiz İlahiyat Fakültelerinde eğitim alan değerli kardeşlerimiz, buralarda eğitim veren değerli hocalarımız, hülâsa genç nesil bu yoksulluk dönemini, bu kitap ders aracının bulunmadığı dönemi yaşamadılar. Hazır bir berekete muhatap oldular. Hâlbuki bugünkü durumun arka planında neler neler var. Hangi gizli kahramanlar var. Bunların bilinmesi lâzım.

Yüksek İslâm Enstitüsü'ne gelince. “Yüksek İslâm Enstitüsü” bugün tarih olmuş bir kurum. O günkü zor şartlarda Türkiye’de imam hatip okulları açılmış, bu okulların mezunlarının gidecekleri bir yüksekokul henüz yok. Uzun gayretlerden sonra, 1959 yılında İstanbul’da “Yüksek İslâm Enstitüsü” adıyla “orta ve muâdili, o okullarımızda öğretmen okullarımıza din dersleri öğretmenleri yetiştirmek üzere” Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak dört yıllık bir Yüksek İslam Enstitüsü açıldı. İlk olarak, İstanbul İmam Okulu’nun binasını da; daha sonra da Fındıklı’daki Namık Kemal İlkokulu’nun en üst katında öğretime başladı. O sırada Türkiye’de Dinî Yüksek tahsil veren tek kurum var: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. Onun kuruluşu da 1949. İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü o günkü şartlarda geçici olarak eğitim verdiği okullardan, bugün Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nin bulunduğu Bağlarbaşı semtindeki yerleşkesine ve yeni binasına 1966 yılında taşındı. İstanbul’dan sonra Konya (1962), Kayseri (1965), İzmir (1966), Erzurum (1969), Bursa (1975), Samsun (1976) ve Yozgat (1980) gibi illerimizde de, vatandaşlarımızın kurduğu derneklerin destek ve katkılarıyla Yüksek İslâm Enstitüleri açıldı.

İstanbul'da kurulan ve geçici yerlerde öğrenim veren Yüksek İslam Enstitüsü'ne bina yapmak için arsa arıyorlar. İlim Yayma Cemiyeti, Allah, bugünkü idarecilerinden de o günkü idarecilerinden de razı olsun, onların gerek İmam Hatip Okulu’na gerek Yüksek İslam Enstitüsü’ne çok büyük himmet ve gayretleri olmuştur. Bugün kendilerini hayırla anmak sadedinde geceleri İmam Hatip Okulu Yurdu’na uğrayıp üstü açılan öğrencilerin üstünü şefkatle örten Dr. İsmail Niyazi Kurtulmuş önemli bir örnektir. Benim alnımda bir yara izi vardır. Onunla ilgili bir hatıram var. Dr. Niyazi Bey benim bu yarayı kanayan haliyle gördü. Onun eniştesi de Allah rahmet eylesin Dr. Asım Taşer Bey Genel Cerrahtı, yani operatördü. O bu deri yarama müdahale etti. Fakat benim kanayan yarayı gördüğü zaman, ben Dr. Niyazi Bey’in ağladığını biliyorum. Böyle bir merhamet âbidesi bir insandı. Onun babası Numan Kurtulmuş “*Âmentü Şerhi*” adlı eserin müellifidir. Bakan olan torunu da dedesinin adını taşır. Dr. Niyazi Bey’in yanında bir halk adamı varı. Hacı Râşit. Ben kendisinin soyadını bilmiyorum. Bizim aramızda her ikisine Dr. Niyazi ve Hacı Râşit derdik. Öğrencinin kafasında bu iki isim var “İlim Yayma Cemiyeti” deyince. Bunlar o gün, özel arabaları falan yok okula geliyorlar gece gündüz. Öğrenci ihtiyaçları ve dertleriyle meşguller. Gelip giderken de Belediye otobüsüne biniyorlar. Eminönü’nden kalkıp bizim okulun muhitine gelen 90 numaralı Draman otobüsler var, hâlâ vardır. Duraklarda otobüs bekliyorlar. O günkü şartlarda otobüsün arka tarafında biletçi vardır. Bugün önden biniliyor, o günlerde arkadan biniliyordu. Biletçinin oturduğu bir yer var. Bakın bunlar, ikisi de İstanbul beyefendisi. Bir gün, otobüs gelmiş duruyor yolcu alacak, ikisi var durakta. Kim onlar Dr. İsmail Niyazi Kurtulmuş, diğeri de soyadını bilmediğim Hacı Raşit. Şimdi Hacı Raşit: “Buyurun Dr. Niyazi” diyor; o da: “Esağfirullah, rica ederim Hacı Raşit siz buyurun” diyor, bu teşrifât, yani birbirini önceleme işi devam derken şoförün kafası bozuluyor, basıp gidiyor. Biz, bu hikâyeyi bir vesile ile dinledik. Şimdi, biz bir yere girerken, o dönemin öğrencileri olarak onları hayırla yâd etmek için birbirimize: “Buyurun Dr. Niyazi, esağfirullah rica ederim Hacı Raşit” der şakalaşırız. Araya sıkıştırmış oldum, böyle bir hatıram da var.

Ben İstanbul İmam Hatip Okulu’ndan 1968-1969 Ders yılı mezunuyum. 1969-1970 öğretim yılında da İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü’ne öğrenci oldum. Ama bunun giriş imtihanı var. Yazılı olarak yapılan ilk sınava Türkiye'deki bütün imam hatip okulları mezunları katılıyor. Sınavı Milli Eğitim

Bakanlığı organize ediyor. Yazılı imtihanda başarılı olursanız, bu kez sözlü imtihanlara giriliyor. Bu da Ağustos ayı ortasında başlıyor üç gün devam ediyor. Sözlü imtihanlar bölge bölge yapılıyor. Böyle bir sistem kurulmuş. Şimdi, sizin sorduğunuz soruya geliyorum. İmam Hatip Okulu'nda kendimizi güçlendirmek için, işte camilerde ve çevrede hoca olarak bilinen kim varsa onlardan yararlanmaya gayret ediyoruz. Ben de Fatih semtinde yaşadığım için, Fatih Camii de her sûtûnunun dibinde bir Hoca Efendi'nin namaz vakitleri dışında ders verdiği bir mekân olduğu için bu imkanı değerlendirmeye çalışmışımdır. Günün çeşitli saatlerinde çeşitli zaman dilimlerinde hocalar talebeye ders verirler, bu ders halkasına halk da katılır. Yani Fatih Camii, Beyazıt Camii, Süleymaniye Camii gibi “selâtîn” dediğimiz büyük camiler, Osmanlı sultanlarının inşâ ettiği bu camilerimiz halka açık bir üniversite gibidir birer halk mektebidir. Fatih Camii'nde bizim İmam Hatip Okulu öğrencilerinin ve Yüksek İslam Enstitüsü mensuplarının kendilerini geliştirmek üzere kendilerinden ders aldığı birkaç isimden biri de rahmetli Emin Saraç Hoca'dır. Emin Saraç Hoca Tokatlı, Ezher mezunu, Fatih Camii'nde bütün namazlarını edâ eden çok kıymetli bir Hocaefendi. Başka ders halkaları da var orada. Ben, kendisinden bizzat istifade ettiğim için rahmetli Emin Saraç Hoca'dan söz etmek istiyorum.

Yüksek İslam Enstitüsü giriş sınavlarına hazırlık ile ilgili bir hatıram var kendisiyle. Milli Eğitim Bakanlığı'nın açtığı Enstitü'ye Giriş imtihanının birinci basamağı olan yazılıyı geçtik. Geriye ikinci basamak kaldı. İkinci basamak sınavı, Arapça, Hadis ve Kur'ân-ı Kerîm derslerinden sözlü olarak yapılacak bir imtihan. Bölge bölge yapıldığı için İstanbul Bölgesi'nde işte Düzce, Adapazarı, Bolu gibi şehirlerden çok pek arkadaşın alfabetik olarak Ağustos ayı içinde imtihana alınacaklarını düşününüz. Ancak ciddi bir ön hazırlık yapılması gereken bir sınav. Özellikle Arapça dersine ilişkin takviyeye ihtiyacımız var. Emin Hoca, bize İmâm Gazzâlî'den bir metin okutuyor. Hangi metni okuduğumuzu şimdi unuttum. Ama Gazzâlî'den olduğu hatırımda. Hoca Fatih Camii'nin müezzin mahfilinde bize namaz saatleri dışında ders veriyor. Aşağı-yukarı bu ders halkasında 10-15 kişi varız. Bir pazar günüydü, hiç unutmam bu derste Hocamız birden heyecanlandı. Tanımadığımız birisi geldi, müezzin mahfilinde doğru. Böyle çok güzel sakallı mücessem, müheykel ve heybetli bir zât. Ona çok büyük saygı gösterdi. Biz tanımıyoruz o gelen kişiyi. Her ikisi arasında Osmanlı usûlü tam bir teşrifât yaşandı. “Efendim zât-ı âliniz, Hoş geldiniz. Nasılsınız iyi misiniz? Muhterem Hocam”, böyle birbirlerine iltifâtlar. Biz, bu hitapları az çok biliyoruz, ama oturuyoruz sessizce. Bizi misafirine takdim etti Emin Bey. Önce: “Üstadım! Bu yavrucaklar Yüksek İslam Enstitüsü'ne giriş imtihanına hazırlanıyorlar. Bildiğim kadarıyla yarın siz de Medine'ye avdet edeceksiniz, döneceksiniz, lütfen onlara dua buyurun” dedi. Sonra da: “Bu gençlerin selâmlarını Resûlullah'a lütfen iletiniz” ricâsında bulundu. Bizim aramızda: “Bu zât kim acaba?” diye hafif bir dalgalanma oldu. Sonra bize döndü dedi ki: “Bu zat Ali Ulvi Kurucu üstadımızdır. Kendileri Medine-i Münevvere'de Ravza-i Mutahhara'nın hemen yanında bulunan (o gün oralarda idi sonra yıkıldı) Şeyhu'l-İslâm Ârif Hikmet Bey Kütüphanesinin Türk müdürüdür. Sonra işin teferruatını öğrendik. Ali Ulvi Kurucu Bey, Konya'dan Mısır'a gitmiş, Mısır'da el-Ezher'de okumuş. Ezher'den Medine-i Münevvere'ye civar-ı Resûlillah'a yerleşmiş ve aldığı eğitimin gereği Şeyhu'l-İslâm Ârif Hikmet Bey Kütüphanesi'nin de müdürü olmuş. Bu kütüphane, yol açımı gereğiyle yıkıldı ve yeni yerine nakledildi. Yeni yeri, Mescid-i Nebevî'nin üst katındadır.

O zaman biz, bu kadar detaya vâkıf değiliz. Kütüphane'nin Türk müdürü Medine'ye dönüyor, Ravza-i Mutahhara'nın yanında vazife yapıyor. Hz. Peygamber'e biz selâm yolluyoruz ve böyle mübârek bir insandan dua alıyoruz. Bu psikolojik durumumuzu şöyle bir düşünün. Hepimiz heyecanlandık. O günkü şartlarda Umreye gitmek Hacca gitmek, Medîne-i Münevvere'ye ulaşmak, her babayiğidin harcı değil. Üstelik biz, elden selâm gönderiyoruz. Çok heyecanlandık. Ben, sonra o mecliste bulunan arkadaşlar ile bu durumu müzâkere ettim, aklımızın daha fazla erdiği ilerleyen dönemde, meğer hepimiz aynı duyguları yaşamışız. Yani "Allah Allah, bana bir mübârek zât imtihanında muvaffakiyetim için dua edecek. Ayrıca Resûlullah'a ben onun vasıtasıyla selam gönderiyorum." Ali Ulvi Bey bize hitâben şöyle dedi: "Maşâallah evlatlarım, yavrularım". Kendisi çok tatlı konuşurdu. "Siz, bizim gerçekleşmiş rüyâlarımızı! Allah sizleri muvaffak eylesin! Ben, yarın inşaallah Medine'ye avdetimde bizzat huzur-i Resûlullah'da sizlerin selâmılarımı iletteceğim. Muvaffakiyetiniz için de dua ediyorum. Ancak, sizden bir ricam var. İmtihana oruçlu girin". "Uzun günlerde oruç" diye bir kavram var biliyorsun. Yaz döneminde Ağustos sıcağında nasıl oruç tutacağız? Büyük bir azimle o mecliste bulunanların hepsi oruç tuttular. "İstanbul", hani sözlü sınavda alfabetik sırada da sonlardayız veya ortaldayız. Sıra ancak iftara yakın geliyor. Sözlü Giriş İmtihani devam ediyor. İmtihanın sonucunda elhamdülillah, o mecliste bulunan Emin Saraç'ın kendilerine ders okuttuğu, Ali Ulvi Kurucu'nun da kendilerine dua ettiği ve selamlarını iletteği o gençler, arasında bendeniz de varım, hepsi sınavda başarılı oldular. Yüksek İslâm Enstitüsü'ne girdiler Bu mânevi bir duygu. Bunun nedenlerini ve niçinlerini tartışmak gerekmez. Benim duygularım bu.

Yıllar sonra değerli arkadaşım Prof. Dr. Mustafa Uzun Bey'in evinde, Ali Ulvi Kurucu Hocamızı misafir ettik bir akşam yemeğinde. Mustafa Bey, tabii bu hikayeyi biliyor. "Hocam! Müsaadenizle sizinle ilgili bir hâtırası var Metin Bey'in. Bunu size anlatsın istiyorum" dedi. Ben de, dilimin döndüğünce bu geçmiş olayı anlattım. Hoca ağladı. Yine o ünlü sözünü sarfetti: "Siz, bizim kabul olunmuş duâlarımız ve rüyâlarımızı" dedi.

Vefâtından sonra Konya Belediyesi Ali Ulvi Bey ile ilgili bir kitapçık hazırlamış. O kitapçık için bir makale yazmamı istedi Mustafa Uzun kardeşim benden. Ben de, "Selâmın Sırrı Duânın Bereketi" diye bir makale yazdım. Bu olayı anlattım orada. İsteyenler oraya bakabilir. Bu hadisenin bir başka veçhesi de var. O ders meclisinde bulunup Ali Ulvi Hocanın tavsiyesine uyararak oruç tutup sözlü imtihana girenlerin hepsi Enstitüye öğrenci oldular. Yıllar sonra da hiç ümit etmedikleri yerlere geldiler. Ne o yer? Tamamı Yüksek İslâm Enstitüsü'ne asistan oldular. Bu asistanların hepsi şu anda benim gibi emekli. O yüzden "Selâmın Sırrı Duânın Bereketi" diyorum. Tabii bu, benim kendi mânevi dünyamda mahfûz bir hâtıradır. Elbette cehdü gayret lazım. Çalışmak bizden, Tevfik Allah'tan. *Ve minallahi't-Tevfik*. O yüzden her iki hocamızı da rahmetle anıyorum. Yüksek İslâm Enstitüsü ne girdik. Oraya bir nokta koyalım isterseniz. Sonra Yüksek İslâm Enstitüsü'ndeki Eğitim-Öğretim hayatımdan kısaca bahsedeyim ve oradan devam edelim inşaallah.

İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'ne anlattığım minvâl üzere öğrenci olarak girdik. Yüksek İslâm Enstitüsü'ndeki eğitimimiz sırasında bu imtihandaki giriş sıralamasında ilk elliye girenlerden biriyim. Enstitü'ye toplam 150 kişi almıyor. İlk elliye girenler, parasız yatılı (Leyl-i Meccânî) olarak Milli Eğitim Bakanlığı adına okuyabiliyorsunuz. Benim evim var İstanbul'da. Ancak evim olmasına rağmen, ben parasız yatılıya girmeye hak kazanınca, yatılı olmayı tercih ettim. Sebebi

şudur: O günkü şartlarda öğretmen olabilmek için Milli Eğitim Bakanlığı adına yatılı okumak gerekiyor. Mezun olur olmaz, sizi Milli Eğitim Bakanlığı “mecburi hizmet” çerçevesinde öğretmen tayin ediyor. Bugünkü gibi KPSS yok. Mezun olduktan sonra birkaç hafta içinde Ankara’da kura çekimi yapılıyor. Siz de öğretmen olarak atanıyorsunuz. O yüzden ben, İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü’nde 1969-1973 yılları arasında yatılı olarak okudum. İstanbul’da evimiz olduğundan hafta sonlarında eve gidiyordum. Üstümü başımı düzenliyor, tekrar dönüyorum. Yatılı okuyuşumun nedenini tekrar ediyorum. O günkü şartlarda gündüzlü okursanız Diyânet İşleri merkez veya taşra teşkilâtı’nda görev alabiliyorsunuz. Ancak yatılı okursanız, öğretmenliğiniz garanti!

Ben, öğretmenliği tercih eden bir öğrenci olarak girdim yatılıya. O sıralarda Yüksek İslam Enstitüsü’nde cumartesi günleri de eğitim öğretim veriliyor. Henüz cumartesi günü hafta sonu tatili olmamıştı. Cumartesi de dahil olmak üzere her gün Enstitü’de öğlene kadar eğitim öğretim var. Saat birde (13:00) bitiyor. Yatılılar, öğle yemeğini yiyor; sonra serbest. İmam Hatip Okulu diplomasıyla girdiğimiz Yüksek İslam Enstitüsü yanında, bize verilmeyen lise hakkını biz, “okul dışı Lise bitirme sınavlarına” girerek aldık. Böylelikle bir başka diplomaya da sahip olduk. Yani İmam Hatip diplomasıyla sadece Yüksek İslam Enstitüsü’ne gidilebiliyor. Sizin lise diplomanız yoksa, üniversitede yeriniz yok. Ben 1969 yılının Haziran ayında İstanbul İmam Hatip’ten mezun oldum. Aynı yıl Eylül ayında da İstanbul Mecidiyeköy Lisesi’nde okul dışı sınavlara girdim. Böylelikle iki diplomam var. Benim arkadaşlarım Yüksek İslam Enstitüsü öğrenciliği yanında, aldıkları o ikinci diplomayla, yani Lise diploması ile girdikleri üniversite sınavında, o zaman merkezî yerleştirme yok. Her fakülte, kendi sınavını kendisi yapıyor. Edebiyat Fakültesi’ne hatta Tıp Fakültesi’ne giden arkadaşlarım bile oldu. Pek çoğumuz da devam zorunluluğu olmadığı için, Hukuk Fakültesi’ne kayıt olduk. Ben de bir sene sonra sanıyorum İstanbul Hukuk Fakültesi’ne 15738 numara ile kaydoldum. 38’in altını çiziyorum. Sonu çift numara. Tek rakamlar sabahçı, çift rakamlar öğlenci. Öğlenci olmayı tercih ettim çünkü Yüksek İslam Enstitüsü’ndeki dersler, saat bir de bitiyor, oradan da Hukuk Fakültesi’ne gidiyorum. Bendeniz Mecidiyeköy Lisesi mezunu olarak girdiğim İstanbul Hukuk Fakültesi’nde iki sene okudum. Ancak “arka kapıdan mezun oldum”. Mezun olamadım yani. Çünkü, anarşi ve öğrenci hareketleri başlamıştı. Öğrenci olayları başlamıştı. Sağ-sol meseleleri, oldukça karışık bir dönem. Biz de o günkü öğrenci hareketlerinin başlarındaki kişilerce belirlenmiş insanlarız.

O yıllarda Beyazıt’ta önemli iki yer var. Biri Beyaz Saray Kitapçılar Çarşısı, ikincisi Marmara Küllük. Marmara Küllük, bir entelektüel muhittir. Orada devrin bütün edipleri, şâirleri, fikir adamları hepsinin bir masası vardır ve hepsinin etrafında da dinleyicileri vardı. Böyle bir yer. Bütün üniversite muhiti, İstanbul’un entelektüelleri oraya gelirlerdi. Onların saatleri vardır “Küllükte veya Marmara’da buluşalım” derler. Orada güncel meseleler, Türkiye’nin ahvâli gibi konular tartışılır. Biz gençler de büyükleri dinleriz. Ben, oralara devam etmiş ve oradaki zevâtı tanımış bir kişiyim. İkincisi İstanbul üniversitesinin tam karşısında bulunan Beyazıt Beyaz Saray Kitapçılar Çarşısı, zemin kat. Oralarda çeşitli kitapçılar var. Bizim “İslâmî Yayın” dediğimiz yayınevlerinin tamamı oralarda. Sebil Yayınevi, Bahar Yayınevi, Dâvâ-Hikmet yayınevi, Şâmil yayınevi gibi, adlarını unuttuğum birçok yayınevi var. Bir de İstanbul İmam Hatip Okulu Mezunları Derneği var. Bu derneğe, her sene yeni bir idare heyeti seçiliyor. Biz de oranın idare heyetine seçildik. Bu

derneğin *Tohum* adlı bir aylık dergisi var. Bu *Tohum Dergisi* İstanbul İmam Hatip Okulu Mezunları Derneği'nin yayın organı. Orada biz bir grup arkadaş ile bu yayın işine başladık. Ben de o idare heyetindeyim. İdare heyetinde bulunan isimlerden hatırladıklarımı size söyleyeyim. Ali Bardakoğlu, Kâzım Serhatlı, rahmetli İsmail Yılmaz, Celâl Kırca, Zeki Arslantürk, Faruk Kaya, Kerim Aytekin, Mehdi Ali Seçkin, bendeniz, Nuri Özcan, rahmetli Süleyman Coşkun gibi isimler. Bunların birçoğu Yüksek İslam Enstitüsü'nde hocalık da yaptı. Diyanet İşleri Başkanı da var aralarında. Bu dernekte şöyle bir gelenek var. Bir önceki nesil, bir sonraki nesle derneği emanet ediyor. Ama önce bir çiraklık dönemi var. O çiraklık döneminde biz öncekilerden öğreniyoruz, sonra biz de bizden sonraki nesle intikal ettiriyoruz. Böyle bir gelenek var. Ben, yayın hayatını orada öğrendim.

O sırada Beyaz Saray, (şuan yok orası) merdivenlerinden inince, hemen karşısına gelen büyük bir dükkânda Enderûn Kitabevi var. Enderûn Kitabevini, rahmetli Mâhir İz hocanın öğrencileri İsmail Erünsal, Mustafa Uzun, M. Ertuğrul Düzdağ gibi isimler kurmuşlardır. Bir de İsmail Özdoğan diye Askeriyeden erken emekli olmuş havacı bir astsubay var. Amerika'da falan bulunmuş, kitaba çok meraklı bir zât. O da bu Enderûn Kitabevi'nin başında. Beyaz Saray'ın entelektüel yapısını, bu Enderûn Kitabevi oluşturmuştur. Oraya üniversitenin bütün kitap düşkününü olanları gelmeye başlarlar. Osmanlıda sahaflık geleneği önemli. Beyazıt Camii'nin çevresindeki Sahaflar Çarşısı dışında Beyaz Saray'da böyle entelektüel kesime ve üniversiteye hitap eden bir kitapevinin ve sahaf dükkânının açılması âdetâ bir devrim idi. O yüzden Enderûn, yerli-yabancı ne kadar kitaba meraklı münevver insan varsa, yeriye. Oranın çayı meşhur. Çay bedava. İki, bu bahsettiğim İsmail Özdoğan ve eşi rahmetli oldular. Bunlar işte börekler çörekler aşûreler vesâire, döneme göre helvalar, irmik helvaları falan getiriyor. Herkes o ikramlardan nasıpdâr oluyor. Ramazan'da ise yer sofraları kurulup iftarlar yapılıyor orada. Üniversite öğrencileri de böyle bereketli bir tezgâhtan geçiyor tâbiri câizse.

Biz de ayrıca *Tohum*'da çalışıyoruz. Kardeş firmayız ama Enderûn kadar güçlü değiliz. Ama *Tohum Dergisi* de her ay muntazaman yayımlanıyor. Onun dağıtımını ve satışını da bizler İstanbul'un büyük camilerinde yapıyoruz. O günkü şartlarda talebeyiz tabii biz. Meselâ dergi bir liraya satılıyorsa, 20 kuruşu bizim. Bu, büyük bir imkan, burs gibi oluyor bize. Her cuma günü imam hatiplere söyletiyoruz. İmamlar da arkadaşlarımız. İşte "*Tohum Dergisi* çıkmıştır. Gençler, kapıda satışa sunmuşlardır" şeklinde cemaate duyuruyorlar. Hiç unutmam, Timurtaş Uçar diye meşhur bir vâiz vardı. Allah rahmet eylesin. Onun vaaz ettiği camiler dolup taşıyor. Bizim de "böyle iyi iş!" yapacağımız bir fırsat. Fakat cemaat çıkmaya başladı, ancak bir türlü hoca duyuruyu söylemedi. Yani *Tohum Dergisi* satılıyor diye. Bizim zeki arkadaşlardan biri: "Hoca Eefendi'nin biraz sonra tavsiye edeceği *Tohum Dergisi*'nin satışı burada" demek suretiyle dergiyi satışa başlamıştı. Cami önlerinde talebeliğim sırasında böyle dergi satışımız da vardır. Oradan gelir temini edişimiz de var.

Şunu söylemek istiyorum ben, söyleşimizin başında çiraklıktan söz ettim. Çocukluktan itibaren böyle ticari hayata da yatkınlık, insanı sosyalleştiriyor. Çarşamba pazarının kurulduğu bir semttir Malta Çarşısı. Babam rahmetli beni o kasaba çirak olarak vermezden öce, kendisinin çalıştığı dükkânın önüne bir sandık limon aldı. O zaman limonlar sandıkla geliyordu. Ayrıca bir kaç demet de yeşil nane vardı. "Nane-limon" diye satıyordum. Sonra şeker ve sakız sattım Lunaparkta. Fakat

ilk satışında saldırıya uğradım, büyük çocuklar tarafından. Bütün sermayem gitti. Alıp götürdüler. Ağlayarak eve döndüğümü hatırlıyorum. Babam: “Olur böyle şeyler oğlum, ticaret budur!” demişti. Şunu söylemek istiyorum, yani Yüksek İslam Enstitüsü öğrenciliğimiz sırasında bir sosyal hayatın içindeydik. Ayrı bir Fakülteye de devam ediyorduk o günkü şartlarda.

Bir hatıramı daha paylaşmak istiyorum. İstanbul İmam-Hatip Okulu Mezunları Derneği’nde seçim yaptık. Enteresan. Kuruma olan âdiyetimi ifade etmek için anlatıyorum. Seçimi yaptık ve yeni idare heyetine biz seçildik. Beyazıt’ta bir İşkembe Çorbacısı var. O çorbacıda idare heyeti olarak kendimize ziyafet çekiyoruz. Garson hesabı takip ediyor, yediğimiz ekmekler de parça sayısı itibarıyla sayılıyor, su da var tabii, garsonun hesabı ile bizim beyânımız arasında bir çelişki zuhür etti. Garson bizi eksik beyân da bulunmak ile ithâm eder gibi oldu, doğru rakam vermiyorsunuz falan dedi. O dönemde de “şebeke” diye bir kavram var. “Şebeke” üniversite/ yüksekokul öğrenci kimliği demektir. Ama şebeke sözünü sadece yüksekokullar kullanıyor, ortaöğretim paso diyor. Biz, biraz da üniversitesi öğrencisiyiz diye ortalığa caka satmak istiyoruz. Ben, o günkü öfkemle garsona o kadar şiddetle karşı çıkmışım ki, “Biz hepimiz Yüksek İslam Enstitüsü öğrencisiyiz. İşte şebekem!” dedim. Böyle bir tepki göstermişim. Adama kızıyorum, yani bizi yalancılıkla itham ediyor diye. O mecliste bulunan, bu durumu bilen sevgili Ali Bardakoğlu Bey, zaman zaman böyle bir haksızlık karşısında tepki gösterdiğim zaman bana: “Metin ağabey çıkar şu şebekeni!” der.

Yüksek İslâm Enstitüsü’nde beni en çok etkileyen Hoca Muhammed Tâvî et-Tancî’dir. Hocamız merhum Tancalı bir profesör. O günlerde Yüksek İslâm Enstitüsü’nde ünvanlı kişiler çok az. Bunlardan biri de Muhammed Tâvî et-Tancî’dir. Ankara Üniversitesi Fakültesi’nde de hocalık yapmıştır. İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü’nde bizim birinci sınıfta “İlm-i Tevhid” diye bir dersimiz vardı. Bugünkü İslam Dini Esasları veya İslam İnanç Esasları dersine tekabül ediyor. İkinci ve üçüncü sınıflarda da “İlm-i Kelam” diye bir dersimiz var. O derse de Tancî hoca giriyor. Bir de “Belâgât-i Kur’âniyye” diye aynı hocamızın girdiği ve Kelam ile ilişkilendirerek okuttuğu bir ders vardı. Hoca, Arap asıllı olduğu için dersini fasih ve selis bir Arapçayla anlatıyor. Yarım Türkçesi de var. Bizim de çok hoşumuza gidiyor, zevkten âdetâ dört köşe oluyoruz. Niye? Çünkü Hoca’nın anlattığı Arapça’yı biz anlıyoruz diye. Yanında da delikanlı bir asistanı var. Bekir Topaloğlu. Bekir Bey, hocanın yanında derse giriyor, onun çantasını taşıyor ve dersini tercüme ediyor bize. Fakat bir süre sonra bizim, Bekir Bey’e: “Hocam! Dersi lütfen tercüme etmeyin biz anlıyoruz” dediğimizi hatırlıyorum. Yüksek İslam Enstitüsü sırasında kıymetini bilemediğimiz çok değerli bir hocaydı Muhammed Tâvî et-Tancî Hoca. Tancî Hoca, Bekir Bey ve Ethem Ruhi Fığlalı gibi hocaların hocasıdır. Hüseyin Atay Bey’in hocası olmamıştır. Ancak Hüseyin Atay ile Ankara’da beraber çalışmaları var. Hüseyin Atay Hoca, Bağdat’tan döndükten sonra Ankara İlahiyat’ta vazifeye başlamış. Aralarında Hoca- talebe münasebetleri yok zannediyorum. Böyle bir güzide âlim, Tancî Hoca, fakat o talebelik hâlet-i rûhiyesi ile Hocadan biz, yeterince istifade etmedik diye düşünüyorum, tabii bunu kendi adıma söylüyorum.

Hemen ifade edeyim. Kelâmcılar için önemli bir tarihtir. Biliyorsunuz İmâm Mâtürîdî’nin *Kitâbu’t-Tevhîd*’inin yazma yegâne nüshası ancak 1970 yılında İngiltere’de Cambridge Üniversitesi Kütüphanesinde Dr. Fethullah Huleyf tarafından bulundu ve bu zât tarafından bu önemli eser neşredildi. Biliyorsunuz, bir yazmanın tahkikinin, edisyon kritiğinin yapılabilmesi için en az üç nüshasının olması lazım. Ancak bu eserin, maalesef dünyada bir tek nüshası bulunabildi. İşte tek

nüshaya dayalı neşri ise, Dr. Fethullah Huleyf yaptı. Bu neşrin başında oldukça uzun bir mukaddime koydu. Onun bu mukaddimesi, Türkiye'de İmâm Mâtüridî üzerine yapılan araştırmalara âdetâ kaynak teşkil etti. O bakımdan, *Kitâbu't-Tevhîd*'in ilk neşrinin bu mukaddimesi büyük önem taşıyor bizim kelim tarihini açısından. Bu eserin daha sonraki dönemlerde İmâm Mâtüridî'ye âdiyetini yani otantikliğini belirleme bakımından Ebû'l-Muîn en-Neseffî'nin *Tabsiratu'l-edille*'si bize kaynaklık teşkil etti. Bu eser daha ileri tarihlere dayanıyor. Dolayısıyla *Tabsiratu'l-edille* neşredilince, biz iyice anladık ki *Kitâbu't-Tevhîd*, elimizde neşredilmiş şekli bulunan Londra'daki o yazma nüsha, gerçek nüshadır, otantik bir nüshadır, apokrif bir eser değildir. Çünkü, her iki metin ile mukayese ediyoruz, aralarında manevi anlamda Hoca-Talebe münasebeti var. *Tabsiratu'l-edille* o yüzden *Kitâbu't-Tevhîd*'in otantikliğini belirleyen bir temel kaynak eser konumundadır.

O yıllarda, *Kitâbu't-Tevhîd*'in yazma nüshasından çekilmiş mikrofilmlerden fotokopi edilmiş metinleri gördük. Bu “mikrofilm” tabirini ben, yeni nesle anlatamıyorum. Biliyorsunuz bir yazma eserin fotokopisi çekilirse o yazma ışıklardan zarar görüyor. O yüzden, yazmaların fotoğrafını mikrofilm şeklinde çekiyorlar. O günkü şartlarda fotoğraf filmle oluyor. Bugünkü elektronik araçlar, otomatik fotoğraf makinaları ne gezer! Çekilen şerit makaradaki film, önce banyo ediliyor, karanlık odada. Şayet film, ışıkla temas ederse yanıyor. Bu durumda profesyonelce çekilen o film şeridinin banyo edilmesi ve negatifini-pozitifinin ayrılması lazım. Sonra baskıya gidiyor. Fotoğraf kağıtlarına basılıyor. Şimdi biz, o yıllarda yani 1970'li yıllarda Tanî hocanın öğrencisiyiz, 1970 yılında Londra'da bulunan o yazma nüshanın mikro filmi Türkiye'ye getirtmiş. Düşünebiliyor musunuz kendi alanı ile ilgili aktüel konuyu ne kadar yakından takip ediyor. Bugünkü gibi bilgi veya nüsha hemen internete düşmüş değil. Onun özel şekilde takip edilmesi lazım. Yazma nüshanın mikro filminden tabedilmiş fotokopiyi ben Bekir Topaloğlu'nda gördüm. Bekir Hoca da bize asistanlığımız sırasında, o mikro filmin fotokopisinden metinler okuttu. İşte Tancî Bey'in ilimdeki gelişmelere, o günkü kısıtlı şartlar içinde, ne kadar önem veren bir âlim olduğunu yakından gördük. Tancî Hocayı çok genç yaşta kaybettik. Allah rahmet eylesin. Ama o, kısa ömrüne çok büyük eserler sığdırmış bir âlim. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Mezhepler Tarihi Anabilim dalından Sönmez Kutlu Hoca, ki ben kendisini Erciyes'ten de tanıyorum, hoca-talebe münasebetimiz de oldu. Çok çalışkan bir kardeşimiz. Geçmişine sahip çıkarak bir “Muhammed Tâvî et-Tancî Sempozyumu” tertip etti. Ben de o Sempozyum'da Hoca'nın metrûkâtı arasında onun İSAM'a intikal etmiş eserlerini tanıtmaya çalıştım. Pek çok güzel hatıralar anlatıldı. Ethem Ruhi Fiğlalı, Bekir Topaloğlu, Mahmut Kaya ve Salih Tuğ gibi, Tancî hocayı yakından tanıyan isimler, ondan söz ettiler. Çok güzel bir sempozyumdu. Bu Sempozyum daha sonra kitaplaştı, Türkiye Diyanet Vakfı tarafından yayımlandı.

Muhammed Tâvî et-Tancî Hoca'nın dışında beni etkileyen bir diğer kişi de bizim sahamızda fazla ilgisi yok ama, “Yüksek İslam Enstitüsü'nde ne okutuluyordu?” sorusuna cevap da vermesi açısından bir dersimiz vardı Yusuf Bey kardeşim: “Muâsır İslâm Ülkeleri Tarih ve Coğrafyası”. Dersin adı bu, bu kadar da uzun. Meğer yönetmelikteki adı buymuş. Öğrenciler kısaltmış dersin adını, bu yüzden biz bu derse sadece “Coğrafya” diyoruz. Hocasının adı da Oral Çilingiroğlu. Çok titiz bir insan. Bizim o zaman derslerimize giriş çıkış için zil çalardı. Sanki ortaöğretim gibi. Bu hoca, derse giriş zili çaldığı an sınıfta: dersin bitişi bildiren zil çalınca da dışarıdadır. Hiç dakika

sektirmez, çok da güzel ders anlatırdı. Onun anlattıkları hâlâ zihnimde. Sert mizaçlı, yüzü gülmeyen bir kişi “*abûsü'l vech*” diyoruz biz böylelerine. Böyle bir zât idi. Hayatta ise Allah hayırlı ömürler versin. Meslek derslerimizin hocası değildi. Kendisi sonra Hukuk Fakültesi'nden de mezun oldu. Bizim bu çift Fakülteye gitmemizden de pek memnun değil, rahatsızdı. Hâlbuki imtihanlara girmişiz, her iki kurum da bize diploma vermiş, ama nedense onun bu konuya böyle olumsuz bir yaklaşımı vardı. Öğrenciler, gelene yenilere bir üst sınıf, alt sınıflara okul ve hocalar hakkında ön bilgi verir biliyorsunuz, o gelenek hâlen devam ediyor. “Nasıl bir hocadır, ne sorar” gibi. Biz de birinci sınıftayız. “Muasır İslam Ülkeleri Tarih ve Coğrafyası” şeklinde değil, sadece coğrafya olarak biliyoruz. “Ne sorar?” diye sorduğumuzda üst sınıflara verdikleri cevap: “zor sormaz, hep Mısır'ı ve Kıbrıs'ı sorar” şeklinde. 150 sayfaya yakın ders notu, teksiri var. Biliyorsunuz, iki tür öğrenci vardır. Birincisi öncekilerden tevârüs edilen bilgiler ışığında, sadece işaret edilen sorulara çalışır, diğerlerine bakmaz. İkincisi ise, her tarafı iyice çalışır. Buna talebeler “inekçi” derler. Bu iki grup içinde ben, biraz ortaldayım. Ama daha çok, akademik mirasa riayetle aldığım haberlerle amel ediyorum. Coğrafya imtihanına girdik. Sınav Haziran ayında. Bizim şu andaki Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin çatı katında eski binada bir kütüphane vardı. Sınavlar bu kütüphanenin balkonunda yapılıyor. Kocaman bir alan. Üç sınıf birden aynı yerde sınava giriyoruz. Herkes mevzilenmiş, takımlar kurulmuş, yardımlaşma heyetleri teşekkül etmiş, öğrencinin imtihana giriş havasını şöyle bir düşünün. Gruplar var, herkes birbirine bakıyor. Hoca salona geldi. Biz şöyle bekliyoruz, hocamız geleneği üzere Mısır ve Kıbrıs'ı soracak diye umuyoruz. Ancak hoca beş tane babayiğit soru sordu. Sorduğu sorular da “Tarih” ağırlıklı. Meğer imtihandan önce bir grup öğrenci hocaya mektup yazmış. Demişler ki: “Hocam! Sen şu kadar sayfalık ders notunun sahibisin, dersinde bunları takır takır anlatıyorsun ama imtihanda hep aynı soruları soruyorsun. Bilen de geçiyor bilmeyen de geçiyor. Doğru dürüst soru sor!” demişler. Yani bu meâlde bir mektup yazmışlar. Hoca kızmış tabi. Siz misiniz Mısır ve Kıbrıs'tan memnun olmayan, alın size soru. Beş tane ağır soru sordu. Bu beş ağır soru ile karşılaşınca Kıbrıs ve Mısır'dan başka bir yer bilmeyenler, birbirimize baktık, tam o sırada bir sınıf arkadaşımız cesûrâne bir şekilde parmak kaldırdı: “Hocam! Dersimiz, Tarih mi Coğrafya mı” dedi. Hoca'nın verdiği cevap: “Otur edepsiz adam, daha dersin adını doğru olarak bilmiyorsun. Dersin adı Muasır İslam Ülkeleri Tarih ve Coğrafyası”. O gün öğrendik dersin gerçek adını ve hâlâ unutmuyorum. Sonra kağıdı boş verdik ve sınıfı terk ettik. Bize Hoca hakkında önceden bilgi verenler, üst sınıftakiler bizi merdivenlerde görünce: “ne oldu falan?” diye sordular. Biz, onlara durumu anlattık. “İçeride birileri kaldı mı?” diye sordular biz de “evet” dedik. “Gidin onları da salondan çıkartın” dediler. Gidildi ve hiç de hoş olmayan bir şekilde salon basıldı diyelim ve orada kalanların da kağıtları imha edildi ve imtihan da iptal edildi. İmtihan iptal edildi, ama daha sonra Enstitü idaresi bir disiplin soruşturması başlattı. Sanki yeni bir imtihanmış gibi, bize bu imtihanla ilgili sorular sordular, herkes ifadesini oraya yazdı. İfadesinde kaçamak ifadelerde bulunanlar var. Bir de acemiler var benim gibi. Ben de bütün teferruatıyla durumu anlattım. Bu teferruâtıyla anlatanların hepsi ceza aldı. Bana verilen ceza tekdir (kınama) idi. Bu cezanın tebliğ yazısı babama gitmiş. Resmi sarı zarf. Babam rahmetli, daha önce söyledim size, bu resmi işlerden anlamıyordu. Bana: “Aç bakalım zarfı oğlum, bana bir şey geldi bak bakalım ne diyor?” dedi. Ben, tekdiri görünce: “Baba, takdir ediyorlar beni” dedim. Sonra da öğrenci afları oluyor biliyorsunuz. Disiplin suçumuz, o kapsamda affedildi. Bu kötü bir hatıra ama, öğretmenin dersteki tutumu, öğrencinin ona tepkisi vesairesi konusunda önemli bir anıdır benim için. Tabii bu, Enstitü'de bize başka hiç

Hoca gelmedi manasına gelmez. Bunlar, bende iz bırakan olaylardır. Bunun dışında bir de mezûniyetimizle ilgili bir hâtıram var, onu da müsaadenizle anlatıvereyim.

Yüksek İslam Enstitüsü'nden mezun olacağımız yıl, Allah rahmet eylesin Ali Özek Hoca, bizim Arapça hocamızdı. Arapça hocası olarak, derslerde kendisinin bizzat okuttuğu metinler dışında, İmâm Mâverdî'nin *Edebü'd-Dünyâ ve'd-dîn* adlı eserini hazırlamanızı, imtihanın sözlü olacağını, bu *Edebü'd-Dünyâ ve'd-dîn*'den geçemeyenlerin başarılı olamayacağını ikmâle, yani bütünlemeye kalacaklarını söyledi. Tehdit etti yani. Biz de hocanın bu uyarısı istikametinde hareket ederek bu kitabı kendisinden okuyacağımız birisini aramaya başladık. Bizim Yüksek İslam Enstitüsü'nün tam karşı tarafında, aşağı doğru inerken Üsküdar'ın önemli camilerinden biri olan Çinili Camii diye bir cami vardır. Bu caminin yakınında, Marmara İlahiyat'ta hoca olduktan sonra orada bir daire satın almak nasip oldu bana. O caminin imamı, soyadını bilmiyorum hâlâ, Mehmet Efendi (Allah rahmet eylesin) sabah namazından başlayarak yatsıya kadar, namaz öncesi ve sonrasında isteyenlere özel dersler verdiğini haber aldık. Biz de *Edebü'd-Dünyâ ve'd-dîn*'i kimden okuyalım telâsesi içindeyiz. Mehmet Hoca, kendisinden talepte bulunan arkadaşlarımıza “ikinci namazlarından sonra gelin, okuyalım” demiş. Her gün, ikindiden sonra. Tabii biz Ali Özek Hocadan korkumuzdan mezuniyet korkusundan dolayı bu derse çok sıkı devam ettik. Bu hasbî ve fahrî ders veren Mehmet Hoca, çok tatlı bir insandı, anlaşılır şekilde Arapçayı okutuyordu, sıklıkla espriler yapıyordu. Kendisinin bizimle maddi hiçbir ilişkisi yok. Sırf hasbî ve fahrî olarak bunu okutuyor. Hoca ile epeyce okuduk, artık kitabın sonlarına doğru geldik. İmtihanlar da yaklaşıyor, ancak kitabı henüz bitiremedik. Sonra bir haber geldi. Hoca bu gece hastaneye kaldırıldı diye. Hocayı bir daha görmek nasip olmadı. Yanında müezzini ve Üsküdar'daki diğer görevli müezzinlerden bir grup, başlamışlar hocanın yanında Kur'ân okumaya. Biz, bu durumu “hâlet-i ihtizâr” diyoruz, yani ölümü yaklaştı. Merhûm hoca bu haldeyken, bir ara kendine gelmiş. Bu ve bundan sonrası rivayet. Hoca, kendine gelmiş ve demiş ki: “Enstitü'lü son sınıf yavrucakların *Edebü'd-Dünyâ ve'd-dîn*'lerini bitiremedik yarım kaldı!” demiş, sonra da kendinden geçmiş, bir süre sonra ruhunu teslim etmiş. Ben, bunu şöyle değerlendiriyorum: Ölüm ânında bile, hâricî talebesinin, hiçbir maddi menfaat karşılığı olmadan okuttuğu öğrencilerinin *Edebü'd-Dünyâ ve'd-dîn* adlı eseri bitiremediğinden yakınan, sonra da ruhunu teslim eden hoca olmak! Bu anekdot bugünkü Hoca adaylarının öğretmen namzetlerinin çok dikkat etmesi ve örnek alması gereken bir hadisedir diye düşünüyorum. O yüzden konuşmamızın başında kendisinden söz ettiğim, sınıfa girdiğinde silgi aramamak için ceketinin yenini kullanan, derse geç kaldığı kaygısıyla koşarken karda düşüp ayağını kıran veya kolunu kıran Mahmut Bayram Hoca ve hiçbir menfaat karşılığı olmadan sırf Allah rızası için ders verdiği Mehmet Hoca *Edebü'd-Dünyâ ve'd-dîn*'i bitiremedik diye yakınan Mehmet Hocamız bize örnek olmalıdır. Benim her dersimde, bu zevât hatırımdadır. Derse böyle girmenin gerekliliğini, onların fedâkârâne tavırlarının, öğrencilerine olan muhabbetlerinin ve aşklarının zihnimizden hiç çıkmaması gerektiğini düşünüyorum.

Tabii bütün bu mülâkat sırasında, ismini hep hayırla yâd ettiğimiz, kendisini rahmetle andığımız Bekir Topaloğlu hocamız var. Bekir Topaloğlu Hoca, kendisine “yarımca veli” derdi. Onun hayatında, Hz Peygamber'in sünnetine ittibâen gösterdiği bir davranış olarak niteliyorum, “Kahkaha ile gülmek” yoktu. Bildiğiniz üzere, Efendimizin de hep hafif, en fazla güldüğü zaman azı dişleri biraz görününceye kadar güldüğü naklediliyor. O yüzden de, Prof. Dr. İsmail Kara

kardeşimiz, Bekir Bey'in gülüş tarzını “Yarımcı Veli çeyrek gülüşü” olarak niteler. “Çeyrek gülüş”, yani tam gülüş, kakkahaya dönüşen bir gülüş değildi onun gülüşü. O yüzden Hoca, sünnete uygun sünnet-i seniyyeye mutâbık bir hayat yaşamıştır.

Onun tavsiyeleri arasında üç önemli nokta var: “İlahiyatçı, günlük hayatında Kur'an ile meşguliyet, hadislerle meşguliyet ve Siyer ve İslam Tarihi ile meşguliyet gibi üç yan görevi olduğunu unutmamalı. Bunları ihmal ettiği gün, rahatsız olmalıdır” diyor. Yani. “Ben bugün niye Kur'ân okumadım; ben bugün niye hadislerle meşgul olmadım; ben bugün niçin Siyer ve İslam Tarihi ile ilgilenmedim” sorularını kendisine sormalı ve bunları yapmadığında rahatsız olmalıdır” derdi. Kendisine: “Ben ne yapmalıyım, ilim adamı olmak istiyorum”, diye soranlara: “günde 12 saat çalışmaya var mısınız? Buna razı değilsen, lütfen başka yola gir!” derdi. Böyle hoş bir insandı. Çok cömert, cömertlik timsali biriydi. Biz, bütün hayırlı işlerimizde onun şu gömlek cebinin üstünde yer alan ve kendisinin büyük bir cömertlikle “Alın! Buradan istediğiniz kadarını” dediğini, onun hayır işlerindeki önderliğini anıyoruz. Böyle mükemmel bir insandı. *Hâtrâtı* neşredildi biliyorsunuz. *Hâtrâtının* bir kısmı günlük tarzında, bir kısmı hatırat tarzındadır. Günlük tarzında olan kısımda, meselâ bugün şu tarih diyorsunuz, o tarihte yaptığı işler, “sabah kalktık, namazı bekleyinceye kadar Kur'ân-ı Kerîm okudum. Sonra, âilece cemaatle sabah namazını kıldık”. Bu cümle sürekli tekrarlanıyor arkadaş! Şimdi, bizim gündemimizde, bizim hatıratımızda böyle bir cümle yer alır mı bilmem. Ben, kendim için söylüyorum, sizleri tenzîh ederim. Benim “Bu gece teheccüde kalktık!” sözünü sarf edebileceğim günlerin sayısı, bir elin parmaklarını geçmez herhalde. Hoca, bütün hayatı boyunca bunu devam ettirmiş ve ölünceye kadar Kur'ân ile meşguliyeti, Resulullah'ın hadisleriyle ve onun sîretiyle, sîretiyle ve onun ve takipçilerinin oluşturduğu tarihi ile meşguliyeti, kendisine şîâr edinmiş bir şahsiyetti. O yüzden, ben hocaya medyun-i şükranım. Allah, kendisine gani gani rahmet eylesin. Biliyorsunuz, bizim geleneğimizde her büyüğümüzün ardından, onların ölümüne vefat şiiiri inşad edilir. Vefatlarına tarih düşülür, Biz, buna “tarih düşürme sanatı” diyoruz. Efendim, hocanın vefatı sonrasında Mahmut Kaya, Ahmet Özel ve Mustafa Kara gibi pek çok arkadaşımızın, hatta benim bilmediğim pek çok sevenin, onun vefatına tarih düşürdüğünü biliyorum. Ama ben, kendisinin vefatından sonra yapılan bir anma toplantısında şu aşağıdaki dizeleri okudum. Bu tarih düşürme şiiirinin sahibi, şu anda Profesör olan, o dönemde ise Yardımcı Doçent olan, Ahmet Karataş kardeşimizdir. Kendisi Marmara İlahiyatta İslami Türk Edebiyatı hocasıdır. Bizim şu anda Kastamonu İlahiyat Fakültesinde Dekan Yardımcısı olan “Dr. Öğr. Üyesi” Erhan Salih Fidan'ın da doktora danışmanıdır. Çok hoş bir arkadaşdır. Benim de lisansta öğrencim oldu. Şimdi bu durumda o, hocamızın torunu mesâbesindedir. Ben, hocanın evladı isem, o torun mesâbesinde. İşte sizinle bu güzel Torunun hocamızın vefatına düşürdüğü tarih şiiirini paylaşmak istiyorum:

Bekir Topaloğlu Hocamızın Vefâtına Tarih

Üfûl etti maârif menba'ı şems-i cihân-arâ

Hitâb-ı “irci'î”yi gûş edip uydu münâdîye

Karardı 'âlem-i mânâ yetîm kaldı kelâm ilmi
Hazân rüzgârını estirdi çerh eyyâm-ı şâdîye
Ne müşkil hâl imiş eyvâh bu firkat bu meşakkat âh!
Değil dosta Hudâ göstermesin hattâ e'âdîye
Nice bin türlü âsâr ile dehre mührünü vurdu
Yed-i tûlâ idi vâkıftı efkâr ü mebâdîye
Emâli Şerhi, Tevhîd ü Kelâm İlmi, Yeni Kâmûs
Bidâye fi Usûli'd dîn âyândır Zât-ı Hâdî'ye
Gezer dillerde nâmı Te'vilât'ın Hakk'a şükr olsun
Bi-hamdillâh geçer hepsi eyâdîden eyâdîye
Eyâ şâh-ı ma'ârif müctehidsin asl u fer'e sen!
Dolaşsın rûz u şeb yâdın o vâdîden bu vâdîye
Alemdâr-ı Resûlillah idin ilm ü fazîlette
O sancak düşmesin yâ Rabbi aslâ dest-i âdîye
Şerâatten hakikatten nişândır cümle âsârın
Felek durdukça cân versin nice cism-i cemâdîye
Çekip bir "âh u vâh" Ahmed teessürle dedi târîh:
"Refik oldu Bekir Hoca İmâm-ı Mâtürîdî'ye" (2016)

Buradan, günümüz İlahiyat Fakültesi öğrencilerine de, kendilerini Fakülte dışındaki yetişkin zevât ile geliştirmeleri konusunda bir tavsiyede bulunmak istiyorum. Sadece Fakülte'deki dersler ile yetinmemelerini, mutlaka dışarıdan da ilmi destekler almalarını tavsiye ediyorum. Bulunduğunuz her ilde tecrübeleriyle, birikimleriyle resmi dersler dışında, kendisinden yararlanılacak, örnek edinilecek insanlar mutlaka vardır. Tabii burada seçici ve titiz davranmak, kendisinden azami ölçüde istifade edilecek ismi bulmak çok önemlidir. Bu konuda öğrencilerimizin çevrelerinden tavsiye almaları beklenir. Hiç kimseyi töhmet altında bırakmak amacını gütmüyor bu cümlem. Sadece bu konuda seçici davranmanın, boşuna vakit kaybetmemenin önemine dikkat çekmek istiyorum. Bir "istifade âbidesi" bulduğumuz zaman, ondan mutlaka yararlanmanın gerekliliğine işaret ediyorum. Bu konuyla ilgili ölçüyü öğrencilerimizin hocalarıyla istişare ederek en doğrusunu bulacaklarını düşünüyorum.

KADER: İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nden mezun olduktan sonra sırasıyla MEB, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Yükseköğretimde çeşitli görevler aldınız. Bize, bu süreçten biraz söz eder misiniz?

Metin YURDAGÜR: İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nden 1972-1973 eğitim-öğretim yılında mezun oldum. Mezun olduktan sonra, daha önce de işaret ettiğim üzere Milli Eğitim Bakanlığı adına parasız yatılı, eski tabirle *leyl-î meccânî* şeklinde okuduğum için “ gel bakalım kuraya” dediler ve Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığı Din Eğitimi Genel Müdürlüğü'nde yapılan bir kura çekimine katıldı bütün mezun olanlar. Bir torbanın içinde atanacağımız okullar ve iller kayıtlıydı. Benim bileğim bayağı kuvvetliymiş! Bendeniz Bitlis İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenliğine atandım. 1973 yılı Ekim ayında bu göreve başlamak üzere Bitlis'e gittim. Ancak ben oraya gitmezden evvel şöyle bir hadise gerçekleşti. İmam Hatip Okulu'nda bizim edebiyat derslerimize Ahmet Topaloğlu geldi. Ahmet Topaloğlu, Bekir Topaloğlu'nun kardeşi. Kendisi, hem Yüksek İslam Enstitüsü mezunu hem de hem de Edebiyat Fakültesi mezunu. Bu hoca, İstanbul İmam Hatip Okulu'nda 1967-1968 yıllarında bizim edebiyat derslerimize girdi. Bize öyle bir edebiyat dersi okuttu ki, o dersten aldığım hazrı hala yaşıyorum. Çok sıkı bir hocaydı. Bu hoca, bizi yarıştırdı Yusuf bey kardeşim. İmtihanalarda 8-9-10 alanlara kitap hediye ediyordu. Bu kitapları da kendisi temin ediyordu. Yayınevlerinden satın alarak öğrenciye hediye ediyordu. Böyle bir âdeti vardı hocamızın. Zihnimde, şayet öğretmen olursam, Ahmet Topaloğlu gibi davranacağım, bende sınavlarda öğrencilerimi yarıştıracığım fikri var. O yüzden ben, o günkü şartlarda edindiğim kitapları Bitlis'e tayin olunca rahmetli anamın çeyiz sandığına doldurdum. Bir sandık dolusu, yeni mezun olan birisinin bu kadar hacimde bir kitaba sahip olması nadirdir diye düşünüyorum o günkü şartlarda. 1973 yılında Bitlis'e tayinim takarrür edince, önce bu kitap dolusu sandığı Bitlis Nakliyat Anbarına götürüp teslim ettim. Sandığımın üstüne de bir sarık ve cübbe koydum. Sarık ve cübbeyi niye koydum? Benim bir sarığım ve cübbem vardı. İstanbul'da Kızıl toprak'ta, bugün Kadıköy Müftülüğü'nün bulunduğu yerde Zühtü Paşa Camii vardır. Talebeliğimde üç yıl ben, o camide fahri olarak Cuma ve Ramazan vaizliği yaptım. Kadrolu değil, oranın derneği bana burs gibi bir para veriyorlardı ayda belli bir miktar. O dönem için bayağı iyi bir para. Ben de cemaate vaaz ediyordum. Allah beni affetsin, o günkü gençlik heyecanıyla belki olur olmaz yanlış şeyler de söylemiş olabilirim. Ama etkili konuşuyorum. Olumlu geri dönüşler alıyorum cemaatimden. Şimdi, bugünkü birikimimle geriye baktığım zaman o gün söylediklerimin çoğunun hamasi şeyler olduğu kanaatindeyim. Ama işte her genç gibi, benim de öyle bir devrem oldu. Kendime güveniyordum, iyi konuşuyordum, cemaatten de iyi geri dönüşler alıyordum.

Artık Bitlis'e gidiyorum ve orada da vaaz edeceğim şeklinde bir düşüncem var. Bunun somut bir kanıtı olarak da, o kitap dolu çeyiz sandığının üstüne, sarığımı ve cübbemi koydum. Ben, daha Bitlis'e ulaşmadan evvel bu sarık ve cübbenin bulunduğu sandık, Bitlis İmam Hatip Okulu'na nakliyat anbarı tarafından götürülmüş. Ben gittiğimde, orada bir kenarda gördüm o sandığı. “Nerede kalacağız?” diye sorunca, bu Bitlis İmam Hatip Lisesi o yıllarda modern bir binaya sahip değil, eski bir iki katlı konak. O evin bir de bodrum katı var, yerler gıcırıyor, yani ahşap bir bina, sağı solu akıyor falan, perişanlık. Ama İmam Hatip Okulu. Biz de oranın öğretmenleriyiz. En alt katta bir bekâr öğretmen kalıyor kulakları çınlasın Mustafa Kütahyalıoğlu. Ankara İlahiyat Fakültesi mezunu, okulun baş muavini ve bekâr. Beni de onun yanına yerleştirecekler. Baktım anamın çeyiz sandığı orada. Biraz gecikmiş olarak okula gittim. Dersler başlamış, ders dağıtımları

yapılmış, bana bu okulun son sınıfının yaramaz kabul edilen bu sınıfı bırakmışlar. O sınıfın, bütün derslerini edebiyat, İngilizce, felsefe bunun yanında meslek dersleri bana verilmiş. Yani, sabah gidiyorum akşam çıkıyorum onlarla sürekli. Biraz daha haşarı bir sınıf ve yaşları da biraz ileri. Zapt etmek zor. Üstelik genç ve tecrübesiz bir adamım.

Bu sınıftaki ilk dersime girdim. Biliyorsunuz Edebiyat dersinde iyi yetiştiğimi kendimi iyi yetmişmiş farz ettiğimi daha önce söyledim. O derslerden aldığım ilhamla Yahya Kemal Beyatlı'nın *Aziz İstanbul* kitabından bir bölüm okudum sınıfta. Böyle çok yüksek tondaki bir sesle, gençlik heyecanı ile, 21 yaşında bir delikanlıyım. Bu kitaptaki Ezan ve Kur'ân makalesini öğrencilere okuyorum. Ezan ve Kur'ân makalesinin özeti şudur: Diyor ki Yahya Kemal, “Ben bir gün Topkapı Sarayını ziyarete gittim, yanımda mihmandarım yani bizi gezdiren rehberim var. O, bizi gezdiriyor. Uzaktan lâhûtî bir Kur'ân-ı Kerîm tilâveti sesi işittim.” “Bu nedir? diye sordum mihmândara”. Dedi ki: “Bu ses Hırka-i Saâdet dairesinden geliyor. Bu Osmanlı'da, Yavuz Sultan Selim Han'ın ihdas ettiği bir gelenektir. O, sefer ve hazar ayırt etmeksizin, gerek barış zamanlarında gerek savaş zamanlarında, kesintisiz şekilde Hırka-i Saadet dairesinde Kur'an okunmasını hatim indirilmesi emretmiştir Yavuz Sultan Selim. Kendisi de bunun ilk icrasını bizzat yapmıştır. Bu gelenek devam etmektedir. Bu onun hatırasıdır.” “Çok duygulandım” diyor Yahya Kemal. “Sonra çıktık, Topkapı Sarayı'ndan hemen Ayasofya Meydanı'na ulaştık ve karşımızda Ayasofya. Ayasofya o günlerde yine bugünkü gibi Camidir ve bir ezan sesi işitim. Çok duygulandım, abdest aldık camiye girdik camide huşû içinde namaz bekleyen bir er, bir Mehmetçik gördüm. Mehmetçik, şapkasını çevirip secdeye uygun hâle getirmiş, huşû ile ezanı dinliyor ve namaza durmak için bekliyor. Bu manzara karşısında yine aynı Hırka-i Saadet dairesinde duyduğum heyecanı yaşadım.” diyor. Sonra şöyle bitiriyor, “Siz, Kars'ın, Ardahan'ın ve Edirne'nin”, Türkiye coğrafyasını özetliyor, “genç askerleri! Siz iki mukaddes dâvâ için döğüşünüz. Biri Hırka-i Saâdet dairesinde asırlarca okunan Kur'ân; diğeri ise Ayasofya minarelerinden dinmeyen ezân”.

Ben, bu makaleyi sınıfta çok büyük heyecanla ve yarı ağlamaklı biçimde okudum. Şöyle seslendim sınıfa, “Siz Bitlis'in genç askerleri! Siz, Ayasofya minarelerinde işitilmeyen ezân, Hırka-ı Saâdet Dairesinde duyulmayan Kur'an için yetişeceksiniz. Burada bulunuş sebebiniz bu! Bunun için okuyorsunuz!” dedim. Bekliyorum ki gençler: “Allah Allah” desinler. Hiçbir tepki yok sınıfta. Böyle tepkisiz durumları ifade etmek için İstanbul'da kullanılan bir tabir vardır: “Don yağı, bulgur pilavı”. Yani üzerlerine ölü toprağa serpilmiş gibi. Çok canım sıkıldı. Sınıfı terk ettim, dersin yarısında, “Ben bu sınıfta duramam” diyerek çıktım. Derhal hışımla okul müdürünün odasına gittim. Müdür de heyecanlandı “ne oldu acaba?” diyerek. Olanları anlattım Müdür Bey'e. Bana “Otur, hocam otur! Sana bir sana bir kahve ısmarlayayım” dedi. Bana, bir kahve ısmarladı. Sonra dedi ki “Anlayacaksın Metin kardeşim anlayacaksın! Buradaki durumu bir süre sonra anlayacaksın!”. Gerçekten bir müddet sonra şunu fark ettim o yıllarda Bitlis'teki İmam Hatip Okulu öğrencilerini bile olumsuz yönde etkileyen bir kötü propaganda, dezenformasyon var. Nedir o? “Doğu, ihmâl ediliyor, buraya hep acemi öğretmenler geliyor. Siz, ihmâl edilmiş insanlarsınız, geri kalmışlığımızın halini görüyorsunuz, buraya hiç yetişmiş, tecrübeli kişiler geliyor mu?” diye gençleri istismar ediyorlar. İşte bu, istismar sebebiyle de, henüz tanımadıkları bir kişiye tepkisiz duruyorlar. Bir müddet sonra tabii bu gençler bizi, biz onları tanıyıp anlayınca

münasebetlerimiz olumlu hale geldi. Bugün ben onların büyük bir kısmı ile hala haberleşiyorum. Başarılarına dua ediyorum.

Bitlis İmam Hatip Okulu'nda başlayan memuriyet hayatım, resmî memuriyet hayatım Ankara'da sürdü. İki yıl sonra, yani Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Ankara Eğitim Merkezi'nin kuruluşunu tedvîr ile görevlendirildim. O zaman Eğitim Merkezleri kuruluyor Diyanet'te. Bunlar ilk adımlar. Galiba Bolu'da açılmış ilki, Ankara'da da açıyorlar beni oraya tayin ettiler. O sırada Başkan Yardımcısı Tayyar Altıkulaç hocamız. Kendileri benim İmam Hatipten itibaren hocam olduğu için, ben de Doğu hizmetinden biraz daha Batıya intikal etmek için bir arayış içindeydim. Beni, Ankara'ya tayin ettiler. Orada birkaç kurs tertip ettik. Sonra, "İstanbul Haseki Eğitim Merkezi" adıyla, kısaca "Haseki" diye anılan, Mimar Sinan'ın eseri olan Haseki Külliyesi içinde kurulan bir Haseki Eğitim Merkezi var. Diyanet'in sembol, örnek eğitim merkezlerinden biri orası. Bugün Yüksek Dinî İhtisâs Merkezi haline geldi. Diyanet Akademisi falan kuruldu. Bugünkü statüler başka, ama o günlerde Türkiye'deki bütün önemli Müftülerin ve Vaizlerin, yüksek tahsil görmüş hocaların, Arapça kaynaklara ve meselelere vukûfunu sağlamak amacıyla yapılan iki buçuk yıllık bir eğitim merkezi. Onun açılış öncesi çalışmalarını yürütmekle görevlendirildim Ankara'dan İstanbul'a. Buna da "tedvir" diyorlar. Tedvîr, henüz kurulmamış bir kurumun oluşturulması için yapılan ön çabalar, ön çalışmalarıdır. Ama esas görev yerim Ankara, İstanbul'a bu amaçla görevlendirildim.

İstanbul'daki bu işleri bitirip kurumu açılışa hazır hale getirdim. Sonra oraya bir müdür tayin edildi. Bu müdür, Allah rahmet eylesin Mahmut Özakkaş idi. İskenderun İmam Hatip Okulu'nun müdürü iken oraya getirildi. Kayseriliydi. İleriki yıllarda bir trafik kazasında vefat etti Allah rahmet eylesin. Ben, ona tabir-i câiz ise, bir brifing verdim. Artık Ankara'ya döneceğim. Çalışmalarımı galiba ciddi buldu. Tabii tecrübeli bir insan. O kendi Kayserili tabiriyle bana, "Ağam!" dedi "Biz seninle beraber çalışalım mı?". "Benim yardımcım olur musun?" dedi. Dedim ki: "Hocam! körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz. Benim ailem, annem babam hepsi İstanbul'da. İstanbul'da çalışmayı elbette arzu ederim. Ama Tayyar Bey buna müsaade etmez, sanıyorum" dedim. O da bana: "Sen, o kısmı bana bırak!" dedi. Ben, Ankara'ya döndüm. Bir müddet sonra benim, İstanbul Haseki Eğitim Merkezi'ne Mahmut Özakkaş'ın yardımcısı olarak tayinim çıktı.

Orada iki farklı kurs yapılıyordu biliyorsunuz. Biri "Arapça eğitimi veren kısım". Diğeri ise, Kıraat eğitimi veren kısım. Arapça eğitimi veren kısımda Emin Saraç Hoca, Fatih Camindeki hikayemizin hocası. Ahmet Muhtar Büyükçınar Hoca, Halil Gönenç Hoca, Muhammed Savaş Hoca ve Ömer Biçer Hoca gibi önemli isimler ders veriyorlardı. Üç tane sınıfı vardı, 22'şer kişilik Türkiye'nin önemli illerinin Vâiz ve Müftüleri orada kursiyer idiler. Diğeri tarafta ise iki tane mühim hoca vardı. Biri İstanbul tarîki kırâati, diğeri ise Mısır tarîki kırâati temsil ediyordu. İstanbul tarîkinin temsilcisi, Beyazıt Camii imam hatibi Hendekli Abdurrahman Gürses Hoca Efendi idi. Çok dirâyetli bir imâm, ama "hâzâ İmâm". Diğeri ise Oflu Mehmet Rüştü Aşıkutlu Hoca Efendi. Bu iki hoca efendiyi oraya hoca olarak tayine ikna eden kişi ise Tayyar Altıkulaç'tır. Orada kıraat eğitimi başlatıldı. İşte merhûm İsmail Biçer gibi bizim nesilden arkadaşlarımız, orada bu hoca efendilerden ders gördüler. Sonra onlar da, hocalık mevkiine geldiler. Haseki, böylece bir marka haline geldi, sonra modern binası ile Pendik'e taşındı. Yalnız benim küçük bir serzenişim olacak.

“Vefa” diye bir kavram var. Hep şikâyet edilir, “Vefâ” İstanbul'da bir semt adı değil, çok önemli bir ahlâkî erdemdir diye. Bizim kurumlarımızda, kayıt kuyûd yok. Sizin benimle ve diğer hocalarımızla yaptığımız bu söyleşi, yani KADER'in bu faaliyetini büyük bir vefâ örneği olan niteliyorum. Allah buna vesile olanlardan razı olsun. Bu söyleşiyi büyük emeklerle gerçekleştiren Yusuf Koçak Bey kardeşim, sizden de Allah razı olsun. Kendisini sevgiyle anıyorum numune-i imtisal bir arkadaşımızdır Şaban Ali Düzgün Bey. Benim gıpta ettim arkadaşlarımdandır. Benden genç, ama bizim Kelam alanını çeşitli platformlarda bilhassa medyada, çok başarıyla temsil eden örnek bir arkadaşdır. Fakülteadaki odasına girdiğiniz zaman, siz de bilirsiniz, odası bir müze gibidir. Her yeri muntazamdır. Onda intizâm hassasiyeti de var. Eğriliğe müsamaha etmeyen, hacme, boyuta çok riayetkâr şekilde düzenlemiş bir kütüphanesi var. Öyle bir odada oturmayı hayal etmişimdir hep. Bu hayalimi zaman zaman onunla birlikte yaptığımız resmi imtihanlarda vesaire de tatmışımdır. Allah hizmetini daim eylesin. Örnekliliğini hep görüyoruz. Diğer arkadaşlarımız tabii bundan müstesnâ değil. Hepsisi öyle. Ama bu işin başında, şu anda bulunması sebebiyle onu anmadan geçmek istemiyorum Onun başkanlığında, onun inisiyatifi ile gerçekleşen bu faaliyeti tam bir vefâ örneği olarak altını çizmek istiyorum.

Vefasız demeyeyim, ama bazı ihmaller var bizim kurumlarımızda. Bu ihmallerin arasında mesela Haseki Eğitim Merkezi'nin tarihçesi yazılsa, benim ismim geçmez. Neden geçmez? Çünkü o günlerde Haseki daha kurulmamış, resmen yok. Ben Haseki Eğitim Merkezi'nin kuruluş çalışmalarını tedvîr ile görevlendirildim. Ancak resmi yazılarım Ankara'daki Müftülüğe yazılıyor. “İstanbul Müftülüğü”nün kayıtlarında, arşivinde herhalde benim adım vardır. Ama Haseki Eğitim Merkezi'nde ilk kuruculuk aşamasında benim adım yok. Daha sonra müdür muavini olarak hizmetlerim var. Oradan ayrılarak ben Kayseri Yüksek İslam Enstitüsü'ne Asistan oldum. Şunu söylemek istiyorum, ne zaman Haseki bir resmî toplantı yapsa gönlümde: “acaba, beni de davet ederler mi?” diye bir düşünce hâsıl olmuştur. Bu düşüncemi bir türlü Haseki gerçekleştirmedi. Bana resmen bir davetiye yollanmadı Haseki'den. Bu yüzden de üzgünüm. Bu vesile ile bu husus, bu serzeniş kayda geçsin istiyorum.

Şimdi de Kayseri Yüksek İslam Enstitüsü'ne Asistan oluşuma geçmek istiyorum müsaadenizle. Yüksek İslam Enstitüsü için o güne kadar öğretim üyesi ataması belli bir usule bağlı değildi. Tabii tarihi süreç kronoloji akıp gidiyor. Tayyar Bey, Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı görevlerinde bulundu. Bu arada onun yaptığı yüksek mevkili görevler arasında Din Eğitimi Genel Müdürlüğü var; MEB Talim Terbiye Kurulu üyeliği var. Onun Diyanet Teşkilatı'ndaki hizmetleri unutulmazdır, ancak Milli Eğitim Bakanlığı'nda Din Eğitimi Genel Müdürlüğü'nde İmam Hatip Okulları ve Yüksek İslam Enstitü'leri için yaptığı faaliyetler de unutulmazdır. Yüksek İslam Enstitüleri, İlahiyat Fakültesi ve Erzurum'daki İslami İlimler Fakültesi dışında, Yüksek Din Eğitimi veren ve mezunlarının Milli Eğitim Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Merkez ve taşra teşkilatında istihdâm edilebildiği kurumlardır. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir Yüksekokul olması hasebiyle o yıllarda Yüksek İslam Enstitüsü'ne hoca tayininde ölçü, kural ve yönetmelikler vesaire, “biraz gevşek” olarak tabir edilebilecek bir durumdaydı. İmam Hatip Okullarında meslek dersleri hocalarından sivrilenler veya çeşitli münasebetleri sebebiyle öne çıkarlar. Din Eğitimi Genel Müdürlüğü ve Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindekilerin tavassutlarıyla “Yüksek İslam Enstitülerine Hoca” olarak tayin edilebiliyorlardı. Kriter ve reel bir ölçü tabir-i câizse yok gibiydi.

Bu yüzden, Yüksek İslam Enstitüleri, akademik bir statüye kavuşma mücadelesi veriyordu. Hedefimiz, Yüksek İslam Enstitülerinin “Akademi” olmasaydı. O günkü çerçevede “Akademi” olunca, yaptığınız bilimsel çalışmalar size unvan kazanabiliyordu. Bunu hususu düzeltme, bu konuda olumlu adımlar atma şerefi, Tayyar Altıkulaç hocamıza nasip oldu. Tayyar Altıkulaç, Din Eğitimi Genel Müdürlüğü'ne atanınca Yüksek İslam Enstitülerinin bu heyecanını, bu arzusunu kendisi de yaşayan bir insan olarak ki o sırada Bekir Topaloğlu, Hayrettin Karaman, Muhammed Eroğlu, M. Yaşar Kandemir, Selçuk Eraydın gibi isimler asistan konumundalar. Yani bizim hocalarımız “Asistan” unvanıyla çalışıyorlar. Bir tez hazırlıyorlar ve hazırladıkları tezden sonra “öğretim üyeliğine” yükseltiliyorlar. Ancak herhangi bir unvana sahip değiller. Zira Yüksek İslam Enstitüsü dört yıllık bir Meslek Yüksekokulu'dur. Dolayısıyla bu kurumlar akademik ve bilimsel faaliyetlerinin değerlendirildiği bir müessese haline gelebilmek için ciddi bir arayış ve çaba içindeler. Bunun ilk adımını Din Eğitimi Genel Müdürü olarak Tayyar Altıkulaç, bu enstitülere yani Türkiye çapındaki Yüksek İslam Enstitülerin tümüne 100 asistanlık kadrosu temin etti. Bu 100 asistanlık kadrosunun giriş imtihanları yapıldı. İşte bu imtihanlara girip de çeşitli Yüksek İslam Enstitülerine atanmalar arasında ben de varım, o Ali Ulvi Bey'in duâ ve selâmı hikâyesindeki arkadaşlarım da var.

Bu imtihanlara girerken ben Kelam'a nasıl geçtim? Ben, doğrusu başlangıçta kendime bir alan belirlemiş değildim. Hani bugün sizler mezuniyet sonrası için kendinize hedef koyuyorsunuz. Bizim ise öğretmen olma, hedefinden başka bir hedefimiz yok. Çünkü önümüzde açık bir kapı yok. Anlatabiliyor muyum. O yüzden bizler birden “Yüksek İslam Enstitüsü asistanlığı” diye bir imkanı ile karşı karşıya kalınca bir hedef arayışı içine girdik. “Acaba ben hangi branşa daha yatkınım”, diye kendi kendimi sorgulamaya başladım. İlan edilen kadrolar arasında, “İslam Ahlakı” asistanlığı da var. Böyle bir branş var o dönemde. Ben, kendimi oraya uygun gördüm. İstişare için İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'ne, o sırada Haseki'de müdür muaviniyim, bir grup arkadaşımınla birlikte, Bekir Bey'i, Hayrettin Bey'i ve diğer hocalarımızı istişare için ziyaret ettik. Bekir Bey ve Hayrettin Bey aynı odada idiler galiba o sırada, tam bilmiyorum, istişaremiz sırasında hocalar herkese düşüncelerini sordular. Ben de Yüksek İslam Enstitüsü'nde “İslam Ahlakı” asistanlığı dedim. Bekir Bey, hemen itiraz etti. Dedi ki: “Sen, Kelam asistanı olmalısın”. Benim hayat programımda, akademik anlamda o ana kadar düşünmediğim bir alan Kelam. Ben, derslerde oldukça başarılı bir öğrenciydim, onu söylemem lazım. Bunu övünmek için söylemiyorum. Herhalde Bekir Topaloğlu'nun da dikkatini çeken bir öğrenciydim. Hocanın özel çalışmaları vardı. Öğrencilerle ilgilenmeleri vardı. Bugün, bizim ihmal ettiğimiz bir şeydirbu. Öğrencilerle böyle yakın ilgilerimiz olmuyor maalesef. Onlar, özel ilgilendikleri öğrencilere şu kitabı oku, şunu çalış vesaire gibi tavsiyeleri de bulunurlardı. Bekir Bey'in de bu tür tavsiyelerine ben, öteden beri muhatabım.

Bu arada bir şey söyleyeyim Bekir Bey ile ilgili. Bekir Bey İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde öğrenciyken beni çağırıyor. Dedi ki: “Sınıfında maddî müzayaka içinde olan, kendilerine yardımda bulunabileceğimiz on tane öğrenci tespit et!” Yani burs verecekler. Kendilerine Hesap açacağız, hesap cüzdanını getirecekler, Enstitü'nün mali işler şefi Ali Bey'e bu vazifeyi verdik. O, her ay yardımseverlerden aldığımız bursları hak sahiplerine vermeye çalışacağız, sen de tespitte bize yardımcı ol!” dedi. “Tamam hocam!” dedim ve odasından çıktım. Tespitlerimi yapmaya başladım, ama fakat benim de ihtiyacım var! Fakat utanıyorum hocaya bunun söylemekten. Talebeliğim

sırasında rahmetli anamın bana gösterdiği itinâ, rahmetli babamın bana bezlettiği imkanlar sebebiyle, oldukça şık giyiyorum. Emsâlimden biraz daha farklı giyiniyorum. Evim de olduğu için, ütü falan kendim yapmıyorum, anam yapıyor gömleklerim kravatım her şeyim yerinde, düzgün giyiniyorum. Bir adam dışarıdan böyle düzgün giyindi mi imkanları geniş gibi farz ediliyor. Bu da benim için bir dezavantaj. Bekir Bey'e nasıl söyleyeceğim bunu. Götürdüm listeyi verdim dokuz kişi olarak. Bekir Bey şöyle baktı, “Ben, senden on istedim” dedi. “Hocam” dedim, “önuncusu ben olabilir miyim?”. Şöyle bir durdu. “Yâ hu” dedi “Ben, seni imkânlı bir öğrenci olarak biliyorum, öyle varsayıyorum”. Ben de anlattım “babam bir bakkal tezgahtarıdır falan”. Bekir Hoca rahmetli: “Tamam bir numaraya yaz kendini” dedi. Şimdi böyle bir münasebetimiz var hocayla, kendisiyle talebelik sırasında böyle münasebetlerimiz oldu.

Dönüyorum şimdi asistanlığa. Hoca herhalde, bilmiyorum yani bende bir istidat varsaymış olabilir, ama benim öyle bir düşüncem yok. Yani “İslam Ahlakı” asistanlığı daha kolay halledebilirim ötekisi zor metinler, metafizik konular, şunlar bunlar. Benim için Kelam zor bir alan. Ancak Bekir Hoca: “Sen oraya müracaat edeceksin” dedi. Ben de Samsun Yüksek İslam Enstitüsü Kelam asistanlığına müracaat ettim. Samsun kadrosuna. Yusuf Şevki Yavuz Bey de Kayseri'ye müracaat etmiş. İmtihanlara İngilizceden, Arapçadan girdik, artık mülakata gideceğiz. Mülakata gideceğimiz günün bir gün öncesinde merhûm Fazlur Rahmân Hoca Haseki'de konferanslar veriyor, o sırada misafir İstanbul'da. Hüseyin Atay Hoca da onun yanında. Bizim talebeliğimizde ben, British Council'e (İngiliz Kültür Derneği'nin) İngilizce kurslarına devam ettim. İngilizcem talebeliğimden itibaren fena değildi. O yüzden Fazlur Rahman hocayla konuşmayı seviyorum. Hani ben de Haseki'de müdür muaviniyim falan ya. Sonra Ali Bardakoğlu Bey de arkadaşım. Kendisiyle aynı semtte oturuyoruz o sırada. Ali Bardakoğlu Bey o zaman, kendi Mahallesi'nde bir ortaokulda öğretmen, ama aynı zamanda hâkimlik stajı da yapıyor. Ali Bey'in hâkimliği de vardır. Ali Bardakoğlu Beyin de güzel bir arabası var. Mustang marka Amerikan arabası. Nereden almış? Tosyalı Boynerler'den. Ali Bey Tosyalı, Boynerler'in vekilharcı ise Ali Bey'in babası rahmetli Mehmet Amca. O Boynerlerin Altın Yıldız Fabrikası'nda çalışıyor. Boynerler, sık sık araba değiştiriyorlar, kolay onlar için. Bu arabayı satacağız usta demiş Mehmet Amca'ya. O da bizim oğlana bunu alalım demiş. Mustang araba, vişne çürüğü bir araba. O arabaya çok bindik. Ali Bey'in arabası var ya, güzel de bir şoför. Fazlur Rahmân'a İstanbul'u gezdireceğiz. Önce Sarıyer'e götürdük, Hünkâr Suyu var, oralara götürdük. Ayıptır söylemesi birlikte Boğaz'da balık yedik falan, biraz da çat pat İngilizce konuşuyoruz. Hoşumuza da gidiyor tabii havamız da var. İşte Hüseyin Atay hocamızla orada tanıştık, ilk defa Hüseyin Atay'ı Fazlur Rahmân'ın yanında gördüm. Meğer Hüseyin Atay, bizim asistanlık sınavımızda jüri üyesiymiş. Hüseyin Atay oldukça ünlü bir hoca efendi. Beyazıt Camii imamının oğlu. Abdurrahman Gürses ile onun babası vazife arkadaşlarıydılar. İmamlar arasında hep problemler vardır. İki imam birbiriyle çoğunlukta geçinemez. Bunlar, birbirine hayat boyu hiçbir olumsuz söz söylememişler. O kadar tatlı geçinmişler. Biz Hüseyin Atay hoca ile daha sonra epey beraber olduk. Onunla katıldığımız meclislerde rahmetli hocaefendiyi de gördüm çeşitli yerlerde beraber olduk, Allah rahmet eylesin.

Şimdi Hüseyin Atay, Fazlur Rahmân'ı bizim gezdirdiğimizi biliyor. Biraz kendisiyle muhabbet edelim dedik. Bakın benim o zaman akademik konularda ne kadar bilgisiz biri olduğumu anlayın. Hüseyin Atay hoca dedi ki: “Benim hafta başında, doçentlik sınavım var. Ankara'ya gideceğim!”.

Bakın, doçentlik sınavı! Kim Doçent oluyor? Hoca mı doçent oluyor falan ben ayırt edemeyecek durumdayım. Üniversite hayatını akademik unvanları doğru dürüst bilmiyorum. Şimdi şöyle lüzumsuz bir soru benimki. “Hocam! Sizinle birlikte kaç tane Doçent oluyor kürsünüz de!” dedim. O zaman anabilim dalının adı “kürsü” onu biliyorum. “Sizin kürsüde kaç tane doçent oluyor?” dedim. Bu soru hiç sorulur mu? Hoca Profesör. Ama ben, bilmiyorum hocanın o sıradaki unvanını, konumunu. Hoca şöyle o kendisine has tavrıyla: “Ya hu Ben, Cihat Tunç'un doçentlik sınavına gideceğim. Onu imtihan edeceğim” dedi. Sonra ben hemen virajı almaya çalıştım. Netice itibarıyla yani hocayla ilk diyalogumuz böyle oldu. Birkaç gün sonra bizim sözü sınavımız başladı. Bir de baktık ki karşımızda Hüseyin Atay. Bereket hoca ile önceden tanıştım. Bizim Asistan olduğumuz günler de, Cihat Tunç Bey doçentlik sınavına giriyordu.

Milli Eğitim Bakanlığı Din Eğitimi Genel Müdürlüğü jürileri kurmuş. Jüride Bekir Topaloğlu'nun yanında Hüseyin Atay da var. Bir üçüncü kişi daha var ama, onu şu an maalesef hatırlayamadım. Sözlü sınavda önce bir ibare okuttular. Sağdan soldan çeşitli sorular sordular. O günkü şartlarda ben demin de söylediğim gibi çok fazla bu alanı bilmiyorum. Ama tabii olarak temel bilgileri az çok biliyorum. Bilebileceğimiz sorular herhalde bize soruldu. Neticede ben Samsun Yüksek İslam Enstitüsü Kelam ve İslâm Düşüncesi asistanlığı sözlü sınavında başarılı oldum. Aynı sınavda Yusuf Şevki Yavuz da Kayseri Yüksek İslam Enstitüsü 'nü asistanlığını kazandı. “Becâyîş” diye bir kavram vardır. “Yer değiştirme” demektir. Becâyîş yapabilirsiniz dediler. Yusuf Şevki Bey bana geldi ve dedi ki: “Dostum senin Samsun'la yakın bir ilişkin yok. Samsun, benim memlekete daha yakın. Eğer uygun görürsen, biz seninle yer değiştirelim” dedi. Yani Yusuf Şevki Yavuz Samsun'a Metin Yurdağür Kayseri'ye asistan olacak. Ben de kabul ettim ve karşılıklı becâyîş dilekçesini verdik. Rahmetli Din Eğitimi Genel Müdürü Şevki Özkan'dı o sırada. Onlar, hemen Ankara'daki işlemleri yaptılar. Kararnamemiz Kayseri Yüksek İslam Enstitüsü Kelam ve İslam Düşüncesi Asistanı olarak çıktı. Yusuf Şevki Bey de Samsun'a gitti. Bu şekilde Yüksek İslam Enstitüsü'nde fiili olarak asistanlığım başladı.

Yüksek İslam Enstitüsü'ne asistan tayin edildikten sonra orada şu mesai arkadaşlarım ile birlikteydik, böylelikle o Fatih camide Ali Ulvi Kurucu'nun duasına muhatap olanlar da anılmış olur. Hadis hocası Ali Toksarı, Tefsir hocası Celal Kırca, Kur'ân-ı Kerîm ve Kıraat hocası M. Kemal Atik, Topyalı Hadis hocası Selahattin Polat ve İslam Hukuku hocası Ali Bardakoğlu, Dinler Tarihinde rahmetli Şaban Kuzgun, İslam Felsefesinde Hasan Şahin ve Tefsir'de Mehmet Zeki Duman gibi isimler var. Ben ve bu saydığım hoca arkadaşlar hep birlikte Kayseri'de görev yaptık.

Bu arada, Tayyar Bey beni Ankara'ya çağırıldı. Süratle gidiyorum. Dedi ki: “Senin İngilizcen fena değil, biliyorum. Devlet Lisan Okulu var Ankara'da, oraya seni göndersek gider misin? İngilizceni daha da ilerletirsin”. Ben de “Emredersiniz” dedim. Yani, ben Kayseri'ye gittim, asistan olarak göreve başladım, ama Devlet Lisan Okulu'na gitmem için bana bir sene izin verdiler. Ben de böylelikle, Kayseri'de diğer arkadaşlarımdan bir sene daha az kalmış oldum.

Devlet Lisan Okulu, Ankara ilahiyata yakın bir yerde bulunuyor. Ayrıca Ankara İmam Hatip Lisesi'ne de yakın. Kalacak yer aradık. Ankara İmam Hatip Lisesinde belletmenlik yaptım ve bu görev sebebiyle oranın yurdunda kaldım. Öğrencilere gece yoklama yapıyoruz, etütleri kontrol ediyoruz, onları sabah namazına kaldırıyoruz, yemekhaneye gidiyoruz. Oradan da Beşevler'deki

Devlet Lisan Okulu'ndaki derslere gidiyorum. Zaman zaman Ankara İlahiyat'a da uğruyorum. Böylelikle benim Devlet Lisan Okulunu'a devam ettiğim süre boyunca bir yıllık Ankara maceram var. Ankara İlahiyatta kendileriyle merhabalaştığım dostlarım var. Zaman zaman ziyaret ediyorum. Yani Ankara ilahiyat benim bilmediğim bir yer değildir, orada pek çok arkadaşım var. Yılsonun da Devlet Lisan Okulu'nu bitirme belgesini alarak Kayseri'ye görevime döndüm.

Kayseri'de Akşam Lisesi'nde, o sırada aldığımız maaşımız yetmediği için, ücretli İngilizce hocalığı da yaptım. O yıllarda kurumun adı hala Yüksek İslam Enstitüsü, 1976'dan 1982'ye kadar "İlahiyat Fakültesi" adını almadı Yüksek İslam Enstitüleri. 1980 İhtilâlinde sonra YÖK Kanunu'nun çıkışıyla bu Enstitüler İlahiyat Fakülteleri haline getirildi. Yüksek İslam Enstitüsü asistanı olarak yapmamız gereken bir görev var, tez hazırlamak. "Öğretim Üyeliği Tezi" hazırlamak. Benim tezimin adı "*Kelam da Allah'ın Sıfatları Meselesi*". Bu tezi hazırladım. Benim danışmanım, orada bulunan Kelam Hoca şu anda emekli biri olan Prof. Dr. Muhiddin Bağçeci. O da İstanbul'da, Bekir beylerle aynı yıllarda asistanlık yapmış. Sonra Kayseri'ye öğretim üyesi olarak atanmış bir hocamız. Ben genellikle kendisiyle iletişimimi sürdürmekle beraber, tezimin tanziminde daha çok Bekir Bey ile istişare halindeyim. Neyse tez bitti. Adı "Öğretim Üyeliği Tezi". Çünkü Yüksek İslam Enstitüsü'nde doktora yapılmıyor. Ben, bu tezi bitirdim ve söz konusu Enstitü'ye öğretim üyesi oldum. Arkadaşlarım da tezlerini bitirerek hepsi kendi alanlarında öğretim üyesi oldular. Bu arada biz, dışarıdan lise diplomalarımızla İmam Hatip Okulu mezunlarını Ankara İlahiyat Fakültesi dahil, almıyor doktoraya. Doktoraya başvurduk. Girebilmek için sivil lise mezunu olma şartı var. Bereket versin bizim o belgemiz var. Ya Erzurum İslami İlimler Fakültesinde veya Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde doktora yapılabilir. Ama biz fiilen Kayseri'de hocayız. Ben, Ankara'da o günkü adıyla Kelam Kürsüsü'ndeki o sırada Sosyal Bilimler Enstitüsü falan yok. Doktora sınavına girip başarılı oldum. Fakültenin kendisi yönetiyor sınavı. Orada Hüseyin Atay Hoca Kürsü Başkanı, diğer hocalar Cihat Tunç, Mustafa Said Yazıcıoğlu Allah hepsine sıhhat, afiyet ve selamet versin. Kelam kürsüsünde bu isimler var o sırada. Bir de İslâm Mezhepleri Tarihi Kürsüsü'nde hoca olarak Ethem Ruhi Fırlalı Bey var. Ethem Ruhi Fırlalı, Ankara İlahiyat'taki bütün hocaların resmi işlerini yönlendiriyor. Mevzuattan çok iyi anlıyor. Yani resmi veya idari bir işin oldu mu: "Bunu Ruhi Bey'e soralım" diyorlar. Ayrıca Kelam kürsüsü'ne yakın diğer isimler arasında Mehmet Sait Aydın, Din Felsefesi Hocası ve Abdulkadir Şener Fıkıh Hocası var.

Hüseyin Atay Hocamız bizi kürsüye kabul etti. Doktora yapmaya başladık. Doktoraya kabul edildikten sonra Kayseri'den Ankara'ya her hafta gelerek derslere devam ediyoruz. O zaman yüksek lisans falan yok. Doğrudan doktora başlanıyor. Ama doktora tez öncesinde, dört seminer hazırlıyorsunuz. Bu seminerlerin her biri küçük bir yüksek lisans tezi gibidir. Biz, bir yıl içinde bu seminerleri hazırlamak ve aynı zamanda da derslere devam etmek zorundayız. Derslere girerken Hüseyin Atay Hoca bize dedi ki: "Siz Ethem Ruhi Fırlalı'dan, Mehmet S. Aydın'dan ve Abdülkadir Şener'den de ders alacaksınız". Yan dersler, ana dersimiz Kelam. Bütün bunları da Kayseri'den gelip giderek yapıyoruz. Kayseri ile Ankara'nın arası o günkü karayolu şartlarında, beş-beş buçuk saat sürüyor. Biz, gece geç saatlerde biniyoruz Kayseri'den sabahleyin namaz öncesinde Ankara'nın ayazına iniyoruz. Tabii bu arada gidecek yerimiz yok. Eski Otogar, yani Ankara Garı'nın yanındaki eski otogarın mescidine sığmıyoruz. Mescit sımsıcak, tek sıcak yer orası. Orada biraz kestiriyoruz, sabah namazını kılıyoruz. Ardından hava ışımaya başlayınca, yürüyerek Beşevler'e

çıkıyoruz. İlahiyata geliyoruz. İlahiyata sabahları ilk gelenler biziz. Bir de bizden evvel İlahiyatın çaycısı “Dadaş” var. O da sağ olsun bize sabah çay ikram ediyor. Sonra Allah rahmet etsin İbrahim Çalışkan Müctebâ Uğur ve Cemal Sofuoğlu gibi isimler Süleyman Hayri Bolay gibi tanınmış hocalar geliyor. Bu kez hangisi uygunsa onun odasına geçiyoruz. Bir müddet sonra da Hüseyin Atay Hocamız geliyor ve derse başlıyoruz.

Bu sırada aynı dönemde, Türkiye'nin çeşitli yerlerinden ve Ankara'dan bu kürsüde doktora yapmakta olan isimler var. Bu isimleri sayayım sizlere: Süleyman Toprak Konya'dan, bendeniz Kayseri'den, Hanefi Özcan İzmir'den, sonra Hasan Onat rahmetli bu ikisi o sırada Ankara'da, Hasan Şahin Kayseri'den o da Din Felsefesinde doktora yapıyor, Hocası Necati Öner Bey Allah rahmet eylesin. Böyle bir grubuz. Biz “Gurbetçiler grubu” dışarıdan geliyoruz. Sonra işte akşam tekrar geri dönüyoruz. Bu arada da hepimiz hocayız Kayseri'de. Bu dönem çok sıkıntılı bir dönem. Seyahatler, hava şartları, oldukça masraflı ve sıkıntılı bir dönem. Ama çok zevkli. Bir araya geliyoruz, konuşuyoruz, hocalardan istifade ediyoruz. Neticede tez safhasına geldim. Tez safhasında Atay hocanın bana verdiği tezin başlığı şudur: “Allah'ın İlmi ile İnsan Fiili Arasında İlişki: Kadı Abdülcebbar ile Ebû'l-Mu'în en-Nesefti Bağlamında”. Yani ben, bir manada irade hürriyeti konusunda Mâtüridiyye ile Mu'tezile mukayesesi yapıyorum. O günlerde Hoca'nın gündeminde olan konu sanırım “insan fiili ve irade hürriyeti” idi. Mustafa Sait Yazıcıoğlu'na da M. Saim Yeprem Bey'e de çeşitli kişiler bağlamında bu konuyu vermişti.

Bu arada 1980 İhtilâli oldu ve Kenan Evren dönemi başladı. Ankara'daki bütün hocalarının “Profesör” olmaları için yeni teşekkül eden İlahiyat fakültelerine gitmelerini öngören bir kararname yayınlandı. Bundan dolayı Ankara İlahiyattaki bütün doçentler, “Profesör” olmak için başka Üniversitelerin İlahiyat Fakültelerine gittiler. Önce Ethem Ruhi Fıçlalı Hoca, ardından Mustafa Fayda Hoca İzmir'e gitti, Samsun'a Mehmet Dağ ve Kemal Işık hocalarımız gitti, rahmetli Orhan Karmış Konya'ya gitti, Cihat Tunç ise Kayseri'ye dekan olarak atandı.

Artık Yüksek İslam Enstitüsü'leri tarihe karışmıştı. Bu Enstitü'lerin her bulunduğu şehirdeki üniversitelere bağlı birer “İlahiyat Fakültesi” haline dönüştü. Bunlar, Marmara Üniversitesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Samsun 19 Mayıs Üniversitesi, Kayseri Erciyes Üniversitesi, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi bünyesinde birer İlahiyat Fakültesi oldu. Öte yandan Erzurum'daki Yüksek İslam Enstitüsü ile oradaki İslami İlimler Fakültesi birleştirilerek Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne dönüştü. Saymadığım yer kalmadı galiba. Bu arada Yozgat'taki Yüksek İslam Enstitüsü ise 1981 yılında Bakanlıkça kapatıldı. YÖK Kanununun öğretim elemanlarının yönelik değişikliği ise, daha önce hazırlanmış oldukları “Öğretim Üyeliği Tezleri” konusuyla ilgilidir. Bu tezler, söz konusu kanuna istinaden çıkarılan kararnameye eklenen bir geçici maddeyle buldukları üniversitelerin veya diğer üniversitelerin Sosyal Bilimler Enstitülerinde kurulacak olan jüriler tarafından değerlendirilip doktora olarak kabul edilebileceği hususu hükme bağlandı. Bizim Erciyes Üniversitesi'nin bünyesinde o zaman henüz Sosyal Bilimler Enstitüsü kurulmamıştı.

“Biz ne olacağız?” diye düşünürken, dönemin Rektörü Prof. Dr. Metin Tuncel, halen hayattadır, bizim tezleri Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne havale etti. Ben, tereddüt içindeyim. Çünkü bir yandan doktoram başlamış yazıyorum, yani bir- bir buçuk senem var, ancak Hüseyin Atay hocamız tez beğenmeyebilir, titiz bir insan, “olmamış bu” diyebilir. Dekanımız Cihat Tunç

Bey bana şöyle dedi ki: “Metin Bey kardeşim, sen diğer arkadaşların gibi Yüksek İslam Enstitüsü öğretim üyeliği tezinle bu değerlendirmeye müracaat et. Bir yandan o iş yürüsün, Ankara’yı da devam ettir”. O sırada, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi hocalarının büyük çoğunluğu, Yüksek İslam Enstitülerinde hazırlanan öğretim üyeliği tezlerinin Doktora olarak değerlendirilmesine pek sıcak bakmadılar. Bu sebeple, kurulan jürilerde yer almadılar. Yani protesto ettiler. Neticede Cihat Bey bana bir ağabeylik yaparak benim bu imkana müracaat etmemi onayladı Ben de Bursa’ya başvurdum. Benim öğretim üyeliği, “*Kelam da Allah'ın Sıfatları Meselesi*” adlı tezimi Prof. Dr. Salih Tuğ, Prof. Dr. Hüseyin Aydın ve Prof. Dr. Şerafettin Gölcük Hocalarımdan müteşekkil bir jüri tarafından “Pekiyi” derece ile kabul edildi. Bu tez benim bu imtihanlarımdan önce Marifet Yayınları arasında yayımlanmıştı. Yayımlanma sırasında kitabın ana başlığına sadece “*Allah'ın Sıfatları*”, parantez içinde de “Esmâül’ Hüsnâ” yazmışlardı. Biliyorsunuz Esmâül’ Hüsnâ ifadesi, Türkçe yanlış bir yazım. doğrusunun El-Esmâül’ Hüsnâ olması lazım. O sırada İstanbul’a iletişimimiz âdetâ uzaktan kumanda. Yayınevi, halk arasında yaygın bir yanlış kullanım olan bu “galat-meşhur”u bizim kitabın başına koydu. Bu yüzden herkes beni Esmâül’ Hüsnâ çalıştığımı zannediyor. Halbuki ben, “**Allah'ın Sıfatları**” konusunu çalıştım. Ancak Allah'ın sıfatları konusunu çalışan bir insan, Esmâül’ Hüsnâ’ya dolaylı olarak değinmek zorundadır. Bu durumda ben, kendimi okuyucularıma karşı borçlu hissettim ve o yanlış kullanımı tashih ettik sonra. “*Âyet ve Hadislerde Esmâül’-Hüsnâ*” adıyla yeni bir yayın yaptık. Buraya (Kastamonu’ya) gelirken de “Esmâül’-Hüsnâ’yı Anlama Kılavuzu” adıyla bu eseri güncelleştirdik. Böylelikle şunu söylemeliyim: Benim eserlerim arasında Kelâm’da Allah'ın sıfatları Meselesi adlı tezimi, ilk defa 1984 yılında Allah'ın Sıfatları başlığıyla yayımlandı. Bir genç yazar için çok büyük mutluluktur bu. Başlığı yanlış olsa da, yani yaygın yanlış kullanım içerse de biz buna galat-ı meşhur diyoruz. Sonradan, bu galat sebebiyle bize aynı konuda iki kitap daha yazmak nasip oldu. Böylelikle *Allah'ın Sıfatları* bereketli bir kitaptır. Oradan iki kitap daha doğdu.

Benim Ankara İlahiyatta başladığım doktora tezimi daha sonra tamamlamak nasip olmadı. Niye nasip olmadı? Çünkü ben, Enstitü’de hazırladığım tez ile doktor unvanını aldım. Bu aşamadan sonra tekrar çalışma gerçekleştirerek o tezi yürütme yerine, üniversitenin sağladığı imkânlarla daha ileri akademik çalışmalara yöneldim. Önce Doçent olduk, daha sonra unvanımız profesörlüğe yükseltildi. Hüseyin Atay Hocamızın benim Kelâm ilmi ile meşguliyetimde ufuk açıcı etkileri vardır. O dönemde kendilerinden feyz aldığım hocalarımızın birikimlerinden ve ufuklarından bu Ankara’ya gidiş gelişlerimiz sırasında de büyük ölçüde yararlandım. Tabii Kayseri’de Prof. Dr. Cihat Tunç Bey’in dekan olarak bulunmuş olması, Kelâm’da bir Ankara nosyonu diyelim, bu nosyonu kendisinin de almış olması, bizim ufukumuzda genişliklere sebep koydu. Hepsinden azâmi ölçüde istifade etmeye çalıştık efendim. Ancak benim Kelâm alanına yönelmem de merkezî rol, Allah rahmet eylesin Bekir Topaloğlu hocamıza aittir.

KADER: Hocam, şimdi sözü İSAM’a getirmiş bulunuyoruz. Bu konuyu biraz açmak istiyorum. Bildiğimiz üzere, siz Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi’nin Örnek Fasikülü’nden başlayıp Ek ciltlerine kadar devam eden süreçte, İSAM’da aktif şekilde görev aldınız. Bize bu önemli sürecin dönüm noktaları hakkında aktarabilecekleriniz nelerdir?

Metin YURDAGÜR: Buraya kadar anlattığım üzere, 1982 yılında Kayseri Yüksek İslâm Enstitüsü, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ne dönüştü. Bendeniz 1977-1985 yılları arasında Kayseri’de

“asistan”, “öğretim üyesi” ve “Dr. öğretim görevlisi” olarak çalıştım. Fakat hep gönlümde İstanbul'a dönmek, İstanbul'da hizmet etmek heyecanı var. Yani Marmara İlahiyat bünyesinde olmayı düşünüyorum. Bu arada İstanbul'da Türkiye Diyanet Vakfı'nın başlattığı çok önemli bir teşebbüs var. Bu, İslam Ansiklopedisi hazırlayıp yayımlama faaliyetidir. Henüz ortada İSAM diye bir kuruluş yok. Sadece bir kurum var, o da Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Genel Müdürlüğü. Bu hazırlıkların bu bünyede yapıldığını herkes gibi biz de duyuyoruz. Bu kapsamda kendisine İslam Ansiklopedisini hazırlama görevi Türkiye Diyanet Vakfı tarafından verilen kişi, Allah rahmet eylesin Tercüman Gazetesi yazarlarından Hukukçu Sivaslı Ergun Göze'dir. Bu zât, şimdi bir tabir kullanacağım “Bâb-ı Âlî'den”. Bâb-ı Âlî İstanbul'daki basın hayatının merkezi. Biliyorsunuz o dönemlerde Türk Basını'nda bir ansiklopedi furyası da var. Türkiye'de “*Meydan Larousse*” ve “*Ana Britannica*” gibi genel kültür ansiklopedilerinin, tercümesine başlanmış. Bu arada da *Tercüman Gazetesi* çeşitli halka yönelik çeşitli kitap ve eserler, ansiklopedik çalışmalar neşrediyor. Yani yanlış söylüyorsam Allah affetsin, merhum Ergun Göze'nin zihninde, ufuk bakımından bugün kırk dört ciltten oluşan ciddi bir *İslâm Ansiklopedisi*'nin hayali bile yok. Herhalde zihninde 5-6 ciltten oluşan bazı temel bilgileri içeren bir ansiklopedi hazırlayıveririz düşüncesi var, İslam Ansiklopedisi olarak. Kendisine bu görev verilince: “tamam biz bunu bir-bir buçuk senede hallederiz” diyor. Görevi veren Türkiye Diyanet Vakfı. Yani patron Diyanet Vakfı. Diyanet İşleri Başkanlığı değil! Ama Diyanet Vakfının Ankara'daki temsilcileri, aynı zamanda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Merkezdeki daire başkanları. Bu zevât Türkiye Diyanet Vakfı'nın da Mütevelli Heyetinde de yer alıyorlar. Dolayısıyla bu zevât, gayet iyi niyetle İslam Ansiklopedisi yayımlama fikrini aralarında müzakere etmişler ve bu işi merhûm Ergun Göze'ye havale etmişler. Ergun Göze'nin zihninde İslam Ansiklopedisi anlayışının ne olduğunu yukarıda sizinle paylaştım. Bir müddet sonra, Ergun Göze Bey'in düşündüğü tarzda bir ansiklopedi yayımlamanın, Türkiye Diyanet Vakfı'nın hedeflerine uygun bir şey olmadığı sonucuna varıldı. Bunlar tabii uzun müzakereler sonunda ulaşılan sonuçlardır. Ben, bu müzakerelerde bulunmuş değilim. Sonradan anlatılanlar böyle. Bu yüzden Ansiklopedi yönetiminde bir görev değişikliği yaşandı. Bu görev değişikliği sonucunda İslâm Ansiklopedisi Genel Müdürlüğü makamına M. Ertuğrul Düzdağ ağabeyimiz getirildi. Halen hayattadır kendileri. M. Ertuğrul Düzdağ hocamız ve ağabeyimiz, yapı itibarıyla “ahrârdan” bir zât. “Ahrâr”, emir altına girmekten pek hoşlanmayan, kendi düşüncelerini çok hür bir şekilde ifade etme yeteneğiyle mücehhez zât demektir. Öte yandan Sayın Ankara'nın kendisine göre katı kuralları var. Genel Müdür olarak atanan M. Ertuğrul Düzdağ'ın da kendisine ait böyle bir karakter yapısı var. Yani, hür yaşamayı seven, memûriyet hayatı bile olmayan bir zât. Bu yüzden hayatı memuriyetle geçmemiştir. Hep, özel çalışmıştır. Ancak bu işi, muhtemelen çok önemli kabul ettiği için, Ansiklopedinin genel müdürlüğü görevini üstlendi.

İlk kuruluş aşamasında önemli adımlar attı. Kurumsallaşma başlayınca, Bağlarbaşı'nda bir bina satın alındı Diyanet Vakfı tarafından. Bu gün İSAM'ın faaliyet gösterdiği birimler, bu ilk Ansiklopedi binasının hemen arkasındaki geniş arazide teşekkül etmiştir. Yol üstündeki ilk ansiklopedi binası şu anda bir pastanedir. Türkiye Diyanet Vakfı'nın İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi'nin TÖMER gibi kurumları galiba orada faaliyet gösteriyor. M. Ertuğrul Düzdağ ansiklopedide ilk iş olarak ilim heyetlerini kurmaya başladı. 21 tane ilim heyeti var. Tefsir, fıkıh, kelim, hadis, tasavvuf, tarih, ilimler tarihi, mimari vesaire. Bir yandan yazılacak Maddeler tespit

ediliyor. Bu çok uzun bir ön hazırlık gerektiren faaliyettir. Bir kütüphanenin kurulması lazım. Satın alınan bu küçük binanın zemin katı yemekhane, en üst katı da mutfak. Yukarıda pişiyor yemek, kokusu aşağıdan duyulmasın diye. Böyle küçük ve samimi bir ortam. Herkes birbirini yakinen tanıyor. O safhada Bekir Topaloğlu, İsmail Erünsal, Mehmet İpşirli, Mustafa Uzun, Hayrettin Karaman, Süleyman Uludağ gibi isimler, ilim Heyeti Başkanı sıfatıyla orada çalışıyorlar. Üniversiteler de görevli iseler, resmi ve akademik mesailerini aksatmamak kaydıyla, Ansiklopedi çalışmalarına YÖK'ten izin verilmiş. Böylelikle daha çok, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ndeki hocalar, mekân yakınlığı sebebiyle Bağlarbaşı'ndaki o küçük binaya geliyorlar.

O sırada bendeniz Kayseri'deyim. Rahmetli Bekir Topaloğlu hocamla biz sık sık mektuplaşıyoruz. O günkü şartlarda telefonla irtibat çok zor. Bugünkü neslin, yapmadığı işlerden biridir mektuplaşmak. Ancak bu çok önemli, sizin hem yazınızı geliştiriyor, hem de muhatabınıza önem ve değer vermeyi gerektiriyor. Ben, sınıflarda öğrencilere diyorum ki, hayali kişilere olsun mutlaka mektup yazın. Bu iş, klasik risâle geleneğidir. Ama yapmıyorlar bunu. Neyse merhum Hocamız, kendisine gelen her mektubu hemen cevaplardı. Hiç ertelemeydi. Hemen kağıdı kaleme alır, cevap yazar, bir öğrencisi ile derhal postaya verir. Bekletmez karşısındakini. Bu mektuplarda İstanbul'a gelme arzu ve niyetimi kendisine sık sık tekrarlıyorum. Bu arada, hocamdan bana bir cevap geldi. Şöyle diyordu: “İstanbul'a gel, görüşelim. *İslâm Ansiklopedisi* diye bir faaliyet başlatıyoruz ben de birim Başkanım. Kalam da, gel beraber çalışalım”. Ben de hemen koşa koşa geldim İstanbul'a. İstanbul'a gelince Hoca bana: “İşte şunu yapacağız bunu yapacağız şöyle olacak böyle olacak” gibi bilgiler verdi.

O sırada Genel Müdür değişmişti. Ansiklopedi'nin Genel Müdürü Allah rahmet eylesin, Ahmet Gürtaş Hoca olmuştu. Ahmet Gürtaş, Konya Yüksek İslam Enstitüsü'nün daha sonra Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin Arap Dili ve Belağati alanının ünlü hocası. Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığı görevi de yaptı. Ankara'dan onu İstanbul'a Genel Müdür olarak tayin ettiler. Bana göre İslâm Ansiklopedisi'nin o ilk kuruluş aşamasında çok önemli bir isimdir Ahmet Gürtaş. Yani Birinci Genel Müdür Ergün Göze, İkinci Genel Müdür M. Ertuğrul Düzdağ, Üçüncüsü Ahmet Gürtaş. Ahmet Gürtaş, çok tatlı sert bir adamdı. Hem kendisinden çekiniyorsunuz, ama kendisini de çok sevdiiren bir adam. Bu yapı, herkeste olmaz. Yani geliyor size “Yusufcuğum! Bu işin yarın bitmesi lazım” diyor. Aslında bu bir tehdit. “Sana ne lazım diyor”, sırtınızı sıvazlıyor, ardından “akşama bile verirsın” diyor. Bu madde bitecek. Sen de ne yapıp edip ona mahcup olmamak için o maddeyi yazıp bitiriyorsun.

Hocamın emriyle Kayseri'den İstanbul'a gelince Genel Müdür Ahmet Gürtaş ile oturduk konuştuk, pazarlık ettik, maaşımızı konuştuk falan. Ben ev tutmaya karar verdim. Üniversiteden ayrılıyorum. Kayseri'den görevimden istifa edip ansiklopediye geçiyorum. Arkadaşlara bu bilgiyi verince, hepsi âdetâ boğazıma yapıştılar. “Hiç Üniversiteden ayrılır mı? Sabret! Bir müddet sonra Üniversitede Marmara'da bir kadro çıkar, sen de İstanbul'a gelirsın. Bizim gibi sen de burada YÖK izniyle çalışırsın” dediler. Ya bu olur mu olmaz mı? Ben Hoca'ya söz verdim falan dediysem de beni istifadan vazgeçmeye ikna ettiler, Bekir Bey'e gittik beyân-ı itizârda bulunduk. “Hocam özür dilerim durum böyle böyle” dedim kendisine. O da bana: “Sen bilirsin dedi” sağ olsun rahmetli.

Bir süre sonra Marmara İlahiyat'ta 4-5 tane "Öğretim Görevlisi" kadrosu ilan edildi. Ben, İslam Felsefesi Anabilim Aalı Öğretim görevliliğine atandım Marmara'ya. İmtihana girdik falan. O sırada benimle beraber Yaşar Fersahoğlu Din Eğitimi'ne, Yümni Sezen Din Sosyolojisi'ne, rahmetli Celal Yeniçeri İslam Hukuku öğretim görevliliğine, İsmail Kılhoğlu Felsefe Tarihi Anabilim dalına Doktor Öğretim Görevlisi atandık. Bugünkü tabirle değil ama. Sadece "Öğretim Görevliliği". "Doktor Öğretim Üyesi" bugün "Yardımcı Doçent" anlamında. Biz, yardımcı doçent falan değiliz, sadece unvanımız Doktor, öğretim görevlisi kadrosuna atandık. İyi elhamdülillah. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesine geldik. Ondan sonra da İslâm Ansiklopedisi'nde part-time çalışmaya YÖK'ten izin istihâl edildi. Rahmetli Bekir Bey'le çalışmaya başladım. O gün başlayan çalışma, buraya (Kastamonu) gelinceye kadar devam etti. 1985'in Temmuz ayında başladım. O günden sonra, emekli olduktan sonra da devam eden süreç içinde, Kastamonu'ya atanıncaya kadar *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*'nde görevim devam etti. Yayınlanan "Örnek Fasikül" den itibaren, telif ve redaksiyon heyeti sekreterliği görevini üstlendim. Telif ve inceleme heyetinde, indeksleme biriminde, bibliyografya biriminde, imlâ biriminde, "teknik kontrol" dediğimiz hicrî tarihleri milâdî tarihlere değiştirme biriminde, yöneticilik yaptım. 44 artı 2 ek ciltten oluşan bu ansiklopedinin, tâbiri câizse her satırında göz nurum ve emeğim vardır. Bununla iftihâr ediyorum. Şayet ben böyle bir görev yapmamış olsaydım, halen sahip olduğum ufku elde edemezdim. Rabbimden şöyle niyâzda bulunuyorum, "Yarabbi! Bu faaliyetin bize bir ahiret azığı olmasını nasip eyle!". Bana yarın elbette Cenâb-ı Hak soracak, "ömrünü nasıl tükettin? neler yaptın?" diye. "Yâ rabbi! Senin rızân için, Senin rızânı tahsil için İslam Ansiklopedisinin her cildini okudum. Tashihlerde bulunmaya çalıştım, yanlış yaptımsa affet, doğru yaptım isem, Sen kabul eyle!" diyeceğim inşaallah.

KADER: Yoğun bir akademik hayatın sonunda, 2018 yılı Ağustos ayında yaş haddinden Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden emekli edildiniz. Ancak, siz çalışmaya ve bir şeyler üretmeye devam ettiniz. Bu anlamda İSAM'daki çalışmalarınıza ve İZÜ'de dersler vermeye devam ettiniz. Bize biraz da bu dönemden bahseder misiniz? Ayrıca emekli olduktan sonra şahsî kütüphanenizi ne yaptınız?

Metin YURDAGÜR: Efendim 3 Ağustos 2018 tarihi itibariyle memuriyet hayatım resmen sonlanarak yaş haddinden emekliye ayrıldım. Yaş haddinden emekli olduktan sonra da sizin de sorunuzda ifade ettiğiniz üzere, İSAM'daki çalışmalarına devam ettim. "İSAM" artık bir İslâm Ansiklopedisi yayın faaliyetinin ötesinde, Türkiye'deki İslam Araştırmaları Merkezi'ni ifade eder hale geldi belirli bir süreden sonra. Yani İslâm Ansiklopedisinin yayın faaliyeti bitince, bu kurumun başlatıp sürdürdüğü kütüphane ve dokümantasyon hizmetleri, yayın faaliyeti, öğrenci yetiştirme programları da bitmiş değil. Dolayısıyla, orada bir ilmî ve kültürel faaliyet süregelmekte başarıyla devam etmektedir. Bu faaliyetler arasında, İSAM'ın Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü'nün hazırladığı önemli bir hizmet var. O da *Türkiye İlahiyat Fakülteleri Tezler Kataloğu*'dur. Türkiye'deki tüm ilahiyat fakültelerinde hazırlanmış, tamamlanmış ve hazırlanmakta olan bütün lisansüstü tezler, bu katalogta yer almakta, bu konuya ilişkin bilgiler güncellenmekte ve araştırmacıların hizmetine sunulmaktadır. Bazı periyotlarla bu eserlerin, katalogların yenilenmesi çabaları sürdürülmektedir. Tabii bütün ilahiyat fakültelerinden, Sosyal Bilimler Enstitüleri de biten veya devam eden bu çalışmaların bildirilmesi isteniyor. Ancak cevap

verme konusunda muhatap birimler, her zaman aynı hassasiyeti göstermemekte, bazı cevaplar gecikmektedir. Bunları hızlandırma ve bunlarda meydana gelen maddî hataların düzeltilmesinde, bu konuya âşîna olan kişilerin mutlaka bu çalışmaya katkıda bulunması icap etmektedir.

Ansiklopedi bünyesinde başlatılan ve büyük bir hizmet olduğuna, araştırmacılara tez seçiminde veya devam etmekte olan tezlerin tespitinde yahut çalışmanın bitirilmiş olduğunun tespitinde önemli bir kaynak niteliği taşıyan bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, Sayın Prof. Dr. İsmail Erünsal hocamızın koordinasyonunda, onun rehberliğinde ve işaretlerinin çok önemli payı vardır. Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürü Sayın Mustafa Birol Ülker'i de bu vesileyle hayırlı anmak gerekir. Bu ekibin bir parçası olarak, ben de bu tezler kataloğunun hazırlanmasında ilahiyât zemininde doğan bazı meselelere cevap vermeye gayret ettim. Öte yandan "İSAM Yayınları" diye bir birim var bu kurumun bünyesinde. Bu birimin, benim sahamla ilgili olan eserlerin yayınlanmadan evvel "son okuma" işi var. Bu konuda ben görev aldım. Sahamla ilgili hangi eser İSAM tarafından yayınlanacaksa, o eser yayınlanmadan önce son bir okumaya tâbi tutuluyor. Bunun da bibliyografya, terminoloji, imlâ vesâiresi gibi çeşitli açılardan yapılması gerekiyor. İşte bu amaçla yapılan bazı son okumaları ben gerçekleştirmeye çalışıyordum. Böyle bir vazife de îfâ ettim, bu emeklilik süreci içinde.

Öte yandan *Ansiklopedi'nin* elektronik ortamda güncelleştirilmesi faaliyetleri de var. Bu faaliyetlerde zaman zaman eskiye dönük bazı işlemlerin daha önce nasıl yapıldığı konusunda, genç arkadaşlarımızın geriye dönük sorularını cevaplandırma sadedinde de, orada bulunduğum süre içinde görev ifa etmeye çalıştım. Dolayısıyla, eski ve yeni kadrolar arasında öyle bir köprünün kurulmasında da hizmetim olmuştur. Emeklilik sonrasında Ansiklopedi'deki çalışma odamız muhafaza edilmiştir. Bu konuda kurum yetkililerinin bu hassasiyetleri, vefaları bu konuya ilişkin olarak gönül kırıcı herhangi bir hâdise yaşatmamış olmaları, hem Ansiklopedi'nin yani İSAM'ın yönetimi hem de bizim vefâ geleneğimiz açısından önemli bir uygulamadır. Bunun gerçekleştirilmesinde hizmeti geçenlere ve bu vesile ile yakında aramızdan ayrılarak orada güzel hizmetler üreterek, kubbede hoş bir sadâ bırakmış bütün hocalarımıza, özellikle de İSAM yönetiminde de başarılı hizmetler îfâ etmiş, denge unsuru bir insan merhûm Prof. Dr. Raşit Küçük hocamıza Allah'tan rahmet niyâz ediyorum.

İslam Ansiklopedisi'ndeki bu faaliyetlerin yanında benim henüz vazifedeyken, yani emekli olmazdan önce başlayan, bir "Özel Üniversite" mâceram var. Bu, Sabahattin Zaim Üniversitesi'nden (İZU) gelen teklif üzerine, oradaki Yüksek Lisans ve Doktora çalışmalarına katkıda bulunmam için benden ricâda bulunmuş olmasıdır. Fakültemin müsâadesi ile orada dersler vermeye başlamıştım. Emeklilik sonrası, oranın İslâmî ilimler Fakültesi dekanlığına atanan, kendisine başarılar niyâz ettiğim kıymetli arkadaşım Prof. Dr. Hasan Kamil Yılmaz Bey'in işareti ve talebi ile orada hem lisans hem de lisansüstü derslere devam ederek bazı tezlerin de gerçekleşmesine katkıda buldum. Bu, önemli bir hatıradır benim için. Orası önemli bir yer işgal ediyor. Aynı minvâl üzere, fakülte dışında başka bir kurumda faaliyet gösterme adına yaptığım faaliyet, Marmara Üniversitesi'nin Yakın Doğu Üniversitesi ile aldıkları ortak karar çerçevesinde, Yakın Doğu Üniversitesi'nde kurulacak olan "İlahiyat Fakültesi"nin öğretim üyesi açısından desteklenmesi sözleşmesine istinaden, şimdi tam rakam söyleyemeyeceğim, 3-4 dönem Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde alanımla ilgili lisans derslerini vermeye devam ettim.

Oradaki çalışmalarını sürdürdüm, oradaki hatıralarımız, kuruluş aşamasındaki nâçizâne katkılarımız da benim için çok önemlidir. Oraya her hafta muntazaman gittik geldik, hattâ bizim için bir şaka da üretildi, “Uçan Profesör” unvanı verildi bizlere. Marmara'dan oraya destek için giden hocalar, o Rektörlüğün bize temin ettiği uçak biletleri ile haftada bir-iki gün gidip-dönmek suretiyle Kıbrıs'taki bu ilahiyatta eğitim-öğretime katkıda bulunduk. Bu da ayrı bir tecrübe ve katkı olarak hayatımda önemli bir hatıradır. Kanaatimce Kıbrıs bizim çok önem vermemiz gereken, dinî hayat bakımından örneklik ve rehberlik yapmamız gereken bir vatan parçasıdır. Bu bakımdan, orada hizmet veren bütün arkadaşlarımıza ve buna vesile olanlara şükrân borçluyuz. Allah cümlesinden razı olsun!

İnsanların akademik hayatının sonlanması safhasında yahut bir başka ifadeyle taçlanması safhasında, vazifeyi nihayetlendirme aşamasında karşılaşılan önemli bir firâk (ayrılık) vardır. O da kitaplara vedâ etmek. Biz, kitaplara asla vedâ etmiş değiliz, ama bizim yılların özeni içinde biriktirdiğimiz, anamın çeyiz sandığı ile başlayan ilk kütüphane kuruluş çalışmalarımız, çok geniş bir şekilde zaman diliminin getirdiği imkânlarla, epeyce bir kitaba sahip olduğumuzu söyleyebilirim. Böylece yıllar içinde mütevâzi kütüphanemiz teşekkül etmiş oldu. Tabii yıllar sonra emekliliğe ayrılınca, bu kitaplardan başkalarının da yararlanması için, bunların ihtiyaç sahibi olan kurumlara intikal ettirilmesi geleneği var. Bizim bütün klasik kütüphanelerimiz, bağış, vakıf yoluyla oluşmuştur. Özellikle yeni kurulan ilâhiyat fakültelerinde kaynak eserlerin eksikliği, mutlak bir “İhtisas Kütüphanesi” olması gereken bu fakültelerin kütüphanelerinin zenginleştirilmesi düşüncesi bu tür kitap bağışlarına önem ve değer verilmesini sağladı. Bizim için bu konuda da önümüzde örnek insan, Bekir Topaloğlu Hocadır. Bekir Topaloğlu Bey, Ansiklopedi'deki çalışma odasının bütün duvarlarını kaplayan, tabandan tavana kadar uzanan raflardan oluşan kütüphanesinin ve evindeki kütüphanesini, bizzat kendisi kolilere özenle doldurarak, gözleri yaşlı bir şekilde kendisi “berhayat” iken Trabzon Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'ne bağışlamıştır. Kendisine yakışan da odur zâten. Biz de, hocamızı taklit etme amacıyla emeklilik öncesinde ve sonrasında görev yaptığım İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Genel Kütüphanesi'ne kitaplarımın büyük bir kısmını aynı duygularla bağışladım. Yani Bekir Topaloğlu'nun yaşadığı duyguları gözlemlemiş bir kişi olarak, benim de gözlerim nemlenmedi değil! Kitaplardan ayrılmak, onları bir başka yere iletmek bunu bizzat kendi eliniz ile yapmak hem çok güzel bir duygu, hem de insanı hislendiren bir olay. Bu duyguyu ben de yaşadım elhamdülillah!

Kütüphanemin bir başka kısmını ise, Bayburt Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'ne bağışladım. Bu Fakülte'de kıymetli bir öğrencim var, kendisini evladım gibi seviyorum. Bu vatanın önce misafirleri olmuş, sonra da vatandaşlığımıza da geçmiş olan Türkistanlı Abdülaziz Celîfî, yeni soyadı ile Artış olan “Dr. Öğr. Üyesi” arkadaşımı oraya atanmasını tebrik etmek amacıyla ailece yaptığımız bir Bayburt ziyareti var. Çok güzel hatıralar yaşattı bize. Oraları gezdirdi vesâire. Bayburt İlâhiyat Fakültesi Dekanlığını yürüten kıymetli arkadaşım Prof. Dr. Nasrullah Hacımüftüoğlu da, bana iltifatlar ederek oranın Kelâm kaynaklarına gerek duyduğunu ifade ettiler. Bunun üzerine ben de Kelamla alâkalı kitap birikimimi, Kelâm kaynağı niteliğinde olan bazı kitaplarımı oraya bağışladım. Kütüphanenin tesisinden sonra beni Bayburt'a çağırdılar. Orada bir tören icrâ ettiler. Fakültenin Konferans Salonu'nda “Kubbede Kalan Hoş Sâdâ” başlıklı bir

konuşma yaptım. Bağışlarım sebebiyle bana Üniversite adına bir plaket takdim edildi. Bu da güzel bir hatıra olarak zihnimde yerini koruyor.

Bir başka bağış yaptığım müessesese ise Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'dir. Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne "kurucu dekan" olarak atanan arkadaşım Prof. Dr. Mehmet Faruk Bayraktar Bey, bu Fakülte'ye atananda oranın da bir kütüphaneye ihtiyacı olduğunu, yeni kurulan böyle bir müessesenin desteklenmesi gerektiğini bana ifade edince; -ikimiz birlikte aynı odayı paylaşıyorduk Marmara'da- odamızda bulunan bütün kitaplarımızı oraya gönderdik. Ancak haber aldığıma göre, Üniversite yönetiminin İlahiyat Fakültesi'ne özel bir kütüphane mekânı tahsis edememiş olmasından ötürü, gönderdiğimiz bu kitapların henüz kolileri bile açılmış değildir. Hâla kolilerde muhafaza edilmektedir. Geçenlerde "şayet bunları okumaya açamayacaksınız, ben şu anda Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanlığı'mı deruhte ediyorum, yakında bulunuyoruz. Oraya gelir bir kamyonetle alır giderim" tehdidinde bulundum. İnşallah bu uyarım orada mâkes bulur. Kısa zamanda Fakülte'nin bünyesinde bir kitaplık ihdâs edilir de bizim bağışladığımız kitaplardan orası da istifade eder düşünüyorum. Eğer bu olmazsa nasip; belki de kitaplarım Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin olur. Tabii şahsi kütüphanemi bu şekilde çeşitli yerlere bağışladıktan sonra yeniden kitap alımım ve edinmem devam etmektedir. Şu anda kendi evimde, resmî çalışma odamda, Kastamonu'da Dekanlık odasında, şahsıma ait epeyce yeni kitap birikmiştir. İnşallah burada vazifemizi izzet-i ikbâl ile tamamlayıp Bab-ı Hükümetten çekildikten sonra, bu kitaplarımızı bağışlamak da gerekecektir. Böyle bir düşünce içindeyim. Gerçekleştiremezsem ahfâdıma vasiyetimdir.

KADER: İZÜ'den sonra hâlen bulunduğunuz Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Öğretim Üyeliği ve Dekanlık görevlerini icrâ etmektesiniz. Burada Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin Onuncu Kuruluş Yılı Münasebetiyle bir "Armağan Kitap" hazırlanması teşebbüsü içerisinde olduğunuzu biliyoruz. Bu konu hakkında bize biraz bilgi verebilir misiniz?

Metin YURDAGÜR: Şimdi, bu sorunuza cevap vermeden önce bu "idarecilik" sözünün bana hatırlattığı iki isimden söz etmek istiyorum. Ben, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde üç dönem "Dekan Yardımcılığı" görevini yürüttüm. Yani ben hiçbir zaman ve hiçbir dönemde yöneticilik bakımından "bir numaralı adam" olmadım. Ancak bana hep kıymetli yöneticilerle çalışma fırsatı doğdu. Hayırla yâd ettiğim bu yöneticiler arasında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde iki dönem dekanlık yapmış olan Sayın Prof. Dr. Mustafa Fayda gelir. Kendisinin tabiriyle, "gerçek bir Konyalı" olduğunu söyleyen ve Hacıveyiszade'nin torunu olmakla iftihar eden bu mütevazı insan, kıymetli bir bilim adamı, aynı zamanda da çok değerli bir yöneticidir. Beni akademik birimlerde yöneticiliğe tensip edip tâyin edilmem için üst makamlara önermesi sebebiyle kendisine çok müteşekkirim. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde dekanlığı süresince kendisinin yardımcı olmaktan büyük onur duyuyorum. Beraber çalışmanın zevkini bana tattırdığı için kendisine ayrıca şükran borçluyum. Beni iyi tanıdığımı biliyorum. Hattâ benim yakın çevreme: "Metin Yurdagür'ü üzmem için fırtınalar gerekmez. O, bir kelebeğin kanadının çıkardığı bir hava akımından bile rahatsız olarak rencide olabilir" demiştir. Benim hassasiyetime işaret etmiş, bu noktadaki zaafımı tespit etmiş olması açısından da Mustafa Fayda Bey önemli bir yöneticidir benim hayatımda.

İdarecilik ifadesinin bana çağrıştırdığı diğer isim ise, İmam Hatip Okulu sıralarından itibaren kendisinden çok istifade ettiğim hocam, Yüksek İslam Enstitüsü'ndeki süreçte aynı alanda çalışmış olmaktan, daha sonra da İSAM'da ve Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ndeki faaliyetlerde hem yöneticimiz, hem de hocamız olmak itibarıyla bize örnek olan Prof. Dr. M. Saim Yeprem hocamızdır. Kendileri, idarecilik hayatında ciddiyetin, takibin, özenin timsâli olan bir insandır. Digergâm olmanın güzel örneklerini kendisinde görmüşüzdür. Bu yüzden de "Saim Bey", benim idarecilik yönü itibarıyla kendime örnek edindiğim çok önemli bir isimdir. Allah, kendisine hayırlı, uzun ömürler versin. Kendisinin *KADER Dergisi'nde* yaptığı bir önceki mülâkattan sonra yer almış olmak da benim için ayrı bir mazhariyettir. Orada bendenizin, kendisine zaman zaman konuyu bütün en ince detayına kadar anlatışımı ifade etmek için kullanmış olduğum söze atıfta bulunmuş olmasını, "Hoca, yine demirin filizinden başladı" cümlesini kullanmasını bir iltifat olarak kabul ediyorum. Bu iltifatlara layık olmaya çalışacağım efendim.

Kastamonu'ya yani şu andaki vazifeme gelince, bu durum benim istediğim, arzu ettiğim, bizzat amaçladığım ve buna ulaşmak için gayret sarfettiğim bir faaliyetin sonucu değildir. Cenab-ı Hakk'ın nasibi ve takdiri olarak değerlendiriyorum. Kastamonu, benim çok ilintim olan bir ilimiz değildir. Ama buraya gelince ve daha önceki ziyaretlerimde, Kastamonu hep benim zihnimde mânevî bakımdan zengin, sâkin, sessiz ve emeklilik döneminin geçirilebileceği bir yer olarak, İstanbul'un dağdağasından uzaklaşmanın "kurtuluş reçetesi" olarak gördüğüm bir şehirdir. Binâenaleyh, Kastamonu ile ilgili olarak benim şahsî gayretim olmadığını belirttim. Bunu teyîden söylüyorum. Bir vazifeye "tâlib değil de matlûb olmanın" prensip olarak gerekliliğini savunan bir zihniyete sahip bir akademisyen olarak, emeklilik döneminde iç dünyamda bana gösterilen bu teveccühe icâbet etme zorunluluğu hissettim. Bana: "Sizin burada görev yapmanızı arzu ediyoruz" diyen üst yöneticilere, istihâre ve istişârelerden sonra müspet cevap verdim. 2021 yılı Temmuz ayı itibarıyla, YÖK Kanunu'nun tanıdığı imkân çerçevesinde yeni kurulan üniversitelerde akademik kadro ilân edilip emeklilik sonrası emekliliği bozarak yeniden göreve başlama imkânından yararlanarak Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin önce Kelâm ve İslâm Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı Profesör kadrosuna atandım. Hemen ardından da vekâleten başlayan Dekanlığım, 2021 yılının son günlerinde asâlete dönüşmüştür. Allah izin verir, sıhhat ve afiyet ihsân eder, herhangi bir olumsuz durum yaşamazsak, bu sürecin nihayetinde "çekildik izzet-i ikbal ile Bab-ı hükümetten" diyeceğiz inşaallah.

Tabii burada dekanlık gibi hem ulvî hem de zor bir görevi ifâ etme gayreti içindeyiz. Allah yanlış yaptırmaz diyorum. İddialı bir idareci değilim. Ancak burada bir tecrübe paylaşımını yaşama azmindeyim. Bunu yapabilmek için de, geldiğim günden itibaren buradaki ortama, İlahiyat Fakültesi havasına, buradaki arkadaşlarımızın teneffüs etmeleri ve tanımları gereken isimleri ve onların yılların akademik birikimini yansıtan faaliyetlerini buraya taşımaya çalışıyorum. Bu yolda gayretlerimiz devam edecektir. Arkadaşlarımızın destekleriyle, yakın çevremizin alâkaları ve teşvikleri ile inşaallah bu faaliyetlerimiz burada bir "aks-i sadâ bulur" ve biz de bunun güzel neticesini hep birlikte devşiririz diye umuyorum. Cenâb-ı Allah'tan yardımını esirgememesini niyâz ediyorum. Bütün Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi mensuplarına ve Üniversitemizin değerli yönetimine, bize verdikleri destek ve katkılar için müteşekkirim. Bugüne kadar pek çok faaliyet gerçekleştirdik. Gerçekten sahasında nâdir bulunan ve tecrübeleri ile en

müsmir dönemlerinde olduklarını farz ettiğim hocalarımız, zahmet ihtiyâr edip bizim davetimize icâbet ettiler. Burada onlarla faydalı ve güzel programlar gerçekleştirdiğimize inanıyorum.

Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, bu yıl kuruluşu itibarıyla “onuncu yılını” idrâk ediyor. Üniversitemiz 2006'da, Fakültemiz ise 2012'de tesis edilmiş. 2012 ile 2022 arasında on yıllık bir zaman dilimi var. On yıl, bir Üniversite için önemli, belki de emekleme çağı diye düşünülebilir. Fakültemiz sabâvet dönemini yaşıyor. Bunun, elbette gençlik dönemi de var, daha ileri dönemleri de var. Allah, güzel hizmetler istihsâl etmemizi nasip etsin. Bu faaliyetler hakkında “tarihe not düşme” anlamında Üniversitemiz İlahiyat Fakültesi'nin Kastamonu ilinde tesisinden sonra ne gibi bir tarih yaşandı, bir arşiv vesikası olması dileğiyle, arkadaşlarımız ile bir çalışma gerçekleştirmek üzere bir komisyon kurduk. Çok iddialı değiliz. Ama biz tarihe not düşmek istiyoruz. Bunun önünde, bazı ufak tefek arızalarla “engel” diyebileceğimiz bazı mânialarla karşılaşmak her zaman için, her hayırlı faaliyet için mukadderdir. Bunu da Allah'ın yardımıyla aşacağımızı umuyorum. Bu eserin basımını gerçekleştirmeyi, sonuna erdirmeyi Cenâb-ı Hak inşaallah nasib-i müyesser eyler diye düşünüyorum. Bu Armağan'ın aşağı yukarı çatısı tamamlandı. Şimdi eserin basımı için, ön hazırlıkların ve nihayetlendirme çabalarının içinde olduğumuzu söyleyebilirim.

KADER: Yayınlanmış eserlerinizden kısaca söz eder misiniz? Bu arada yoğun idari göreviniz yanında, akademik anlamda hâlen üzerinde çalıştığınız başka eserler var mıdır?

Metin YURDAGÜR: Efendim, bu suâl öteden beri bizim geleneğimizde sorulur. “Tezgâhta yeni bir şey var mı?” denilir. Hocalarımızın, akademisyenlerimizin, ilimle meşgul olma gayreti içinde olan insanların hiçbir zaman tezgâhının boş olmaması gerekiyor. Tezgâhta mutlaka bir şeylerin olması lazım. Ben, kısaca kendi çalışmalarından söz etmek istiyorum. Kitaplarımızın ve yoğunlaştığım alanların bilinmesi gayesiyle. Biliyorsunuz, mülâkatımızda dile getirdiğimiz şeylerin tekrarı gibi algılanabilir, ama tekrar değil bunlar. Doktora tezimiz diyeceğiz artık, gerçi Yüksek İslâm Enstitüsü “Öğretim Üyeliği Tezi” olarak yayımlanmış, savunulmuş ve başarıyla kabul edilmiş olan “*Kelâm'da Allah'ın Sıfatları Meselesi*” başlığını taşıyan eserimiz, YÖK Kanunu'nun neşinden sonra Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde “doktora tezi” olarak kabul edildi. Bu süreçten önce kitap haline getirilerek Marifet Yayınları arasında neşredildi.

Bu kitap neşredilirken, Yayınevi, okuyucular nezdinde ilgiyi artırmak amacıyla “Allah'ın Sıfatları” ifadesinin hemen altına “Esmâü'l-Hüsnâ” başlığını da ekledi. Tabii “Esmâü'l-Hüsnâ” ifadesi her ne kadar halk arasında çok yaygın ve bilinen bir kavram olmakla beraber bunun “el-Esmâü'l-Hüsnâ” şeklinde Arapça sıfat terkibi ile veya Osmanlıca “Esmâi Hüsnâ” şeklinde doğru ifade ile kullanılması gerekirdi. Ancak o günkü şartlarda, bizim kontrolümüz dışında, bu eserimiz böyle bir başlıkla yayımlandı. Böyle yayımlanmış olması ise ileriki çalışmalarımızda bizim bu alanda iki eser daha neşretmemize vesile oldu. Ben bu yanlış başlık sebebiyle, kamuoyunda, ilim câmiasında, meslektaşlarım arasında sanki sadece “Esmâü'l-Hüsnâ” çalışmış bir kişi olarak algılandım. Halbuki durum öyle değildi. Hem durumu tashih etmek, hem de başlığın yanlış kullanıldığını belirtmek üzere, bu “galat-ı meşhuru” meşru ve doğru başlık haline getirdim ve “Ayet ve Hadislerde Esmâ-i Hüsnâ” adıyla yeni bir yayım yaptım. Üç dört baskısı gerçekleşen bu yayından sonra, Kastamonu'ya atanırken aynı konuda yeni bir kitabımla gelmiş oldum. :“Esmâ-i Hüsnâ'yı Anlama Kılavuzu”.

Bu eserde, yaşadığımız pandemi döneminde yazılan bir eser olması sebebiyle, Şifâ bekleyen tüm insanların, müracaat mercii olarak Cenâb-ı Zülcelâli işaret etmek, O'nun şifâ veren, bütün şifâların kaynağı olduğunu bildiren “eş-Şâfi” ismine dikkat çekmek istedim. Özel bir başlık olarak Allah'ın Şâfi ismine ve İslâm'da Tıp ve Koruyucu Hekimlik konularına değindim. Sebebi şudur: Bir pandemi dönemi yaşıyorduk. Herkes dikkatini bu noktaya teksîf etmişti. Ben de eş-Şâfi ismini öne çıkarmak suretiyle, bizim Esmâ-i Hüsnâ şerhlerinde çok yer verilmeyen, Tirmizî ve İbn Mâce rivâyetlerinde de yer almayan, fakat başka rivâyetlerde geçen eş-Şâfi ismini okuyucunun dikkatine sundum.

Bu arada, ülkemizdeki özellikle Dinî Musîkî ve ilâhî geleneğinde, rahmetli Ahmet Hatipoğlu Hocamızın TRT'deki Dinî Musîkî korolarında halkımızın, öğrencilerimizin ve ilâhiyat sahasındaki gençlerimizin kulaklarına aktarılan **Hannân, Mennân** ve **Deyyân** isimleri üzerinde de durdum. Sebebi bu isimler, çok zikrediliyor. Herkes bu isimleri zikrediyor ama, bunların anlamı üzerinde Türkçe açıklamaların çok nâdir olduğunu tespit ettim. Bu vesileyle de, Cenâb-ı Hakk'ın **Hannân, Mennân** ve **Deyyân** isimlerine bu eserimde yer verdim. Bu kitabımın son sayfalarında, Kâbe'nin içinden bazı fotoğraflar da yer almaktadır. “Ne alaka?” diyeceksiniz. Kâbe'nin içinden bu fotoğrafların eserimizde yer almasının sebebi, Allah'ın **Hannân, Mennân** ve **Deyyân** isimleridir. Kâbe'nin içinde bulunan sütunlardaki örtülerde **Hannân, Mennân** ve **Deyyân** isimlerinin ipek kumaşlar üzerine dokunduğunu, gösteren fotoğrafların da, herkesçe mâlûm olmadığını bildiğimden, böyle bir hizmet ifâ etmeye çalıştım kendimce. Bana göre Esmâ-i Hüsnâ'yı Anlama Kılavuzu adlı kitabımın son sayfalarında yer alan bu fotoğraflar herkesin kolay muttali olamayacağı hususları, özellikle Kâbe'nin içini göstermesi bakımından da çok önemlidir.

Benim küçük bir kitabım daha var. Bu kitap, “Bibliyografik Bir Kelâm Tarihi Denemesi” adını taşıyor. Çok yaygın bir kitap değildir. Bunu 500 adet olarak yayımladım. Sanırım mevcudu kalmamıştır. *Bibliyografik Bir Kelâm Tarihi Denemesi*, küçük bir kitaptır. İstanbul'sa Beyaz Saray Kitapçılar Çarşısı'ndaki Enderun Kitabevi'ne birçok yabancı kişi gelirdi. Yabancılar, Türkiye'deki yayınları bizden çok daha iyi takip ediyorlar. Yabancılardan kastettiğim kişiler Oryantalistler. Ama bunların Oryantalistlerin casusları. Bunu şunun için söylüyorum. Oryantalistler, kendileri gelmiyorlar, adam yoluyorlar. Sahafları ve kitap neşredilen yerleri böyle birer hafiye gibi takip ediyorlar. Benim bu nâçiz kitabım da Bibliyografik Bir Kelâm Tarihi Denemesi adını taşıyor. Ben, bildiğiniz üzere Kayseri'de bulundum. Kayseri'de önemli bir yazma eserler kütüphanesi var. Râşid Efendi Kütüphanesi. Râşid Efendi Kütüphanesi Kelâm Tarihi açısından çok önemli bir Osmanlı kütüphanesi. Benim yaptığım seminerlerden biridir bu çalışma. Allah razı olsun, Hüseyin Atay hocamız bana dedi ki: “Kayseri'de Râşid Efendi Kütüphanesi var”; Süleyman Toprak Bey'e de: “Konya'da Yusuf Ağa Kütüphanesi var.” “Siz, ikiniz, bulunduğunuz şehirlerdeki bu yazma eser kütüphanelerindeki kelâm alanıyla ilgili yazmaları tanıtacaksınız.” dedi. Bu çalışmayı o zaman yapmıştım. Daha sonra üzerinde biraz daha çalışarak bu eseri yazdım. Çalışmanın özü şu: Önce okuyucuya Râşid Efendi Kütüphanesi'ni tanıtıyorum. Râşid Efendi kimdir? Bu kütüphaneyi nasıl kurmuştur. Kayseri ile alâkası nedir? Bu kütüphanede hangi eserler ağırlıktadır vesâire. Burada Tabsiratü'l-Edille ve Te'vîlâtü'l-Kurân'ın yazma nüshaları var. Her iki eserde Mâtüridiyye ekolü açısından önemli. Bir de yanlışlıkla İmâm Mâtüridî'ye nispet edilen bir yazma eser var burada. İstanbul Edebiyat Fakültesi'nin kıymetli hocalarından biri olan Merhum Ahmed Ateş Hoca, Anadolu'daki bütün yazma eserler kütüphanelerini dolaşmış. Biliyorsunuz, bazı yazma eserlerin

üstüne sonradan eklenen ibâreler vardır. Bu kütüphanede “el-Esmâ ve’s- Sıfât” diye bir kitab var. Abdülkâhir el-Bağdadî'nin. Fakat bu kitabın kapak sayfasına bir “Mâtürîdî” nisbesi eklenmiş. Ahmed Ateş Hoca da İstanbul Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsü Dergisi'nde bir makale neşretmiş. Hoca makalede diyor ki: Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesinde Mâtürîdî'nin “el-Esmâ ve’s-sıfât” adlı eseri var. Halbuki, bu “Mâtürîdî” ifadesi kapağa sonradan yapılmış bir eklenti. O kadar üzerinde durmamış herhalde merhum. Böylelikle oradaki bir yanlış da tashih etme imkanı oldu. Benzer şeyler yapıldı. Benim yaptığım şey şudur, kütüphaneyi tanıtmak, kitapları tanıtmak, kitaplar üzerinde yapılmış şerh ve hâşiye çalışmalarını ortaya koymak. Güzel bir indeks yaparak, **bibliyografik**, bakın biyografiye dayalı değil, bu bibliyografya dayalı bir Kelam Tarihi yazmayı denedik. Bu, sahasında bir ilktir. Enteresandır, benim uluslararası atıf aldığım ilk eser budur. Uluslararası sahada, bu eserime atıfta bulundular. Kimler? İşte o sahaflara gelen hafiyeler kanalıyla. Yani biz 500 tane basmışız, özel baskı, reklamı yok, bilmem duyurusu yok sırf akademik bir baskı. Fakat bu adamlar, Londra'da bir dergide övgü dolu ifadelerle bu kitabı tanıttılar. Dolayısıyla ben, bu naçiz küçük eser ile uluslararası atıf almış bir Kelam Tarihi yazarıyım. Şaban Ali Bey gibi yabancı dilde yayın yapabilen arkadaşlarımız dışında, benim gibi bir fakir, nasıl uluslararası atıf alsın? Böyle bir atfa muhatap oldum. Bir de Mehmet Şevket Eygi ismi mâlumunuzdur. Rahmetli çok titiz bir münekkittir. Benim gıyâbımda, Enderun sohbetlerinde bu kitabım için “Yâhu Bu ne güzel baskı! Bu ne kadar özenle hazırlanmış bir eser!” demiş. Bu övgüyü arkadaşlarım bana naklettiler. Ben de onunla övünmeye devam ediyorum.

Bir başka çalışmam da “İslam Düşüncesinde Hatm-i Nübüvvet Meselesi” başlığını taşır. Bunu ben *İslâm Düşüncesinde Fetret* kavramı başlığı altında yayınladım. Marifet Yayınlar arasında iki baskı yaptı. “Hatm-i Nübüvvet” konusunu ikinci baskıya ekledim. Yani peygamberliğin sonlanması, Hz Muhammed Mustafa ile mümkün, öyle gerçekleşti. Fetret ile Hatm-i Nübüvvet arasındaki münasebeti de anlattım. Burada dikkat çekmek istediğim şey beni: “Biz, önce temsil görevini ifâ etmeliyiz, sonra tebliğe yönelmeliyiz” iddiasındayım. Bizim kültürel cihada ihtiyacımız var. Kelam, itikâdî ve kültürel bir cihattır aynı zamanda. Bu itikâdî ve kültürel cihadın gerçekleştirilmesi dönemini yansıtmaları bakımından, fetret ve hatm-i nübüvvet kavramlarının Müslümanlara yüklediği görevleri küçük de olsa böyle bir kitapta tartışıyorum. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nde “fetret” ve “hatm-i nübüvvet” maddelerini de bendeniz yazdım. Tabii bu arada İslâm Ansiklopedisi denince, İslâm Ansiklopedisinde sahamla ilgili aşağı yukarı 60'a yakın maddem neşredilmiştir. Diğer anlamla ilgili maddelere de, telif ve redaksiyon aşamalarında bazı redaksiyon eklentileri yapmış bulunuyorum. Tabii bu da beni hem yetiştirdi, hem de ortaya güzel bir şey konulmasını sağladı diye düşünüyorum.

Saygıdeğer Hocamız Prof. Dr. Mustafa Sait Yazıcıoğlu'nun ihdâs ettiği bir ders var, adı: “Türk Kelamcıları”. Böyle bir seçmeli ders konuldu onun YÖK üyeliği sırasında. O ders Ankara'da ve İstanbul'da çoğunlukla okutuldu. Bütün ilahiyatlarda da seçmeli ders olarak okutuluyor. Ben, bu dersin ihdasından itibaren Marmara'da “Türk Kelamcıları” dersinin de hocasıyım. O derse giriyorum. Ben, kendimce Bekir hocamız hayatta iken, onun değindiği alanlara ilişkin herhangi bir eser yazmamaya özen gösterdim. Bekir Bey'e olan saygımdan dolayı. “Teeddüben” diyoruz, biz bu davranış için. O hayatta iken, mesela onun *Kelam İlmi Giriş* kitabı vardır. Ben, Kelam Tarihi kitabı yazmadım. Ayrıca Hocamıza İmâm Mâtürîdî ile Türk Kelamcıları ile meşgul, ben bir kitap

yazarak ortaya çıkmadım. Ne zaman Allah merhûm Hocamıza “ircî, gel yâ kulum! Benden yana!” buyurdu, onun üzerine ben bu derslerdeki birikimimi İmâm Mâturidî ve onun takipçilerini İmâm A'zam Ebû Hanîfe'den başlayarak “Mâveraünnehir'den Osmanlı Coğrafyasına Ünlü Türk Kelamcıları” diye bir kitapta topladım. Bu kitap da İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV) yayınları arasında çıktı. İki baskıya muhatap oldu. Böyle bir özel alan çalışmanın iki baskı yapmış olması bence önemlidir.

Yukarıda işaret ettiğim üzere, Bekir Bey hayatta iken ve onun kitabı varken, biz kelam tarihi konusunda yazmamalıyız düşüncesiyle hareket ettim. Bunu samimiyetle ifade ediyorum. Sonra işte onun yazdıklarından, meslektaşlarımın birikiminden, İslâm Ansiklopedisin de yazılanlardan hareketle “Kelam Tarihi” ona başlığı altında, “Şahıslar, eserler ve Ekoller gibi bir alt başlıkla, bir ders kitabı hazırladım. Hem lisans hem yüksek lisans öğrencilerine yönelik olarak. Elhamdülillah bu eser, altıncı baskısını yaptı. Böyle bir geniş teveccühe mazhar oldu. Marmara'daki arkadaşlarım, Türkiye'nin çeşitli yerlerinde meslektaşım olarak kendileriyle de iftihar ettiğim öğrencilerim, hepsi akademik kariyerde en üst rütbelere kadar ulaştı onlar, bilmiyorum nezâketen mi söylüyorlar. Derli-toplu, öğrenciye rahatlıkla tavsiye edilebilecek bir eser gibi niteliyorlar bu çalışmamı. Yapılan baskı da bu teveccühü gösteriyor. Cenâb-ı Hak, inşaallah daha mükemmeline gerçekleşmesini nasip etsin.

Tezghamında olana gelince. Benim, Marifet Yayınları arasında Allah'ın Sıfatları başlığı yayımlanmış olan ilk eserim, 1984'te neşredilmiştir. Dolayısıyla bu eserin piyasada nüshası. Yayınevi sahibi, Allah şifalar versin kendisini biraz rahatsız olduğunu haber alıyorum, Ömer Ziya Belviranlı ağabeyim, Enstitü'den benden bir iki sene önce mezun olmuştur. Bu ağabeyim, Marifet Yayınları'nın sahibi olarak çok ısrar etmiş olmasına rağmen ben bu kitaba ikinci baskısını yapamadım. Düzelteceğim dedim falan, tembelliğimizden, Ansiklopedi'deki işlere de kapıldığımızdan, elime fırsat geçmedi. Şimdi, Allah izin, ömür ve imkan verirse, inşaallah “**Allah'ın Sıfatları**” başlıklı, tabii şu kadar sene önce yazılmış bir eserin üzerinden yıllar geçti, bende de çeşitli fikrî inkişâflar oluştu. Dolayısıyla bunları bir araya getirerek, bugünkü yaklaşımla “**Allah'ın Sıfatları Meselesini**” yeniden yazmak üzere tezghamıma koymuş bulunuyorum. “Hocam! Tezghahta ne var?” sorusuna cevabım budur efendim.

Bu arada çeşitli makalelerim neşrediliyor, ancak onları zikre değmez. Fakat meslektaşlarımın, arkadaşlarımın, kardeşlerimin ve öğrencilerimin şu anda akademisyen konumunda olanların iltifatlarına mazhar oluyorum. Bu iltifatları da *İslâm Ansiklopedisi*'ndeki kazanımlarıma bağlıyorum. Bende gerçekten bir şey yok. *İslâm Ansiklopedisi* hakikaten bir mekteptir. Bu eser ve kurum Türkiye Diyanet Vakfı'nın yaptığı çok önemli bir hizmettir. Türkiye'deki bütün ilahiyatların anonim bir eser meydana getirmesinin çok güzel ve verimli bir örneğidir. Ben sadece onunla iftihar etmekte yetiniyorum.

KADER: Değerli hocam, yoğun gündeminize rağmen bize vakit ayırdığınız için size çok teşekkür ederiz.

Metin YURDAGÜR: Ben teşekkür ederim Efendim.